

י דְכַרְנִיָּה הוֹבֵד מְנִי
 אֲרַעָא וְלֹא שָׁמַא לִיָּה
 עִי אֲנִפִי אִשְׁקִקוּ :
 יח יְהַדְפוּנִיָּה בְּנִהוּרָא
 לְחִשׁוּכָא וְסִהַבִּל
 יגלוּנִיָּה : יס לֹא בִיר לִיָּה
 וְלֹא בִיר בְּרָא בְעַמִּיָּה
 וְלִית מְשׁוּיָב בִּיתוּבִיָּה :
 כ מטוֹל יוֹמִיָּה אֲצַמְדִּיא
 בְּהִרְאִי וְקִדְמוּנִיא
 אֲחִדוּ עֲלֵעוּלָא : כא וַיִּקְרוּן
 לְחֹד אֲלִין מְשֻׁרִית
 עוּלָא וְדִין אֲתֵר דְּמֵן
 דְּלֹא יָדַע אֲלֵהָא :
 א וְאֲתִיב אִיּוֹב וְאָמַר :
 ב עַד אֵימַת הִנְקִמּוּן
 ג פִּשִׁי וְתִשְׁפּוּנִי
 ד בְּסִלְיָא : ה דָּן עֲסַר
 וּמִנִּין תְּבַסְפוּנִי לָא
 תְּבַהֲהוּן תִּשְׁתַּמּוּדְעוּן
 וְיִדְוּבֵר בְּקוּשְׁטָא
 שְׁלִיתִי גְבִי תְּבִית
 שְׁלוֹתִי : ה אִין בְּקוּשְׁטָא

לִי : ד וְאֶף-אֲמַנָּם שְׁגִיתִי אֶתִּי
 תְּלִין מְשׁוּגָתִי : ה אֲמַדְאֲמָנָם
 עָלַי תְּגִדִּילוּ וְתוֹכִיחוּ עָלַי
 חֲרַפְתִּי : ו דְּעוּ-אִפּוּ כִי-אֵלֹהֵי
 עוֹרְתָנִי וּמְצוּרוֹ עָלַי הִקְיָה :
 ז הֵן אֲצַעֵק חָמָס וְלֹא אֲעִנֶה
 אֲשׁוּעַ וְאִין מְשַׁפֵּט : ח אֲרַחִי
 גִּדְרִי וְלֹא אֲעִבּוֹר וְעַל-נְתִיבוֹתִי
 חֲשֵׁךְ יִשִּׁים : ט כְּבוֹדִי מֵעָלַי
 הִפְשִׁיט וַיִּסַּר עֲטֹרַת רֹאשִׁי :
 י יִתְצַנֵּי סָבִיב וְאַלְלֵךְ וַיִּסַּע
 כָּעֵץ תִּקְוָתִי : יא וַיִּחַר עָלַי
 אֲפּוֹ וַיִּחְשְׁבֵנִי לֹו כְּצִרְיוֹ :

ר ש י

פרשיות יש עד כאן: תהכרו לי. תתכרו לי: (ד) וחף חמנס שגיתתי חתי תלין. חתי הוא הלוקה מכות על משוגתי: (ה) חס חמנס. חתס נוספי' עלי לזרתי: ותוכיחו עלי חרפתי. מראים ומוכיחים חרפתי על פני: (ז) חלעק. על חמס ולא לענה: (י) ויסע. לשון עקירה: (יב) ויסולו. לשון מסילה: (יג) חד

הרמב"ן

משפט, ויתכוון בזה לסתור דברי האומר תחלה כי הוא מוסר, ולזכות ולקונן על נפשו, כי כן יעשו הכואבים, והפלגת קליו לו לראיה על דעתו בניטול השמיר' כאשר פירשתי. ועוד יאמר לתזיריו בסוף, כיוענשו עליו כשאינם בוכים עמו להקשה יומה ואינם חרדים עליו לרעותיו הגדולות ומכותיו המשונות: תוגיון, מן יגון: (ג) זה עשר פעמים תכלישוני, כלומר הרבה פעמים, ובעבור היות סוף חשבון עשרה נהגו הכתובים לדבר בהן, וכן יעשו בשבע, ואפו עשר נשים, כי שבע יפול לדיק וקס, ובשבעה דרכי ינוסו, וכמו שפירש ובשבע לא יגע בך רע, לא כדברי המונים שאומרים כי עתה נמנו נכאן עשרה פעמי' מעני איוב ותזיריו: לא תבשו תהכרו לי, כי תהיו כאילו אינכם מבירים אותי, מן ויתנכר אליהם, ואותותם לא תנכרו, אע"פ שהם בני שרשים: (ד) ואף חמנס שגיתתי, חס טעיתו אתי תלין משוגתי, כי לא אחזור מדעתי בעבור דבריכם כי תשובתכם הנל, לא כאשר חשבתי בתחלה שאתם חכמים, ואמרתי הורוני ואני אקריש ומה שגיתתי בנינו לי. ורש"י ז"ל פירש חס שגיתתי וקטלתי אתי תלין משוגתי: (ה) אם חמנס עלי תגדילו, לשונכם: ותוכיחו עלי חרפתי, כי הרעה הנאה עלי תעשו אותה תוכחת וחרפה לאמר כי הרשעתי: (ו) דעו אפו כי אלוה עותני, עוות משפטי ולא פשעי ולא קטלתי, כי אני לועק חמס ולא לענה

מאתו

יב יחר | יבאו גדודיו ויסללו
 עלי דרכם ויחנו סביב
 לאהלי: י אחי מעלי הרחיק
 וידעי אךדורו ממני: יי הדלו
 קרובי ומידעי שבחוני: טו גרי
 ביתי ואמהתי לזר החשבני
 נברי הייתי בעיניהם:
 טו לעבדי קראתי ולא יענה
 במופי ארתחנןלו: ט רוחי
 זרה לאשתי וחנותי לבני
 בטני: יח גםעוילים מאסו
 בי אקומה וידברו בי:
 יט תעבוני כלמתי סודי
 וזרהאזהבתי נהפכו בי:
 כ בעורי ובבשרי דבקה עצמי

עלי ההרברבון ותכסנון
 עלי חסודי: י ידעו
 השתא ארום אלהא
 הקבני וסריגיה עלי
 אחור: י הא אקבל מן
 קדם חטוף ולא אחותב
 אצלי וליית דינא:
 ח אכרטי חטר ולא
 אעבר ועל שבילי חשוך
 ישוי: ט אקרי מעלוי
 אשלח ואערי בלילי
 דרישי: י יזדנני חזור
 חזור ואיזיל ואשל היך
 קסא סברי: יא ותקף
 עלי רוגזיה ותחשבנני
 ליה היך מעיקוהי:
 יב פחדא ייתון
 אוקלוסוהי וכבשו עלוי
 ארקתהון ושרון חזור
 חזור ומשבני: יג אחי
 מעלוי ארחיק וידער
 אתעבדו חילונאי סני:
 יד שסקו קריבי ומידעי
 אנשיני: טו דירי ביתי
 וליחיתתי לחילוני
 יחשבנני היך כר

ר ש"י

זרו • לשון חכזר: (ח) לזני בטני. לאותן שגדלתי בציתי כאילו הם בני:
 (יח) יעוילים מאסו בי. כזזה אחי בעיני נערים וכ"ס בעיני שרים: (כ) דנקה
 עלמי. שאני כחוש מעוני נשרי: בעור שיני. כל נשרי סיה לקוי בשחין

חרמב"ן

מאתו: (יא) ויחשבני לו ככרוי, יראה כאילו אני קשוב כאחד מלריו, כי אריע לו
 כאשר יריע האדם לאויבו: (יב) ויסולו עלי דרכם, כמו אלי, יאמר כי יבואו יחד
 גדודי קילו ויעשו מסילת דרכם אליו, ויחנו סביב לאהלי, כאשר יעשו עם המלחמה
 הנאים לכור על העיר, וכן הקונים עליו מטה אשר כלומר אליו בלדו. או יאמר כי
 יבואו גדודיו ויעשו דרך מסילה עליו לעסותו תחת כפות רגליהם וישכנו סביב לאהלו
 כדי שלא יוכל לברוח עד שובם לרמות אותו: ויסולו, לשון מסילה, וכן אשר התרגום
 וכנשו על אורחיהו. והחכם רחב"ע פירש אותו מלשון סלול סמאיר, ואין טעם לו:
 (יז) רוחי זרה לאשתי, מפני קליי נמאסתי לרוחי עד שנעשית רוקי זרה אפילו
 לאשתי אם הייתו מתקרב אליה, ואני לריך להתחנן אפילו לזני, אם היו
 נקיים, כי סר מוראי וכבודי מעל כל הצדיות, ויתכן שהיו לו בני ננים והם ג"כ
 פרי בטנו: (יח) עוילים, נערים כמו ישלחו כלאן עויליהם: (יט) וזה אהבתי
 נהפכו בי, יאמר תעבוני כל מתי סודי, וזה שאהבתי עמהם וכולם נהפך לכם לשנא
 אותה (כ) בעורי ונשרי דנקה עלמי, מרוץ כחש, ונמלט עלמי מן המות בעור

שיני

וְאַחַת־מִלְטָה בְּעוֹר שְׁנֵי :
 כֹּא חֲנָנִי חֲנָנִי אַתֶּם רְעִי כִי
 יִדְאָלוּהָ נִגְעָה בִּי : כִּב לָמָּה
 תִּרְדְּפֵנִי כְמו־אֵל וּמִבְּשָׂרִי
 לֹא תִשְׁבְּעוּ : כִּי מִי־יֵהֵן אֲפֹ
 וַיִּכְרַחֲבוּ מֵלִי מִי־יֵהֵן בַּסֵּפֶר
 וַיִּחַקּוּ : כִּי בְּעֵט־בְּרֹזֶל וְעִפְרָת
 לָעֵד בַּצּוֹר יִחַצְבוּ : כִּה וְאֲנִי
 יָדַעְתִּי גְאֹלֵי חַי וְאַחֲרוֹן עַל־
 עֶפֶר יָקוּם : כִּי וְאַחַר עוֹרִי
 נִקְפּוּ־זָאֵת וּמִבְּשָׂרִי אֲחֹזֶה

עֲדָמִי הַיּוֹתִי
 בְּקַח־מִידוֹן : כִּי לִצְבָרִי
 קָרִיתִי וְלֹא יָהִיב בְּפוּסִי
 אֲבִינָא סְנִיָּה : י רוחי
 נִזְכְּרִיתָא לְאִנְתִּי
 וְאַחֲחֲנִיָּה לְכֹר סְעִי :
 יח לְחֹד יִנְקָא רְחִקוּ
 כִּי־סָרִי אֲקוּם וְסִסְלִין
 כִּי־יִסְרִי : יס רְחִקוּ יִתִּי כִּי
 אֲנִשִׁי רְזִי וְדִין־דִּי־רַחֲמִית
 אַתְהַשְׁכוּ בִּי : יב בְּסִשְׁבִּי
 וּבְבִסְרִי דִנְבִיתָא גְרָמִי
 וְאַשְׁתַּחֲרִית בְּסִשְׁבִּי כִּי־
 כא חוּסוּ עָלַי חוּסוּ עָלַי
 אַהֲוֹן חֲבָרִי אָרוּם כְּחִתָּא
 דִּי־יִקְרִיבֵת בִּי : כג לְכָא
 הִרְדַּפוּנִי דְכָסֵת אֱלֹהָא
 וּסְבָרִי לֹא תִסְבְּעוּן :
 כד סֵן יֵהֵב יִתִּי וַיִּכְרַחֲבוּ

ר ש י

ובחולעים חן מחניכי שיני: (כד) בעט צחל. יחלצון צלור ואח"כ מעצירין את העופרת עליהם לתת לחותיות מראה שחרורית להכירם וכן דרך חוקק חזן. ולא יחכן לפרש עט של עופרת שהרי רך הוא אלל האזן: (כה) ואני ידעתי גואלי חי. זה חוזר למעלה אתם תרדפוני ואני ידעתי גואלי חי ליפרע והוא יתקיים ויעמוד: ואחרון על עפר יקום. לאחר שיכלו כל שוכני עפר הוא אחרון יעמוד: יקום. יתקיים: (כו) ואחר עורי נקפו זאת. והם חיוס נוחים לצ גואלי. אלא אחר מכת עורי נקפו ונגפו ונקרו הקניטה והרדיפה הזאת שאמרתי שהו' לי כנוקף וחותר בעורי. כמו ונקף סככי היער (ישעי'י):

הרמב"ן

שיני, כי אפילו שיניו לא היו נכסום רק יאכל מעט בעור אשר נפרשי השינים ויהיו העלמות ינשות: (כח) חנוני חנוני אחס רעי, אחרי שכל האחרים נהפכו בי חמלו אתם עלי שהייתם רעי בדעת ובחכמה, כי יד האלוה נגעה בי: (כצ) למה תרדפוני אחס כמו אל וכולכם על לא חמם בכפוי: (כה) ואני ידעתי גואלי חי, יאמר כי ירצה שיחמלו עליו חביריו ולא ירדפוהו וירצה שיכתנון מליו, אולי יחמלו עליו אחרים הסומעים טענותיו, אע"פ שהוא יודע שלא יגאל באלה, רק הגואל אשר יוכל לגאלו הוא חי מאו וישאר אחרון מכל הנבראי, ויתקיים לנצח והוא השלישית. והמפרשי אמרו כי יאמר ארצה שיכתנון מלי לפי שהגואל אותי מיד טענותיכם הוא חי עתה או יוולד אחרי כן, כי אי אפשר שלא יהיה חכם ומבין טענותי ודנדיכם, ויהיה לי למזר, והראשון נכון יותר: (כו) ואחר עורי נקפו זאת, יאמר כי תחת עורו כתבו הנשר מן כנוקף זית, ונוקף סככי יער, ונקפו המוקפים, והם מכאוביו. ונמלה זאת ירמוז ל העומדת תחת עורו חתיכת נשר או עלם אשר יתפוש בידו ויראה להם. והענין לאמר שאין לו גואל זולתי האלוה והוא לבדו היודע מכותיו, כי אחרי עורי אשר אתם רואים בשקין רע נקפו מכאובי את הנשר ואת העלם ואין רואה מכס: ומבשרי אחזה

אלוה

תרנוח

סְלִי מִן יְהִי בְּשִׁתְּקָא
 וַיִּתְרַשְׁמוּ: כִּי בְּקוֹלְמוֹם
 דְּפִרְזוּ אַ וְכַרְכְּמִישָׁא
 לְעֵלְמָא בְּסִינְרָא
 יִתְפַּסְלִין: כִּי וְאַנָּא
 יִדְעִית דְּפִרְקִי קָיָם וּמִן
 בְּתַר קְדִין פּוֹרְקָגִיָּה עַל
 עִפְרָא יְקוּם: כִּי וּמִן בְּתַר
 דְּאַתְפַּח סְשָׁבִי הָהִי דָא
 וּמִבְּקָרִי אַחְסִי הַגֹּב
 אֶלְהָא: כִּי דִי אֶנָּא
 אַחְסִי לִי וְעֵינֵי יַחְמוּן
 וְלֵא חִילוּנֵי שְׁלִימוּ
 בְּלִיתִי בְּעוּבֵי: כִּי אַרְיִם

אֱלֹהִים: כִּי אֲשֶׁר אֲנִי אֶחְזֹר
 לִי וְעֵינַי רָאוּ וְלֹא-זָר
 כָּלֹו בְּלִיתִי בְּחֻקֵי: כִּי
 תֹאמְרוּ מִה־נִּרְדַּף-לוֹ וְשִׁדְשׁ
 דְּבָר נִמְצָא-בִּי: כִּי גִזְרוּ
 לָכֶם מִפְּנֵי-חֶרֶב כִּי-תָמָה
 עוֹנֹת חֶרֶב לְמַעַן תִּדְעוּן
 שְׂדֵינִי:

שיראי

רש"י

ומנשרי. אני רואה משפטים: אלוה. לשון משפט ויסורים: (כח) כי תאמרו מה נרדף לו. כמו כי תאמר בלצנך (דברים ז') שהוא משמש לשון דילמא. כלומר ושתהיו נוחנים לכם לחמול ולומר למה נרדפנו: ושורש דבר. הגמלא בומה הוא לעולם לא תעלה בלצנכם הטובה הזאת שרש דבר עלמה הוא עומד: (כט) כי חימה. שאתם מגדילי' עון המביא לידי חרב: למען תדעו. וחזינו עוד הפורענות הנח על הרשעים. ויש אס למסורת. שדין כתיב כמו שיש דין בעולם כמו שקמתי דבורה (שופטים ה') כן רחיתי בתחומא:

הרמב"ן

אלוה, כי בראותי נשרי כלה ואני קי אדע כח אלוה על בריותיו, כי ישיב אנוש עד דכה: (כז) אשר אני אחזה לי, יחזר על מה שאמר כי אין אחד יודע מהם תוקף מכאובו, ויאמר אשר אני לבדי אראה לעלמי: ועיני ראו ולא זר, מכולכם: כי בלו כליותי בחקי, מרוב הכאב, וירמוז על תוקף קליו כי לא ידע אותו זר במחשבה. ודעת רבותינו ז"ל כי איוב נשפכו כליותיו, אולי הוכיחם בגללי לואתו וראה אותם, ומזה יחזה כי יד אלוה הוא כי לא יסיה האדם בכלות כליותיו. והתרגום אמרנו אחר עורי נקפוזאת, ומן בתר דאתפח משכי תהי דא, ומנשרי אחמה טוב אלהא, ירלה לפרש ואחר אשר בעורי נקפו המכאובים תהיה זאת הגאולה אס יגאלנו לורי כי כבר ניקף עורי, ומנשרי אשר נשקת אחזה אלוה כי הוא ילילני: (כח) כי תאמרו מה נרדף לו, היה לכם שתאמרו מה נרדף אותו על חנם: ושורש דבר, ועיקר טענה ומבוא בדברי: (כט) ע"כ גזרו לכם מפני חרב, האהים כי הקימה שאתם מרשיעים אותי עין גדול הוא להניא עליכם חרב נוקמת: למען תדעו, שיש דין ומשפט להכרית כל חנף. והתרגום אמר דחולו רגיו לכון מן קדם חרבא ארום כדרגיו אלהא על סורקנותא מגרי דקטלין בתרבא מן בגלל דתנדעון דדיין דקטוע הוא פרי דינא, יפרש כי קמת האל עוונות חרב הוא:

יט (ח) רוחי זרה לאשתי, ואפילו לאשתי שוכנת חיקי רוחי זרה,
 שברחת ממני בחשנה כי רוחי משפש בחולאי הגוף, ואף כי אחזקן אליה
 לעזרני בעבור בני צעני אשר מחו ואשר ילאו ממנה ואשר אהבתיים ולא תועיל.
 או וחנותי לבני צעני, ר"ל אחזקן אליה לאמר כיעוד חזון למועד להעמיד
 ממנה צנים ויחיו, כדי לעודר אותה לשרתי ולא תועיל: (כה) ואני ידעתי
 גואלי חי, ולמען תדעו אתם ריעי שחשבתם אותי לחוטא, דעו נא ורחו מה
 שידעתי כי גואלי חי וקיים וקדמון ונלחי. וקראו גואלי למה שהאמין שצידו
 היכולת לגאול אותו, מלך היותו הממליח הראשון לכל, וחי שהוא כוחן
 החיים לכל בעל חי, וג"כ הוא האחרון אשר על שוכני עפר יקום לתת הויה
 ומליחות לכל נמלא שימלא על עפר וסביבותיה, ויהיה פירוש גואלי חי, בערך
 אל מליחות השם שהוא נלחי קדמון, ואחרון ג"כ על כל שוכני עפר שהוא נלחי
 באחרונה באמרו חני ראשון ואני אחרון: (כו) ואחר עורי נקפוזאת, ועם
 היותי מאמין באמונה אמתית ונאותה כזאת נמליחות השם ויכולתו, מ"מ לא
 יועילני כל כך נצרו מכותי ונהייתי ונחליתי, אחר שהגיע הצדק העור והפכד
 כל הנשר. נקפוזאת, ר"ל שנסצרו עלמותי וכרתו בחגבורת חומר המוגלת.
 ואמר מלת זאת בערך הרגישו והציטו בחלקי עלמותי ויותר איצרו המדומים
 המגיעים אל הצדק, ושחמוכתו הטובה לא הועילה לו כלום, וגם עם היותו
 עם צטרו תמיד היה רואה וחזה נמליחות השם וביכולתו ומתבודד בו בדעות
 האמיתיות. אחר עורי, אחר רקבון עורו. נקפו זאת, נכרתו ונסצרו אליו
 העלמות שהיה מציט אליהם, מן ונקף סבכייער. אשר חני אחזה לי, אשר
 חני לצדי אחזה לי שיעור המכאובי המגיעים לי שלא כדין מעשי ועיני בחינתי
 זידיעת זכרון מעשי שעשיתי, ולא זר ידע אותם כי צודחי אינני ראוי למשפט
 רע כזה: (כח) כי תאמרו מה נרדף, ונאמת הי' מחוייב בחוקכם שתאמרו
 על ה' ית' אם הוא משגיח מדוע ה' נרדף לו לחיוב, ומה שורש דבר העון
 והחטא הנמלא בי שאתחייב לפורענות כזה. ויהיה נרדף בינו כי כדמות
 תואר לה' נרדפו את לחיוב:

(כט) והעקר מן המענה הזה לחיוב, ראשונה שכתר דברי צלדד אשר הליע
 דרך כלל קודם זה שהרשעים הם נכרתים עכ"פ מלד הסדור האלוה, וחס
 דבר שאין ספק בו כלל, וזהו מה שאמר צלדד קודם למענ' הזה, אור רשעים
 ידעך וכו' סביב צעתוהו בלהות, ויותר כל דברי המענה ההוא אשר יחייב
 מדצרו היות הפורענות שהגיעו לחיוב מלד רשעו עכ"פ, ואף כי יחשוב לחיוב
 בעלמו שיהי' לדיק, אין ראוי להאמין שלמענו ולמען מחשבתו תעזב הארץ
 הנהגת האלהית בגמול ועונש ויעתק לור ממקומו. ואיוב השיבו בזה השגה
 גדולה, כי גם שיהיה אמת שיפול הפורענות והשכר מלד ההשגחה פרטית,
 הנה כאשר נראה לדיק כמוהו נשחת ונתעב בשפל הטחנה בעול ובחמם,
 הנה יסתור להאמין ההשגחה הפרטית, כי כאשר לא ילדק בפרטים הנה
 הכלל של צלדד שקר. שנית מה שכתר לחיוב דברי צלדד להוכיחו עכ"פ היותו
 לדיק ומאמין מליחות ה' ובקדמותו ויכולתו ונלחותו צלי תכלית, באמרו ואני
 ידעתי גואלי חי ואחרון על עפר יקום, ומי שיהיו אללו דרכי האמונה הזאת
 לדע ז

תוכחת חיים

לדעת אה צוראן עם יתר תקן המדות, חין ראוי שיבואו חליו מן הרעות הנחמנות כחלה אשר קרו חליו, וזה אמרו אחר הפסוק שאמר ואני ידעתי גוחלי חיובו, ואחר עורי נקפו זאת, ר"ל כי גם אמנם זהיותי מאמין וגחמן רוח במליחות ה' ויכולתו ונלחוחו, מ"מ שנקפו ונשתחולקו עורו ונשרו עד עלמותיו. שליטת מה שזוה חיוז את ריעיו לקרות אותם חוטאים, להיותם חושדים איש כמוהו הידוע לכל ומכעיסים אותו, ושעתידים הם ליתן את הדין לפני השם, ושייראו ממשפט הנופל בחנשי, ואחרי היותם מאמיני' בהשגחה פרטית, אמר להם גורו לכם מפני חרב ה' וגומר:

תרנום

תמרון מה נדרף ליה
ועקר מלקא נשפח
בית: במ דחולו לבון מן
קדם חרבא ארום
בדרגו אלה על
סורחנותא סגרי קטולין
דחרבא מן ב ג ג
דהדרעין דרנן קשוי
הוא סרי דינא: אואתיב
צופר דמן נעמה ואמר:
ב משול דרעיוני סתיבן
לי ומטול דרגישתי בי:
ג מרדוקא דכסופי

איוב כ.

א ויען צופר הנעמתי ויאמר:
ב לכן שעפתי ישיבוני ובעבור
חושתי כי:
ג מוסר כלמתי אשמע ורוח
מבינתי יעניני:
ד הזאת ידעת מני-עד מני
שמים אדם עלי-ארץ:

ד ש"י

כ מענה צופר. (ב) כעפתי ישיבוני. מחשבותי ישיבוני מענה לפי: ובעבור. שאני חש ושאתק ושמתני בי שתיקותי ישיבוני סעיפתי לענות אחי שומע ממך ויסורי כלימתי שאתה מכלימני. ועל כן דבר רוח יענני מבינתי להשיבך: חושתי. שתיקותי כמו עת לחשות (קהלת ג'): (ד) הזאת. תימה. היודע אתה מדה המהלכת על פני כל הדורות

הרמב"ן

כ (א) ויען צופר הנעמתי ויאמר: (ב) לכן שעפתי ישיבוני, לא ילמד האיש הזה צמענהו, רק להפליג ולדבר באופן הרשעים, כי מאז ענו אותו ואמר לו כל אחד ואחד צמענהו, ולא יעשו דבר אחר רק לדבר באגוד הרשעים ובהכרת זרעם כאשר פירשתי: לכן שעפתי ישיבוני, שעפתיים המסשנות שהם ללב כענפים לאילן, מלשון צמעפיה פוריה, וכן צמעפיים מחזיונות לילה, והם ההרהורים והמקשנות, כענין רעיוני על משכני סליקו, והרהורין על משכנך, ואמר הנה מקשנותי ישיבוני: ובעבור, הקופים אשר בי והם ראות העין ושמיעת האזנים: חושתי, כמו מי יאכל ומי יחוש חוץ ממני, והוא מלשון חוששין בדברי רבותינו ז"ל, ואמר כי מקשנותי ישיבוני דבר שאין דברי חיוז נכונים, ובעבור כי יראה לעינים ונשטע מאז ידע כן: (ג) מוסר, שדי יענה, עוד ישמע ויענה רוח מבינתו לענות את חיוז: (ד) הזאת ידעת מני עד, הידעת מעולם זאת שאמרת, כי באחד מן הדורות אשר מעולם יעות האל

אֲשַׁמֶּע וְהִיךְ פֹּהַא מִן
 בְּיוֹגְהִי יְהִיבְנִי : ד הָדָא
 דְּעָהָא מִן אֹלָא מִן עֵדָן
 דְּאֲשִׁתּוּי בְר גֵּשׁ עֲלִי
 אֲרַעָא : ה אָרוּם בּוֹעַת
 רִשְׁיֵי שִׁנְיָה בְּעַגְל
 וְחֲדוּת דִּילְטוּר עַד
 שְׁעָהָא : ו אִין יִסְקִלְצִיחַ
 שְׁמִיא וּקְפִיָּה וְרִישִׁיָּה
 לְעַנְגָּא יִסְמִי : י הִיךְ
 בְּעִיָּה לְעֶלְמָא יְהוּבְר
 חֲמוּי יִסְרוּן הָאן הוּא :
 ה הִיךְ חֲלָמָא יִסּוּם וְלֹא
 יִשְׁבַּחֻנִּיָּה יִגְלִי הִיךְ
 חוּקָא דְרִילִיא : ט עֵינָא
 סְקַרְתִּיָּה וְלֹא תוּסִיף
 וְלֹא תוּב הַסְבְּנִיָּה
 אֲהַרְיָה : י בְּנוֹי יִרְעֵעוּן
 כְּסָבְנִין וִידוּי מְשֻׁלָּן
 הַקּוֹף צַעֲרִיָּה : יא גְרַמּוּ
 אֵת מְלִיאָו חִילִיָּה
 וּבַהֲרִיָּה עַל עֶפְרָא
 הַשְּׁפּוֹב : יב אִין
 מְתַבְּסָא בְּפּוֹמִיָּה
 בִּישְׁתָּא יְבַרְכְּנָה תַּחֲתַ

ח כִּי רִנַּנְתָּ רָשָׁעִים מִקְרוֹב
 וְשִׂמַּחְתָּ חֲנֹף עַד־רַגְעַי :
 ו אִם־יַעֲלֶה לְשָׁמַיִם שִׁיאוֹ
 וְרֵאשׁוֹ לְעֵב יִגִּיעַ :
 ז כְּגִלְלוּ לְנֶצַח יֵאבֵד רֹאיוֹ
 יֹאמְרוּ אִין :
 ח כִּי־כִלּוֹם יַעֲוֶה וְלֹא יִמְצָאֵהוּ
 וַיִּדַּד כְּחֹזֶן לַיְלָה :
 ט עֵין שְׁזַפְתּוֹ וְלֹא הוֹסִיף
 וְלֹא־עוֹד הִשׁוּרְנוֹ מְקוֹמוֹ :
 י בְּנֵיו יִרְצוּ דְלִים וִידוּי הַשְּׁבִנָּה
 אֹנּוֹ :
 יא עֲצַמוֹתָיו מָלְאוּ עֲלוֹמּוֹ
 וְעַמּוֹ עַל־עֶפְרַת הַשְּׁכָב :

עלומיו

רש"י

מני עד: (ה) כי רננת רשעים. כל ימי היותה: מקרוב. בזה ולא
 לאורך ימים עומדת: ושמחת חנף עדי רגע. מועט תכלה: (ו) שיאו.
 גובהו: (ז) כגללו. גלל של ריעי: (ח) ולא ימלאוהו. יודעיו: (ט) שזפתו.
 ראתהו: (י) בניו ירצו דלים. על חנשי סדום נאמר מענה זו. שהיו
 גזלנים ואכזריים על עניים: וידיו תשיבנו. חמס כפיו: אונ. כח אונסו:
 (יא) עצמותיו מלאו. כח: עלומיו. נערותיו: ועמו על עפר השכב. כי

הרמב"ן

האל משפט להרע לדריקים או להיעיב לרשעים, הלא כשתראה רננת רשעים מקרוב
 הוא, כי לא ארכוימים ולא ימסכו עוד, כי שמחתם עדי רגע תהיה: (ה) כי רננת
 רשעים מקרוב. ורש"י ל"ל פירש הנה מקטבותי ישיבוני, ובעבור שאני תושב בעלמי שלא
 לענות אותך על כל פנים גם אשמע מוסר כלימתי שאתה מכלים אותנו, באמרך שלא
 תמלא בנו חכס, וע"כ יענני רוח סבינתי לענות אותך על כל פנים גם נכון הוא.
 והמפרשים אמרו קושו בני, סהירות בני להשיבך, מן קושה לעזרתי, ותקש על
 מרמה רגלי: (ז) כגללו לנלח יאבד, כאשר יתגלגל ויסוב מעט יאבד לנלח, כשו
 אמר שלא יוכל להתהפך מעט עד שיבואו עליו סבות אבדו לעד. והמפרשים הוסיאוהו
 מן בגללי כואת האדם, כאשר יבער הגלל, וכן תרגמו וינתן היך רעיוה לעלמא יבעדי:
 (י) בניו ירצו דלים, מן רלון, ובמה יתרכזה אל אדוניו, יאמר כי בניו ילטרכו
 לרלות הדלים על גזילת חניהם, וגם הוא עצמו ידיו תשננה להם ההון שגזל, מלשון
 מלאתי

יב אם תמתיק בפיו רעה
 יכחידנה תחת לשונו :
 יג יחמל עליה ולא יעזבנה
 יד ומנענה בתוך חכו :
 יו לחמו במעיו נרדפה
 מזורת פתנים בקרבן :
 טו חיל בלע ויקאנו
 מבטנו ירשנו אל :
 טז ראש פתנים ינק
 תהרגהו לשון אפעה :
 יז אל ירא בפלגות
 נהרי נחלי דבש וחמאה :
 יח משיב יגע ולא יבלע
 בחיל תמורתו ולא יעלם :

דישניה : י יחוס עליה
 ולא ישקנה ויכסנה
 במצע סורי גיה :
 יי סיכליה במעוי
 אתה פיה ארסא
 דחורסנין בגויה :
 ייא נכסין דכלעם יפלמ
 ייב תיה ספרסיה יתרכניה
 אלהא : ייב ריש
 חורסניא ינק תקטלניה
 לשן חוץ : ייב לא יזכי
 לסחמי במיפי נהרות
 נחליא דמן דובשא ולוי
 (ולואי) : ייב סתיב לאות
 חורסניא ולא יגמר
 כדעתריה סתיב
 שלחופיה ולא ידון :
 ייב ארום רעע עסקא
 דמספנין ביהא אגם
 ולא בנא יתיה : כ ארום
 לא ידע דיהי שליו
 בקרסיה בגושמיה לא
 ישהוב : כא לית משוב
 לסכליה מסור היקנא

רשי

ימות פחלים עם כחו : (יב) אם תמתיק. כך ווסתו של רשע אם המתיק
 בפיו רעה ואינו רואה לה עתה שעה שתחול : יכחידנה תחת לשונו. עד
 נא עיתה שתלתיח : (יד) לחמו במעיו. ביום אידו נהפך למרורות פתנים :
 (טו) חיל. ממון : (טז) אפעה. נחש שרף : (יז) בפלגות נהרי נחלי.
 גן עדן שמתוקין כדבש וחמאה : (יח) משיב יגע. הגול שגזל : בחיל

הרמב"ן

מלאתי און לי, ר"ל כי תקפו וכחו יאבד, ויכריחוהו שופעי ארץ להשיב גזילותיו :
 (יא) עצמותיו מלאו עלומו, עלמותיו מלאים נעורים : ועמו על שפרתשכב, יחסר
 מלת נפש, יאמר כי עלמותיו ננעוריהם ישכנו על העפר, ועמו רמו לגוף כולו על
 העפר משכב נפשו : (יב) אם תמתיק בפיו רעה, מאז כאשר היה בכחו : יכחידנה
 עתה תחת לשונו, וירא לנפשו מלספר אותה, כיוקחו מסנו נקמה : (יג) והוא יחמול
 על הרעה ולא יעזבנה, רק יכחידנה תחת לשונו ומנענה מאחרים בתוך חכו :
 (טו) ראש פתנים, החלב אשר ינק ונגמל מסנו יהפך לו לראש פתנים : וללשון
 אפעה, אשר תהרגהו, וכוארפז לעושר ולנכסים אשר קנה בימי הנעורים : (יז) אל
 ירא בפלגות, כי ברבות הטובות בעולם כפלגי מים, ונהייתה נחלי דבש וחמאה, לא
 יראה אותה ולא יעמל משנה. וי"מ הגזילה אשר היתה מתוקה בפיה ולא היתה נחלי
 דבש רק ראש פתנים, ואינו נכון : (יח) משיב יגע ולא יבלע, ישיב יגיע אחרים
 להם ולא יאכל ממנו, כי אם שם ממנו בתוך פיו לא יבלענו : בחיל תמורתו, הוא
 חליו

לא יזרק טוביה :
 כנ תתמלי סאתיה
 יהפרע סגיה כל אידא
 דלעי תיתגיה : כנ יהי
 למסלי כרסיה יגרי ביה
 תקוף רוגזיה ויהת עלוי
 ססרין בשלדיה :
 כד יערוק מן יגרי פרוקא
 השתחפניה קשתא
 דברפוקא : כה שלף
 ונפק סתיקה וברקא
 סקריתיה יהלוק עלוי
 דחיליא : כו כל חשוקא
 ססיע דטשיותיה

יט כירצין עזב דלים
 בית גזול ולא יבגרו :
 כ כי לא ידע שלו בכטנו
 בחמדו לא ימלט :
 כא איד שריר לאכלו
 ער-כן לא יחיל טובו :
 כב במלאות ספקו יצר לו
 כל-יד עמל תבאנו :

יז

ד ש י

תמורתו . כאשר חתיה תמורתו לחיל (נכסים גדולים) אז יביאהו חסרון .
 ולא יעלוס בו . וכן יעלוז . וכן יעלוז שלשתן מתחלפות : (יט) כי רצן עזב
 דלים . לאחר שרצן חת דלים עזב דלים ונטרד מן העולם והלך לו . והם
 חזרים וגוזבים ממנו גזלותיו : כירצן . כשרצן . כמו (שמות י"ח) כיוהיה להם
 דבר בא חלי . כשיהיה להם : (כ) כי לא ידע שליו בנטנו . בטנו תומר לו
 תמיד גזול והבא למלאני : ועל כן בחמדו . בנשר יופי חמדו : לא ימלט .
 כי יהא פוחת והילך . ודומה לו ותמם כעש חמדו (חילים ל"ט) : (כא) אין
 שריר לאכלו . לא שיר ממאכלו לחלק לעניים : על כן לא יחיל טובו . לא
 ילית . כמו (שם) יחילו דרכיו . ובאנשי סדום מדבר שהיה עיניהם לרא
 באורחים . כי כן העיד (יחזקאל ט"ו) על סדום גחון שנעת לחס וגו' וידי
 עני וחביון לא החזיקו . ורבותינו פירשו אין שריר לאכלו . לא השרה תלמידו
 חכמיה על שולחנו . כמו ובשרידים אשר ה' קורא : (כב) במלאות ספקו .
 בהתמלאות תאוות לבו די . אז יצר לו . תבא עליו לרה : ספקו . לשון די

הרמב"ן

חליו ולא יעלוס בו , ירצה לומר כי יגיע אחרים אשר גזל ישיב דמיו , והוא לו
 כאשר ימיר בהמה או כסף בכסף ולא ישמח בו . ויותר נכון לי שיאמר לנגזלים
 וישלם להם מה שנגע עתה בעוניו ולא יאכל ולא יהנה ממנו כאשר נותן סמון תמורתו ,
 והוא מה שקנה נימי השלוח שהומר לו עתה בנשר שלא יעלוס בו , והמשל כי משניהם
 לא ישמח : (יט) כי רצין עזב דלים , מעזבים רבולים ונדכאים : בית , אשר גזל מהם
 לא יבנהו , כי בחלי ימיו ועזבונו : (כ) כי לא ידע שלו בנטנו , יחזור על הפסוק
 הראשון משיב יגע , ויאמר כי הוא ישיב בטן , כמו לפני בטנו , וכן כי אם אשר ילא
 ממעיד , מחלליך ילאו , וכולם כנויים : בחמדו לא ימלט , כאשר חמד לא ימלט איש
 בענין לא יוליד , כמו והמלטה זכר . והמפרשים אמרו כי לא ידע שלו בנטנו , שאין
 בנטנו השקט , וממה שחמד והתאוה לא ימלט כלום : (כא) אין שריר לאכלו , לעושר
 שלו לנחול אותו ממנו : על כן , לא יקוה אל הטוב אשר לו ולא יעלם בו :
 (כב) במלאות ספקו יצר לו , כאשר תתמלא תאוותו ותגיע לכל מה שישפיק
 לו אז תבוא עליו לרה : כל יד עמל תבאנו , להשיב להם שמונס , וכאשר תגיע

כג יהי ו למלא בטנו ישלח
 בו חרון אפו
 וימטר עלימו בלחמו:
 כי יברח מנישק ברזל
 תחלפהו קשת נהושה:
 כה שלף ויצא מגורה וברק
 ממורתו יהלך עליו אמים:
 כי כל חשך טמון לצפוניו
 תאכלהו איש לא נפח
 ירע שריר באהלו:

תרגום
 הנמרניה נור דנהגם
 דלא גפיה ישרי משוב
 בכשכניה: כי יפרסמון
 אנגרי סרוקא סורקניה
 ודרי ארעא יקומון
 רבא שא ליה:
 כה יטל עבור ביהיה
 משחיה וחכריה מודרסן
 ביוקא דרונייה: כה דין
 חילק בר גש רשיעא
 מן קדם יי ואחשת
 סימריה מן קדם אלהא:
 א ואתיב איוב ואמר
 ב שבעו וקבילו מלתי
 ויהי דא הנחבתכון:

ר"ש"י

כדמתרגמינן כד ספיקו גמליה. ומלא להם. היספקון: כל יד עמל תבואנו.
 החזק עליו וחזור יד עניים: (כג) יהי למלאו בטנו ישלם בו חרון אפו.
 שליחות חרון אפו יהי למלא בטנו. ואין זה לשון קללה. אלא לשון כבואה
 ועמיד: וימטר עלימו. הקצ"ה: בלחמו. בזעף מלחמתו כחיס חש וגפרית
 כענין שנאמר (רחשי' י"ט) זה המטיר על כדום וגומר: (כד) תחליפהו.
 חלים שתזרוק הקשת יחלפו את גופו לעבור מעבר אל עבר. לשון אחר
 תחלפהו קשת נחושה: (כה) שלף. השולף עליו את הנשק וילא הנשק.
 מגוה מהוך תערה: וברק. פלוגד"ר שלע"ז splendeur זל"ח Glanz
 כמו ולמען היות לה פרק (יחזקהל כ"א) פורפי"ר זלע"ז fourdir (זל"ח
 Glanz): ממרורתו של נשק יהלוק. ומשש יהיו אמים ופחד על הרשע:
 (כו) לצפוניו. לצורך מלפוני גנחים הלפונים לו: איש לא נפח. חש של
 גהינם: ירע שריר באהלו. תנח רעה לשריד שיסאר באהלו: כל הפרשה

הרמב"ן

ידו למלאות בטנו מטעמים כאשר אהב. (כג) ישלח בו חרון אפו, האלהים
 הוא השולט, כי עמו ידברו בהפר, על כן אין צורך להזכירו. או יאמר אל האל
 הנזכר למעלה בפסוק מצטנו יורישני אל, וימטר האל עליהם חרון אפו בנשרו
 ובגופו, כמו ולחומם כגללים, והנכון כי בלחמו במאכלו: (כד) יברח מנישק
 ברזל, כי ישוב להמלט ממנו: תחלפהו קשת נחושה, כלומר מעבור החץ בגופו
 מעבר אל עבר, כענין כאשר יגוס מן הפס ונפל אל הפס: (כה) שלף, הקץ:
 ויצא מגוה, היא האשפה אשר הסלים בתוכה ושלף ברק החרב אשר בו מרורת
 פתנים ויהלך בחץ ובברק החרב על הרשע: אמים, הם הנשי הקיל אשר יפגעו
 בו, ויקראו אמים כי יכול אימתם עליו: יהלוק אמים, כמו ויבא אליו אנשים,
 ורבים כן: (כו) כל חשך טמון לצפוניו, במקומות לפונים שלא ידעם ולא ישתמר
 מהם: תאכלהו איש לא נפח, הוא האש שלא חבנה, והנפאר באהלו תהיה
 לרעה

כו יגלו שמים עונו
וארץ מתקוממה לו:

כח יגל יכול ביתו

נגרות ביום אפו:

כט זרה יתלק אדם רשע
מאלהים

ונחלת אמרו מיאל:

גסבורו יתי ואנא אמלל
זמן ברת דמללית
הדחך: ד אפשר דאנא
לבר נשמלתי ואין קרין
לא התעיק רוחי:
ה ארפגנו לוחי ושרתקו
ושון אידא על פוקא:
יואין דכרית ואתבהלית
ואחד בסרי רתיתא:
קרין דשיעיא יחן
אתקיפו לחוד קגוי
גכסיק: ה בגיהון כבוץ

ר יש"י

כולה בחנשי סדום: ירע ארד בחלו. חפילו לוט הגמלט מהם בחת רעה
לחלו. זו חשתו שהיתה נליב מלח. כן מלחתי במדרש ר' תנחומא:
(כז) מתקוממה. לשון אורב הקס כנגדו: (כח) יגל. לשון גלות: נגרות.
יהיו חולרותיו נחונות למשיפה ולבו. כמו (מיכה א') המים המוגרים חרלה:
(כט) אמרו מאל. האמור עליו מלפני המקום. אמרו לשון זכר מגזרת
חמרי האזינה (תילים ה'). אמרתו לשון נקנה. מגזרת אמרות טהורות:

הרמב"ן

לרעה: (כז) יגלו שמים עונו, להטטיר עליו אש וגפרית: וארץ, חשנא אותו
להולית אליו קסום וקוס, כענין והיו שמיך אשר על ראשך נחשת והארץ אשר
תחתיך ברזל. או כאשר אמר התרגום יפרססון אנגלי פרומא סורקניה ודיירי
ארעא יקוסון לאנשא ליב: (כח) יגל יכול ביתו, מהרה גלות שלימה כמים
הניגרים במורד אשר לא יאספו ביום תבוא אליו האף והקרין. והתרגום אמר
יטלטל עיבור ביתיה ששסיה וקטריה מזדלפין ביומא דרוגזיה, ועניינו יגלה תבואות
ביתו ושטנו ושקויו יגלו ביום אפו: (כט) תחלת אמרו מאל, נקלת מה שאמרו
עליו בני אדם שתבוא לו מאת האלהים. והנכון מה שאמר בו ונגזר עליו
מאת האל:

תוכחת חיים

ב ועקד במענה הזאת לצופר הוא כמעט סובב לקוטב חזיריו, ויפרד
לשני דרושים, ראשונה מה שהפליג בפורענות הרשע, כמו שהפליג בלדד
למעלה, מה שיקרהו מן המקרים והלרות לו ולבניו אחרי, כאמרו בניו
ירלו דלים, הפך מה שאמר חיונ במענה הקודם בהללחת הרשעים וקיומם,
שאמר ישליו אהלים לשודדים וכו': שנית שהראה לצופר את חיונ בזה
שהמקרים מהאש מן השמים כשיפול על צחי האנשים והשני והמלקות,
כאשר יוקח מהם הוא לרות רשעתם מלד בהשנחה הפרעית, חה אמרו
תאכלהו אש לא נפח וכו', ומ"מ יגלו שמים עמו, שאלו הגזירות שיפלו מן
השמים, לא יפלו אלא על הרחוי, ואחר אמר יגל יכול ביתו ללכת בשני,
כל אלא הם סלק אדם רשע מאקים ולא מלד המערכת, חחת מחלת חויני
ה' האומרים סרה נגדה, כי כל אלה קרו לחיונ בכל חטאתיו:

תרנום

קְדַמִּיהוֹן עִמָּהוֹן יִבְנִי
 בְּגִיּהוֹן לְסַחֲמִיהוֹן :
 = בְּתִיהוֹן שְׁלֵם דְּלִית
 דְּלוּחָא וְלִית מְחַת אֱלֹהָא
 עַלְוִיהוֹן : י הוֹרִיָּה
 מִבְּטִין וְלֹא יִפְלֵט הַשּׁוֹב
 הוֹרְתִיָּה וְלֹא תִתְפַּל :
 יֵא יִשְׁדְּרוֹן הִיךְ עָנָא
 טְרִיהוֹן וְרוֹבִיָּהוֹן יִטְפוּן :
 יֵב יִשְׁלֵן בְּתַפְּסִין וּבְגִרִין
 וְיִחְדוֹן לְקַל אֲבוּבָא :
 יֵי יִנְסְרוֹן בְּסָבָא יוֹמִיהוֹן
 וּבְסִרְגוּעָא לְגִי קְבוּרָתָא
 נַחְתִּין : יֵד וְאִסְרוּ
 לְאֱלֹהָא זֹר סָנְגָא

כֹּא

א וַיַּעַן אִיּוֹב וַיֹּאמֶר :
 ב שָׁמְעוּ שְׁמוֹעַ מַלְּתִי
 וַתְּהִי־זֹאת תַּנְחוּמוֹתֵיכֶם :
 ג שָׂאוּנִי וְאַנְכִי אֲדַבֵּר
 וְאַחַר דְּבַרִי תִלְעִיג :
 ד הָאֲנֹכִי לְאָדָם שִׁיחִי
 וְאִם־מְדוּעַ לֹא־תִקְצַר רוּחִי :
 ה פָּנוּ־אֵלַי וְהִשְׁמוּ
 וְשִׁימוּ יָד עַל־פִּיה :
 וְשִׁימוּ יָד עַל־פִּיה :

ר שׁ

כֹּא (ג) וַתְּהִי זֹאת תַּנְחוּמוֹתֵיכֶם. אח אשר תחריטו ותשמעו אלי.
 זֹאת תְּהִי לִי תַנְחוּם מֵאִתְּכֶם : (ג) שֹׂאוּנִי. סְבִלוּנִי : (ד) הָאֲנֹכִי לְאָדָם
 שִׁיחִי. למה תעמדו על לעקתי וכי אני לאדם כמוני משיח שישמע קולי. ואם
 מדוע לא תקלר רוחי. ללעוק מצרה לי : (ה) פָּנוּ אֵלַי. לשמוע : והשמו.
 הַתִּמְכוּ לְדַבְרִי : וְשִׁימוּ יָד עַל־פִּיה. שלא תרעו להסיב : (ו) אִם זְכַרְתִּי־דַבַּר

הרמב"ן

כֹּא (א) וַיַּעַן אִיּוֹב וַיֹּאמֶר : (ב) שָׁמְעוּ שְׁמוֹעַ מִלְּתִי, הַמַּעֲנָה הַזֶּה יִפְלִיג
 בּוֹ אִיּוֹב לְדַבַּר עַל הַדְּשָׁעִים כִּי יֵשׁ מֵהֶם שְׂטוּב לְהַם בְּעוֹלָם הַזֶּה בְּעוֹשֵׁר וּנְכַסִּים
 וּכְכוּד וּבְנָיִים וְשִׁלוּהוּ, וַיִּלְעַג עַל חֲבִירָיו בְּמַה שֶׁאָמְרוּ לוֹ שִׁזְרַעְס נִכְרַת אַחֲרֵיהֶם,
 יְכוּזֵן בּוֹה לְהַסְתִּיר דְּבָרֵיהֶם בְּרֵאִיוֹת מוֹכְרָחוֹת, וּבְנֵר דְּנֵר עַם שְׁלֵשָׁתָן בְּעַעֲנַת
 לְדַקַּת נַפְשׁוֹ וְלֹא הוֹדוּ כִּמוֹ שֶׁכְּתַנְתִּי תַחֲלָה, כִּי רַעַת הַלְּדִיקִים אֵינָה קוֹשִׁיָא
 מִתְּפָרְסֵמַת, כִּי כָל אֹנֵד יֹאמְרוּ לוֹ קַעֲלַת וּמַרְדָּת, גַּם בְּרֵאוֹתָם רָשָׁע וְטוֹב לוֹ
 יֹאמְרוּ כִּי יֹאנֵד הוּא וְזָרְעוֹ אַחֲרָיו יִכְרַת לְדוֹר אֹו לְדוֹרוֹת, כֹּאֲשֶׁר בָּא בְּרַבְרֵיהֶם
 בְּמַעֲנָה, כִּי תַמּוּל אֲנַחְנוּ וְלֹא נִדַע וְנו'. וְהַעֲנִיין עֲתָה כֹּאֲשֶׁר הִלְאֹו אֶת אִיּוֹב
 בְּנִסְתָּרוֹת לְהַרְשִׁיעוֹ וְלִהְכָרִית זֶרַע הַרְשָׁע לְאַרְךְ יָמִים, יַעֲנָה אוֹתָם וַיֹּאמֶר, הִנֵּה
 בְּעִינֵי רֵאִיתִי רְשָׁעִים מַלְּלִיקִים וְלֹא־לֵאחִיָּהֶם וּבְתִיבָהֶם בְּקִיּוּבָהֶם בְּשִׁלוּהוּ, וְכִי־תֹאמְרוּ
 שִׁיכְרַת זֶרַע־ס אַחֲרֵי מֵאוֹת הַשָּׁנִים, מֵה יוֹיֵק לְהַם וּמֵה לְעַר יִהְיֶה לְהַם בְּכַךְ,
 וְהִנֵּה עַל כְּרַחֲסֵם הַמַּשְׁפָּט מֵעוֹקֵל, וְעַל כֵּן אֵין לְהֵאֱמִין לְדְבָרֵיהֶם שִׁיכְרַת זֶרַע
 הַרְשָׁעִים בְּקַטְאֲתָם, וְגַם בְּרֵאוֹתָם לְדִיק אֹנֵד כִּמוֹנֵי הַיּוֹם אֵל תְּרַשִׁיעֵנִי, כִּי
 הַמַּשְׁפָּט לֹא לְאַלְהִים בִּי אִם לְמַקְרִיִּים : שָׁמְעוּ שְׁמוֹעַ מִלְּתִי, אֲמַר שִׁי־שְׁמַעוּ אוֹתוֹ
 וַיִּקְשׁוּב לְהַם זֶה כֹּאִילוֹ נִחְמוּהוּ : (ג) שֹׂאוּנִי וְאַנְכִי אֲדַבֵּר, שְׂאוּ מִשָּׂא דְבָרֵי אֶף
 עַל פִּי שֶׁהוּא כְּבֹד עֲלֵיכֶם : וְאַחַר דְּבָרֵי תִלְעִיג, לְכוּפֵר יֹאמֶר כּוֹן : (ד) הָאֲנֹכִי
 לְאָדָם שִׁיחִי, שִׁי־אֲמַר אֵינִי יוֹכַל לְנַקּוֹם נִקְמַתִי מִן הָאֵל בְּזַמַּן תְּקִפּוּ, אֶקַּח אוֹתָהּ
 מִבְּנֵי וּמִזְרַעוֹ כֹּאֲשֶׁר־אוֹכַל : וְאִם מְדוּעַ לֹא תִקְלַר רוּחִי, בְּהִיוֹתִי נִכְפָּה עַל לֹא
 מַשְׁפָּט : (ה) פָּנוּ אֵלַי, פָּנוּ לְדַבְרֵי וַתַּסְּהוּ כִּי אֲנֹכִי בְּעֵלְמִי בְּזַלְדֵי הַעֲנִין אֶכִּיָּה
 נִנְהַל

ו וְאִם-זָכַרְתִּי וְנִבְהַלְתִּי
 וְאָחִיו בְּשָׂרִי פִלְצוֹת :
 ז מְדוּעַ רָשָׁעִים יַחִיו
 עֲתָקוּ גַם-גִּבְרוֹ חַיִל :
 ח זֶרַעַם וְנָכוֹן לְפָנֵיהֶם עַמָּם
 וְצִאֲצָאֵיהֶם לְעֵינֵיהֶם :
 ט בְּתִיבָהּ שְׁלוֹם מִפָּחַד
 וְלֹא שֵׁבֶט אֵלֹהֵי עֲלֵיהֶם :
 י שׁוֹרוֹ עֵבֶר וְלֹא יַגְעֵל
 הַפִּלֵט פָּרְחוֹ וְלֹא תִשְׁכַּל :
 יא יִשְׁלַחוּ כִצְאוֹ עוֹלֵיהֶם
 וַיִּלְדִּיבֵם יִרְקָדוֹן :
 יב יִשְׂאוּ בְּתוֹךְ וּכְנוֹר
 וַיִּשְׁמְחוּ לְקוֹל עוֹגֵב :

וְלִמְחַנְסֵם אֲוִרְחָתְךָ לֹא
 צְבִינָא : מו מַה שְׂרִי
 אָרוֹם נִקְלַחְנִיה וְמַה
 צָרוּךְ אֵיךְ בִּיה אָרוֹם
 גְּצִלִי בְּכִימְרִיה : מו הָא
 לֹא יִשְׁתַּמֵּר בִּידֵיהוֹן
 מוּבִיהוֹן מְלַכְתּוֹ בְּשִׁיעֵי
 רַחֲמֵי מְנִי : יז כְּמֵא
 שְׂרָגָא דְרִשְׁעֵי יִמְסִי
 וַיִּחֲתִי עֲלֵיהוֹן תְּבַרִידוֹן
 עֲרַבִין יִפְלֵג בְּרוּגְוִיה :
 יח יְהוֹן הֵיךְ הַבְּנָא קָדָם
 וְעַפְא וְכַסּוּא
 דִּימְלַמְלָנִיה עֲלֵעוֹרָא :
 יט אֲלֵהָא יִמְשִׁי לְבָנוֹי
 צְעָרִיהָ יִפְרַע לְוַתִּיהָ

ר ש י

שחני רוצה לומר מדוע רשעים יחיו: ונבהלתי. שחני רוצה רשעי דור
 המבול: (ז) עתקו גם גברו חיל: (ט) שלום מפחד. שלא היו מזיקין
 סולטין זהם: (י) שורו עזר. את הנקבה: ולא יגעיל. לא יורה זה זרע
 פסולות שיהא חוזר ונפלט עגופה בלא הריון. כל לשון הגעלה פליטה היא.
 וכן בלשון משנה. מגעלין ברותחין. וכן כי שם נגעל מגן גבורים (שמואל
 ב' ח'). פלט משיחתו והיה כאילו לא נמשח בשמן שהיו רגילין למשוח מגיני
 עור כדי שיהא חלק ומחליק את הרומח והחנית המכה בו: והוא כמו שרים
 משחו מגן (ישעיה כ"ח): חפלט פרתו. בעם את וולדס: ולא תשכל.
 בלא עת: (יא) ישלחו כלאן עויליהם וגו'. צעת לידתו היה הולך ומרקד
 מיד ואם פוגע במזיק כלחם בו והיתה אומרת לו אמו הבא לי מספרים
 ולאחרוך שרך. בהגדת בראשית. לך והדליק לי את הנר בראשית רבה:
 (יב) ישאו. היה נושאין קול בשיר בחוף וכינור: עוגב. אינו חלל לשון שחוק
 על שם העגבות. אשציימכ"ט בלע"ז aboyement (בל"ח spotten):

הרמב"ן

נבהל ומשתומם: (ז) מדוע רשעים יחיו: (יב) ישאו בחוף וכנור, ישאו קול
 כמו חוף. והתרגום אמר יטלן בתופין וכנורין, והתוף לחמר כי ישאו כל כלי
 הנבלים

תרגום

וידע : כ יחסון עיני
 תבירה וכן רוגזיה
 דשדי ישתו : כא ארום
 מה רעותיה בביתיה
 בתרוי ומנן ירחוי
 אתפרינו : כב האפשר
 דלאהא יתף סנדעא
 והוא שכי מרוכא דאן :
 כג דין ימות בתקוף
 שרימותיה פוליה שדיך
 ושליו : כד כי זוי
 את מליאו חלקא
 ומוקרא דגרמוי פטים :
 כה ודין ימות בגפשא

יג יבֹלוּ בַטוֹב יְמֵיהֶם
 וּבְרָגַע שְׁאוֹל יַחֲתוּ :
 יד וַיֹּאמְרוּ לֵאלֹהִים סוֹר מִמֶּנּוּ
 וְדַעַת דְּרָכֶיךָ לֹא חָפְצֵנוּ :
 טו מִה־שָׂרֵי כִי־נַפְגַעְנוּ
 וּמִה־נּוֹעִיל כִּי נַפְגַע־בוּ :
 טז הֵן לֹא בִידֶם טוֹבִים
 עֲצַת רָשָׁעִים רַחֲקָה מִנִּי :
 יז כַּמָּה נַר־רָשָׁעִים יִדְעַךְ
 וַיָּבֹא עָלֵינוּ אִידָם
 חֲבָלִים יַחֲלַק בְּאִפּוֹ :

רש"י

(יג) וברגע שאל יחתו. כשמגיע יום מותו היה מת לפי שעה בנחת בלא יסורין: יחתו. ירדו. ובתרגום נחיתו: (יד) מה כועיל. מה הגאה יש לנו: (טו) כי נפגענו. חין אנו לריכין לו אפילו לטיפת גשמים כי אד יעלה מן הארץ: (טז) הן לא בידם טובים. נחמיה. וכי חין כל טונס בידם: ועלת רשעים רחקה ממני. איוב היה משבח בעלמו שראה אותם ולא כמנה עמהם: (יז) כמה נר רשעים ידעך. למעלה הוא חחר. כמה רשעים יחיו. כמה חאריך זמן זה. וחחר ומקללם נר רשעים ידעך וגומר: חבלים. גורל

הרמב"ן

הנבלים והזמיר כמו תוף וכנור ודומיהם: (יג) וברגע שאל יחתו, בעת המיתה ישנת, כלומר ימותו בשעה הראויה למיתה ויקחו בלי שבאוב וחולי ארוך. והספרשים הולילו ברגע טן וזאת המרגוע, ונגוים ההם לא תנוק ולא יהיה מרגוע, רלונס לומר ונקנת אל שאל יחתו פתחום בלא שיוכת בשכאוב על משכבו. ובעל התרגום חרגס את שתייהן ובמרגועתא לבני קבודתא נחתין, וחרגס אחר יחתו לשון ירדה ונקת, והנה הרשעים האלה שטוב להם נקויהם ונמותם הם המורדים הכופרים בעיקר, (יד) ויאמרו לאל סור ממנו וכו', שלא תועיל עבודת האלהים והיו סגורים כי שלותם ברשותם, ואינו כן: כי (טז) טובם, וכבודם ביד האלהים ולא בידם, ועלתם זאת, כלומר מקשבתם הרעה, רחוקה היא ממני, כי אינני מודה בה, אעפ"י שאני קורח תגר על המדה. או רחוקה ממני בהיותי בשלותי, כי היותי מודה בטובי האלהים. ויש מפרשים הן לא במעשה ידם ובזכותם טובים: ועצתם רחקה ממני, ואני מתייסר בניסורין, ואמר כי הם כופרים בעיקר וטוב להם, ואני המודה ועובד רע ליי. (יז) כמה נר רשעים ידעך, לשון כמה שאלה על הרבוי או על הסדרון כאשר עשיתי זה כמס שנים, כלומר שנים רבות כמה לו עוונות וקטלות, ירדה לומר

יִי יְהוֹי כְּתָבָן לְפָנֵי־רוּחַ

וְכַמֵּץ גִּנְבְּתוֹ סוּפָה:

יֵט אֱלוֹהַּ יִצְפֹּן לְבָנָיו אוֹנוֹ

יִשְׁלַם אֵלָיו וַיֵּדַע:

כִּי יֵרְאוּ עֵינָיו כִּידוֹ

וּמַחֲמַת שַׂדֵי יִשְׁתָּה:

כֹּא כִי מִהֶחֱבָצוֹ בְּבֵיתוֹ אַחֲרָיו

וּמִסֵּפֶר חֲדָשָׁיו חֲצָצְרוֹ:

כִּב הַלְאֵל יִלְמַד דַּעַת

וְהוּא רָמִים יִשְׁפּוֹט:

הַרְנוּה

סְרִידָא וְלֹא אֵכֵל

בְּבִבְתָא: כִּי פְחָדָא יֵל

עֲפָרָא שְׂבִבִין וְרִיחָא

הַחֲפִי עֲלֵיהוֹן: כִּי הֵן

גִּלְיוֹן קָדְמֵי כַחֲשַׁבְתָּוֹן

וּמִיּוֹנִין דְעֵלֵי כַחֲשַׁלְוֹן:

כִּי אַרוֹם הַיִּמְרוֹן הָאֵן

בֵּית אֲרֻכָּא וְהָאֵן

פְּרָסָא דְכִשְׁפָנֵי

דְרִשְׁעִיא: כִּי הָרָא

שִׁיחָוֹן עֲרֵי אֲרֻחָא

וּסְמִינֵי הוֹן לֹא

הִשְׁתַּמּוֹדְעוֹן: לֹא אַרוֹם

לֵימֵי תְבִירָא יִתְמַנֵּעַ

ר ש י

הראוי להם: (יע) אלוה ילפון. לבניו חונו. בתמיה. וכי מדה היא שכן זה הרשיע כל ימיו ויהא בשלום וימות בשלום וחונו ורשעו ילפון הקב"ה לבניו ללקוח להם: ישלם אליו וידע. שזח הוא להקב"ה שישלם לרשע גמולו ויבין שהרשיע לעשות: (כ) יראו עיניו כידו. שזרו. ואיני יכול למלוא לו דמיון בתורה כי אם לפי ענין הפסוק נראה שזר וכן הרב לא מלא לו דמיון: (כא) כי מה חפלו בביתו אחריו. ומספר חדשיו חללו. כי מה הוא חושש וחפץ בביתו לאחר מותו לדחג בחייו צפורענות העתידה לזח עליהם. אחרי שמספר חדשיו נקבלו ויכלו לפני הרעה שהצטיחם המקום והיו ימיו מלאה ועשרים שנה (שסו') . זאת היא שאמרתי לכם פנו אלי והשמעו: (כב) הלא ילמד דעת. היש א' מבם אשר הוא תחת האל שילמד דעת מה היא המדה הזאת: והוא רמים ישפוט. חני והלדיקים והחשובים הוא מייסר ודן ונפרע מהם כמו (לקמן כ"ד) ולא יפנה דרך כרמים. האמור צנח וצמתושלת.

הרמב"ן

לומר כמה הם הלא מעטים המה, כי כן ישמש מלת מה בלא כ"ף לרנוי או לחסרון, מה רב. טובך, מה אנוש. כי תזכרנו, עתה יאמר כמה שנים או כמה דעיכות ידעך נדס: ויבוא עליהם אידם ויחלק להם האל חלקים רנים באפו עד (יח) יהיו כתבן לפני רוח, הלא כל שניו בשלום ומיתתו בנחת, והאלהים אשר (יע) יצפון לבניו, הלער והמכאוב הראוי לבוא עליו היה ראוי שישלם אותו או צייו, וידע אנו, בענין ידוע קולי חונו מלשון בן חוני, וכן אמר התרגום חנריה עשאו כמו אידו, ואין לו חזר במקרא: (כא) כי בזה חפלו בביתו אחריו, מה יקום לביתו אחר מיתתו, הנה לא ידחג ללער הבנים ולא ישמח לטובם ואין לו חפץ: כי מספר חדשיו, כבר חללו ונחלקו מהם: (כב) הלא ילמד דעת, יתמה האיש כמוני ילמד דעת לאל, הזופט כל הארץ הרמים והגדולים לא יעשה

מצפנע

כ'ג ז'ה י'מות ב'ע'צ'ים ה'מו
 כ'ל'ו ש'ל'א'נ'ן ו'ש'ל'יו:
 ב'ד ע'ט'י'נ'יו מ'ל'או ח'לב
 ו'מ'ח ע'צ'מו'ת'יו י'ש'ק'רה:
 כ'ה ז'ו'ה י'מות ב'נ'פ'ש מ'רה
 ו'ל'א א'כ'ל ב'ט'ו'ב'ה:
 כ'ו י'ח'ד ע'ל-ע'פ'ר י'ש'כ'בו
 ו'ר'מ'ה ת'כ'ס'ה ע'ל'יה'ם:
 כ'ז ה'ן י'ד'ע'ת'י מ'ח'ש'בו'ת'י'כ'ם
 ו'מ'ז'מו'ת ע'ל'י ה'ח'מ'סו:

ת'ר'נו'ם

כ'יש ה'יום ר'ני'ת'א
 י'ה'ע'ל'יון: י'א מ'ן י'ח'ו'
 ק'ד'מוי א'יר'ח'יה ו'ה'וא
 ע'ב'ד מ'ן י'ש'ל'ם ל'יה:
 ל'כ ו'ה'וא ל'ק'בו'ר'ן י'ת'ע'ל
 ו'ע'ל ג'ד'י'ש'ן י'ע'יר:
 ל'ג ב'ס'י'מ'ן ל'יה ג'ר'נ'ש'ת'א
 ד'נ'ח'ר'א ו'ב'ת'רוי כ'ל כ'ר
 נ'ש י'נ'ג'ד ו'ק'ד'מוי ל'ית
 כ'נ'י'ן: י'ד ו'ה'י'ך ה'נ'ח'מו'נ'ני
 ל'מ'א ו'ת'י'ו'ב'ת'כו'ן א'ש'ת'ת'ר

ד' ש' " י

ב'ח'ג'רת ח'לק • ל'ש'ון א'ח'ר ה'ל'ח'ל י'ל'מ'ד ד'ע'ת • כ'לו'מ'ר ה'א'ני ל'ר'י'ך ל'ל'מו'דו
 ד'ע'ת ל'ש'פו'ט א'מ'ת • ה'וא ע'ל'מו י'וד'ע ש'כ'ן א'ב'ל ה'וא י'ש'פו'ט ד'י'נ'ים ר'מ'ים ב'ג'ז'הו
 ו'ב'ג'ד'לו • ו'ח'י'נו'ח'ש ל'ד'ק'ד'ק • ז'ה ש'מ'ע'ת'י ו'ל'א ה'ר'א'ש'ון: (כ'ג) ז'ה • ה'ר'ש'ע • י'מו'ת
 נ'ע'נ'ש ב'ע'ל'ם ת'ו'מו • ב'מ'ר'א'ה ש'ל'י'מ'ת'ו ל'א ח'ס'ר: ש'ל'א'נ'ן • כ'מו ש'א'נ'ן:
 (כ'ד) ע'ט'י'נ'יו מ'ל'או ח'לב • ל'ש'ון מ'ש'נ'ה ה'וא • ע'ו'ט'כו ב'נ'ית ה'ב'ד • ל'ו'ז'ר'ים ה'ז'ח'ים
 י'ח'ד ו'ש'ו'מ'כ'ן מ'ח'ע'ג'ל ו'מ'ח'א'ס'ף ל'ח'ו'בו כ'ד'י ש'י'ה'א מ'וכ'ן כ'ש'ע'ו'ל'רו ב'נ'ית ה'ב'ד •
 ו'א'ו'ת'ו כ'ל'י ש'לו'ז'ר'ים א'ו'ת'ו כ'ד'י ל'ה'י'ח'ס'ף ש'מ'כו ל'ח'ו'כו ו'ק'ר'א מ'ע'ט'ן • א'ף כ'א'ן ח'ל'בו
 ו'ל'ח'לו'ח'ו ו'ש'י'מ'כו ו'ק'ר'א ע'ט'י'כ'ים: (כ'ה) ז'ו'ה י'מו'ת ב'נ'פ'ש מ'רה • ה'ר'מ'י' ו'ה'ק'דו'ש'ים
 א'ל'יו י'פ'ר'ע מ'יד מ'ה'ם: (כ'ו) י'ח'ד ע'ל ע'פ'ר י'ש'כ'בו • ו'ל'א'ח'ר מ'ו'ח'ן ח'י'ן נ'י'כ'ר
 ל'ב'ר'יו'ת מ'י ה'ר'ע ו'מ'י ה'ט'ו'ב כ'י כ'ז'ה כ'ן ז'ה י'ח'ד ע'ל ע'פ'ר י'ש'כ'בו: (כ'ז) ה'ן י'ד'ע'ת'י

ה'ר'מ'ב' "ו'ן

מ'ש'פ'ט ח'ו'ן, א'ב'ל מ'כ'ל מ'קו'ס ח'י'ן ה'נ'ר'א'ה ב'ע'ו'ל'ם ד'ין א'מ'ת: (כ'ג) ז'ה י'מו'ת ב'ע'ל'ם
 ת'ו'מו, ל'ד'י'ק א'ו ר'ש'ע, ז'ה י'מו'ת ב'נ'פ'ש מ'רה ג'ס כ'ן, כ'ט'ו'ב כ'ח'ו'ט'א ו'י'ח'ד ש'נ'י'ה'ם
 ש'ו'ים ל'כ'ס'ו'ת'ם ר'מ'ה, ו'מ'דו'ע י'ר'יע ה'א'ל'ה'ים ל'ט'ו'ב'ים ו'י'ט'י'ב ל'ר'ש'ע'ים, ו'א'פ'ילו' י'ש'ל'ם
 ל'כ'ם ט'ו'ב ב'ע'ו'ל'ם ה'נ'ש'מו'ת, מ'כ'ל מ'קו'ס ה'ר'עו'ת ה'נ'ש'מו'ת ע'ל'יה'ם ב'ע'ו'ל'ם ה'ז'ה ש'ו'ת
 ה'ד'י'ן ה'וא, ו'י'ת'כ'ן ע'וד ש'א'פ'ר'ש ה'ל'א'ל י'ל'מ'ד א'ד'ם ד'ע'ת, ה'ל'א ה'וא ה'ר'ע'ת'ן ה'ש'ל'ם,
 ו'כ'ו'א ד'מ'ים י'ש'פו'ט כ'ש'יר'ל'ה, כ'י ה'וא ה'י'כ'ו'ל ו'ה'ת'ק'י'ף, ו'ה'נ'ה ח'י'נ'נו ח'ס'ר ל'ו ד'ע'ת
 ו'ל'א י'כ'ו'ל'ת, ו'ה'נ'ה כ'ש'א'נו ר'ו'ח'ים ש'ו'פ'ט ת'כ'ס ו'ב'ע'ל י'כ'ו'ל'ת ע'ו'ש'ה מ'ש'פ'ט מ'ע'ו'ק'ל כ'ז'ה,
 ז'ה י'מו'ת ב'נ'פ'ש מ'רה ז'ה ב'ע'ל'ם ת'ו'מו • ע'ל כ'ל פ'נ'ים ש'מ'פ'ני ש'ל'א י'ש'נ'י'ת ב'ד'י'ן ה'וא
 ז'ה • ו'ז'את כ'ו'נ'ת'ו ו'ל'א י'א'מ'ר א'ו'ת'ה ב'פ'ירו'ש ר'ק י'ב'י'א ע'ל'יה'ם ר'א'יו'ת'יו ל'ע'ו'ל'ם •
 ו'ה'מ'פ'ר'ש'ים א'מ'רו ה'ל'א'ל י'ל'מ'ד ד'ע'ת, ה'י'ש ב'כ'ס ש'י'ל'מ'ד ל'י ד'ע'ת ע'ל ה'א'ל ח'י'ך י'ע'ש'ה
 כ'ן, ש'ז'ה י'מו'ת ב'ע'ל'ם ת'ו'מו ז'ה י'מו'ת ב'נ'פ'ש מ'רה: ה'ל'א'ל, ה'ל'מ'ד כ'ל'מ'ד א'מ'רו
 ל'י ח'ק'י כ'ו'א, ו'א'מ'ר פ'ר'ע'ה ל'ב'ני י'ז'ר'א'ל, ו'ה'דו'מ'ים ל'ה'ם • ו'ה'ת'ר'גו'ם א'מ'ר ה'א'פ'ש'ר
 ל'ל'א'ל'ת'א י'ל'י'ף מ'נ'ד'ע'א, כ'מו ש'פ'יר'ש'ת'י ו'ה'וא ה'נ'כ'ו'ן: (כ'ד) ע'ט'י'נ'יו מ'ל'או ח'לב,
 א'מ'ר ב'ו ה'ת'ר'גו'ם ת'ד'ו', כ'י ה'ש'ד'ים י'ד'מו ל'ש'ר'ק'ת ה'נ'ק'ר'א מ'ע'ט'ן, ו'כ'ן ב'ל'ש'ון ר'ז'ל
 מ'ע'ט'ן

הרננים

בְּהֵינָן יִשְׁקֶר׃ א וְאֵתִיב
 אֲלֵי־בְנֵי־דָמֵן תִּימָן וְאִמְר׃
 ב אֲפִשֶׁר דְּלֵאֲהֵא יֵאֲרֵף
 גְּבַר וְכֵד יִלְךְ אֲפִשֶׁר
 ד עַל־יְהוֹן מִשְׁנַח׃
 ה הַעֲסִקָא אֵית לְשִׁדְי
 אַרוּם תּוֹבֵי וְאִין מְמוֹן
 אַרוּם תְּשַׁלֵּם אֲוִרְהֵתְךָ׃
 ו הַמְדַּחֵל מְנַךְ יִבְסַנְךָ
 זִיתֵי עֲפָךְ בְּדִינָא׃
 ח הָלֵא עַל בֵּישְׁתְּךָ

כח כִּי תֹאמְרוּ אֵיךְ בֵּית־נְדָיִב
 וְאֵיךְ אֶהְלֹ וּמִשְׁכְּנֹת רְשָׁעִים׃
 כט הֲלֹא שְׁאַלְתֶּם עֹזְבֵי דְרָךְ
 וְאִתְתֶּם לֹא תִנְכְּרוּ׃
 ל כִּי לְיוֹם אֵיד יִחְשַׁךְ רַע
 לְיוֹם עֲבָרוֹת יֻכְלוּ׃
 לא מִי־יִגִּיד עַל־פְּנֵי דְרָכֵי
 וְהוּא־עָשָׂה מִי יִשְׁלַם־לוֹ׃
 לב וְהוּא לְקַבְרוֹת יֻכְּל
 וְעַל־גְּדִישׁ יִשְׁקוֹד׃

ר ש י

מחשבותיכם. והמזימות אשר עלי חחמוסו. חריעו לחשוב חמס. כי
 בשביל הרעה אשר באתני אתם חומרים ראו: איה ציתו של זה שהיה נדיב
 ואיה אהל ומשכנות שאר רשעים. כלומר כמוהו כמוהם ברשעו חנר ציתו:
 (כט) הלא שאלתם וכו'. כל זה אתם מושלים עלי משלות: וחזותם.
 אשר הידיעו אתכם לא הנכרום משום על לב כמו ויתנכר אליהם (ראשית
 מ"ג) כי אמרו לכם אשר ליום איד יחשך רע. הרשע מונע ונחשך מרעה
 ושמור ליום הקצוע לחידו כמו אשר חשכתי לעת לר (לקמן ל"ח). הלכעתיים
 וחשכתיים להודיעם עד יום קרצ ומלחמה: (לא) מי יגיד על פניו דרכו.
 מי הוא המלך הגדול אשר יגיד על פניו דרכו ולא ירחו ממנו כמה הוא כשגב.
 זה הק"ה ש"עשה: ומי ישלם לו. וגמול רשעו מי ישלם לו: (לב) והוא לקבורו'
 יונל. סופו יונל לקבר: ועל גדיש ישקוד. כשהוא נקבר בשדות חלל הגדישים:

הרמב"ן

מעטן של זתים: ומזח עלמותיו, רמז כי הגוף כלו מושקה מן המוח שהוא הרבה
 בעלמותיו. או יאמר כן ומזח עלמותיו ישוקה מן החלב הנזכר: (כו) הן
 ידעתי מחשבותיכם, אמר אני רואה כי אין משפט, כי ידעתי שאתם קושנים
 עלי רעה ומזימות חמס בהיותי מלומד בייסורין: (כח) כגת אמרו איה בית נדיב,
 איה בית איוב הנדיב הזה: ואיה אהל משכנות רשעים, הכל הלכו אל מקום
 אחד, כי כולם חנרו ברשעם: (כט) הלא שאלתם עוזרי דרך, עלי בעבור
 היותכם מארץ מרחק: ואותותם, אשר אמרו לכם על נדיבותי ולדקי לא תנכרו
 אותם עתה: (ל) כי ליום איד יחשך רע, יאמר כי הרשע נשמד ונעזב ליום איד
 העתיד לבוא: ליום עכרות, שיוכלו בניו: (לא) מי יגיד על פניו, נחיו דרכו
 הרעה: (לב) והוא, ש"עשה הרעות ויוכל: מי ישלם לו, כי הוא בנוח הרעה אל
 ציתו: לקברות, הונל כבר, ועל העפר הנקבץ על קברו כעין גדיש: ישקוד,
 תמיד עוד כל ימי הארץ, ולא ישוב אל בניו או אל ציתו: כי (לג) מתקו לו
 רגני

דבניעא יליה סוף
 לענין : ארום
 הששון אחד קין
 ורבושין דערשטראין
 השלח : לא מיא
 המישלה השקי וכן קפן

לג מהקורלו רגבי נחל ואחריו
 כל אדם ימשוך
 ולפניו אין מספר :
 לו ואיך הנחמוני הכל
 ותשובתיכם נשאר מעל :

ר ש י

(לג) רגבי בלשט"ס בלע"ז Balast (בל"ח Balast) שיניאו המלחים
 בתחיות הספינות להכניד חותן. בל"ח Sand, Erdschollen) :
 ולפניו אין מספר. לנמשכים לאותו דרך. כל אלה מנימות תחמסו עלי :
 (לד) ואיך תנחמוני הכל. מאחר שתשובותיכם נשאר מעל. נשכחו ואחדו מכס
 תשובות החכמה והנבואה. ולא נשאר צידכם אלא תשובות מעל. מעל
 שם דבר הוא לכך נקד כולו קמן. וטעמו מלעיל כ"ס :

הרמב"ן

רגבי נחל, אשר נקבר שם, וידע כי בניו ימשכם אקרו וינחלו לו, ואבותיו אשר
 לפניו עמו הם שם : (לד) ואיך הנחמוני הכל, לאמר כי אם לא תטאמי לא
 יריע לי האלכוס ומוסר הוא, או אולי על קלת קטאים אשר לא ידעתי, ועוד
 יוטיב לי כאשר אמרו אם אתה הכינות לנך וכיב ראשיתך מלער ודומיהם, כי
 כל אלה נחמות לו: ותשובותיכם נשאר מעלי, ננפש השומע. והתרגום אמר
 ומיונתכון אישתאר נהון שיקרא :

תוכחת חיים

כא (כח) כי תאמרו, והראוי צנחינה הזאת שתאמרו ותחקרו על
 הדבר ביותר בכל הלקי הסוטה, חה שתאמרו גם כן איה צית נדיב ולדיק
 נדיבות, מדוע נשחת מעשהו. ונ"כ שתאמרו איה איהל משכנות רשעים
 אשר היה לשמה ברגע, ולא להביא רחיה מכליון הרשע לנד, וכל זה עשיתם
 להודיע כי נענשתי בעד חטאתי.

(לד) ועקר המענה הזה על מה שטען איוב נגד לופר, יסוב על ג' עניינים,
 ראשונה באכיתו על עוות הסדר שיש לדיק ורשע שימותו בשלום ובמישור, ויש
 לדיק ורשע שמתים בחוסר כל, ובכל אחד מאלו יש עוות הסדר, ח"ה'
 ישגית, שאין ראוי שיהיו שניהם שווים, וכל זה נגד כוונת לופר וריעיו, שנית
 שהוכיחו עוות אחר מונה שנראה צדדי רשעים גמורים, נלולים מהפורענו'
 כל ימי חייהם וימותו ולא יראו רע, ואפשר שצניהם אשר יקומו אחריהם
 ילקו בעין אציהם, אשר גם זה הוא חסרון לחוש, להסקיט חוטאים צחייהם,
 ולהכאיב צניהם שלא חטאו, והוא מבואר, כי איש נחטאו ימות, והנפש
 החוטאת היא המות. שלישיית מה שימשך מכל אלה, כי צפורענות איוב
 אשר לא הרשיע צימיו לפי דברי הפסוק, וה' יתב' יסתור דברי חנריו,
 שהפורענות מאת ה' אינו נופל אלא על הרשעים, ובכל הדברים האלה
 נשברו דעות ריעי איוב, ועשה השיב הליפז על זאת.

כב.

א ויען אליפז החתני ויאמר :
ב הלאל יספק גבר
ג יסכן עלימו משכיל :

הכנע לחקא : ה וגבר
גצחן ייה ארעא וסביר
אפין יתיב בה :
כ ארמלתא שדרהא
כדיקתא ואדרעתה יתיבי
חשפך : י מטור היכנא

רש"י

כב מענה אליפז. (ג) הלאל יסכן גבר. הלטורך ולהנחת היגור יועיל גבר ויהנה כאשר ילמד דעת על הנריות וחכמה: יסכן הראשון. לשון הנייה כמו ותהי לו סוכנת (מלכים א' ח'). והשני לשון למוד. כמו ההסכן הסכנתי (מדבר כ"ג). וגם הראשון יתכן להיות נפתר לשון למוד.

הרמב"ן

כב (א) ויען אליפז החתני ויאמר: (ג) הלאל יסכן גבר, האם שזה גדול הסנירים בחכמה, כי הכתוב יקדימהו להם, וכן דרך הסקרא בכל מהום להקדים הגדול במעלה, ועוד שהגיע במעלת הנבואה בסוף. והנה הוא שמששים את איוב בתחלה, כי גרמו לו מדבריו סגרת העדר בהכנתה, והוא המקור לו בענין צמעה הזה בפירושו. והקרוב אל הדעת כי איוב לא יאמין בהעדר המשפט בעולם הנשמות, כי אם היה כן היה טבעט יותר, והוא אמר כן יקטלני לו איחל כאשר פירשתי, ולא תראה שטנו שינקש אלף מוכית ועליו קורט חגר ולא יתדלה לאמר שישולם אם השכר בעולם הנשמות, כי למה ירע האל לעושי רצונו בזה כלל ולמה יטיב למכעוהיו, וראה עוד לזה שאמר בסוף דבריו כפתם תוכחותיו, ויאמר לאדם הן יראת ה' היא חכמה וסוד מרע בינה, אמר כי האל מנריתת בעולם לזה לירוש ממנו ולסוד מרע ופיא לאדם כל סכמתו, וניגתו יורה עתה צידעת הפרט גם בהשגחה גם בנמול, כי לא יכיס לאדם חכמה ונינה ציראת ה' ונסור מרע אם לא יכיס בהם השגחה גם נמול או עונש, אבל יהיו מעשיהם תהו והבל, וכל זה יורה כי עיקר תלונתו בעולם הגופות, כי גוף האדם אללו כגוף בהמה, נולד בממשלת הכוכבים והעולות ויטעלו בו המקרים, רק הנפש מן האלהים אשר נתנה. והנה אליפז יסדש צמעה הזה עתה לאמר לו כי אין הספן לאל שיעשה האדם הטוב והישר בעיני אלהים ואדם ולסוד מרע, רק צענור טובת הנבראים, חאת לו לראיה כי האל ספן לכלדיק צריותיו ויקסול על מעשה ידיו, והוא מלוח ומשגית עליהם, ואם כן דעת איוב צאה אליו על כל פנים, או על פעולות רעות מאוד שיעשה כאשר יפרש לו, או יגל סקשנת כפירה שהיתה בו, ולא רלה עתה צנסיין וצמיסר, אשר ראה חסלה להרתיק את איוב מדעת ההיא, ואמר בסוף שיהיה צמה שיהיה, אם ישוב בו איוב, ישוב האל להקיע באחריתו מראשיתו, חכ ענין המענה כאשר יבואו הפסוקים:

הלאל יסכן גבר, האם לאל יוכל להועיל בכל אשר יאמר, או יעשה כי יועיל על דבריך אדם משכיל לחלוק עליהם לטובת הנורח יתנ', ירלה לומר כי אשרי שאין האדם יכול לעשות לאל תועלת, אף כי מנרעת צמכתו או צשכלו הם לא יחלוקו על דברי איוב להועיל לאל או להחניף לו, רק יעשו כן צרלותם באמת: יסכן, מענין תועלת כמו וכל דרכי הסכנת, וכן הוכח בדבר לא יסכן, כאשר יכחול ועילים לא יועיל גם: עלימו, רמז על הטענות אשר ציניהם, כלומר על דבריו הנזכרות

ג החפץ לשדי כי תצדק
 וְאִם-בָּצַע כִּיתְתֶם דְּרָכֶיךָ:
 ד הַמִּירָאֲתָךְ יִכְיָהּ
 יבֹא עִמָּךְ בְּמִשְׁפָּט:
 ה הֲלֹא רָעַתָּךְ רַבָּה
 וְאִי-דָקֵן לְעוֹנוֹתֶיךָ:
 ו כִּיתְתָבֶל אַחֶיךָ חֲנָם
 וּבְגֵדֵי עֲרוּמִים תִּפְשִׁיט:
 ז לֹא-טִים עֵיף תִּשְׁקָה
 וּמָרַעַב תִּמְנַע-לָהֶם:
 ח וְאִישׁ זְרוּעַ לוֹ הָאָרֶץ
 וּנְשׂוּאָה פָּנִים יֵשֵׁב בָּהּ:

חזקנותה פוחין ויבדלה
 דלוחא בתפה: יא או
 בתשובא תשרי ולא
 החמי וסוגעת סיא
 התפנה: יג הלא אלהא
 בגובהי שמיא וחמי
 ריש פוכביא ארום
 זקיפו: יד והימר סה
 ידע אלהא האפשר
 דלהלא לאסימתא ידיו:
 יז ענניא כסיר ליה ולא
 יחסי ותקוף רובא
 דשמיא ימיה: טוהאורחא
 דהיה סן עלמא הנמור
 ד' טירו אנשי שקרא:
 טז דאהבטירו סן ארעא
 בלא ערנהון בארעית

ר ש י

הלטובת היוצר וללרכו ילמד גבר. כאשר ילמד השכל: (ג) החפץ לשדי. כמו כי מה חפצו בניתו אחיו (לעיל כ"ח) ההנאה וחשש לו אם חלדיק מעשיך בהתיוכחך לפניו. שיבא עמך להתווכח בדבריך: ואם בלע. ממון לו אם תחם דרכיך: (ד) המיראתך יוכיחך. או אם מיראה שיראה מפניך יבאו ותווכח עמך: (ה) הלא יודע הוא כי רעתך רבה: (ח) ואיש זרוע לו

הרמב"ן

בזכרות. והמפרשים אמרו הלא יועיל גבר, כי יועיל על המעשים לאל אדם משכיל, הלא ברוב שכלו ומעשיו הטובים לא יוכל להועיל רק לעלמו. והתרגום אמר האפשר דלאלהא יאליף גבר וכד יליף אפשר דעליהון משנת, יאמר האם לאל ילמד האדם דעת, וכי ילמד הישגית האל על דבריו וישיכל אותם ממנו כלל, כי אתה באת ללמד לאלהים דין ומשפט גבר: יסכן, מן ההסכן הסכנתי, שהוא ענין לימוד והרגל, למדת והרגלת אותי עליהם: (ג) החפץ לשדי כי תצדק, יגזור כי אין בהעשות הטוב לאלהים טובה, או רעה בהעשות הרעות, רק יראה בטוב וביושר לטובת העושים אותם, וכן יאמרו עוד אם קטאת מה תפעל בו, ורבו פשעיק מה תעשה לו: (ד) המיראתך יוכיחך, כאשר יוכיח וימר אותך בייסורין הללו ויביאך במשפט הזה, מיראתך יעשה כן, פן תהיה פורק עול ותריע אליו, ואין זה רק בעבור כי (ה) הלא רעתך, שהיית עושה לבני אדם: רבה, היתה ולא היה קץ לעונותיך: (ו) כי, היית קובל אחיך חנם, ובגדי ערומים, אשר לא יספיקו בגדיהם להם, תפשיט, ערומים חסרי הנגדים, כאשר דרשו רבותינו ז"ל בפסחים כאשר הלך עבדי ישעיהו ערום ויקף חלכה שולל, וערום הוא חסר הנגדים, כי אין דרך האנלים ללכת ערומים, רק חסרי הנגדים כאיש שולל, ורצים כי יקראם ערומים על שם סופם כי מפשיט הנגדים

השאר

ט אֲלֻמְנוֹת שְׁלַחַת רִיקָם
 וְזַרְעוֹת יְתוּמִים יִדְכָּא׃
 י עַל־כֵּן סְכִיבוֹתֶיךָ פְּחִים
 וַיִּבְהַלְךָ פֶּתַח פְּתָאוֹם׃
 יא אִוְחֶשֶׁךָ לֹא־תִרְאֶה
 וְשִׁפְעַת־מַיִם תִּכְסֶּךָ׃
 יב הֲלֹא־אֱלוֹהַּ גְּבוּהַ שָׁמַיִם
 וְרֵאָה רֹאשׁ כּוֹכְבִים כִּי־רָמוּ׃
 יג וְאָמַרְתָּ מִה־יִדְעֵ אֵל
 רִבְעֵר עֶרְפֶּל יִשְׁפּוֹט׃

נִהְרָא אַתִּיךְ גּוֹפְהוֹן׃
 י דֹאמְרִין לְאֱלֹהֵא זֹד
 סִנְגָא זְמָא יַעֲבֹד שְׂרִי
 לְהוֹן׃ יי וְהוּא מְלִי
 כְּתִידוֹן סוּבְא וּסְלִכְתִּידוֹן
 יד שְׂעִי רַחֲמֵי כְּנִי׃
 יו יִחְכּוֹן עֲדִיקָא וַיִּחְדוֹן
 זְקָאָה יִדְחֵךְ לְהוֹן׃ יז אֵין
 לֹא אֶתְבְּגִיעוּ סְלִסְקוֹם
 וּכְתִידוֹן גְּמֵרַת אִשְׁתָּא׃
 יח אֵלֶךְ כְּדוֹן עֲמִיה
 וְתִשְׁתַּלֵּם בְּהוֹן עֲלֵיךְ
 טוּבָא׃ יט גִּבְרָ כְּדוֹן
 סְפוּכִיה אִוְרִיהָא וְשִׁי

רש"י

הארץ. בתמיה וכי מחמת שהיית גדול תירש את הארץ. כלום הוא רחוק
 להתקיים: ישבנה. יאריך זה כמו וחשנו בקדש (דברים י"ח): (יא) או
 חשך לא תראה. כלומר לא חתן עיניך ונטחונך נכך לאמר: (יב) הלא
 אלוה גובה שמים. ולא ישפיל לראות: וראה ראש כוכבים כי רמו. כמו
 וראה עניי. שנסוף מענה החמישי. כלומר ונחן אחת עין נראש כוכבים
 כי רמו. ונשניל כך אמרת: (יג) מה ידע אל. נעשה החשך: הנער

הרמב"ן

כשארית אותם ערומים: (ח) איש זרוע לו הארץ, וכי בעבור היותך בעל זרוע
 תהיה הארץ שלך, ובעבור היותך נשוא פנים, תשננה לנכדך: (ט) אלמנות
 שלסת ריקם, סבתיהם אשר גזלת: וזרעות, אשר יחזיקו נפנות הבית שלא ילאו
 משם שנת אותם והולאתם מהם: (י) על כן סכיבותיך פקיס, לא על חנם:
 ובהלך פחד פתאום, כי תראה סכיבך פתאום דבר שתפסד מסנו, או שחל לא
 תפסד, (יא) או חשך לא תראה, קושך וענן כלל עד שיגברו המים ותחסוף
 ותגוע בהם אתה וכל אשר לך. והענין הזה לאמר, כי עשה עוונות שראוי להיות
 נכבד פתאים ונלכד בפת זמוקש, או נטרד ואובר בלי שיחבונן מקרהו כלל,
 ועל כן לא יתמה מאשר באו עליו מן הסקרים. והמפרשים אמרו. או היית קושך
 שאתה נקושך ולא תראה: ושפעת מים כסתה אותך, ואין לזה הפירוש עפס
 או ריק: (יב) הלא אלוה גובה שמים, קטר ני"ת ששרת, והענין כאשר אמר
 לו הלא רעך רבה קור ואמר לו הלא אלוה וגו', לומר לא מיראתך יוכיחך רק
 מרעה רבה שעשית, או מכפירה גדולה שקשנת, כי אמרת שהאל שוכן מרום
 הכוכבים גבוהים וראשם שהם בגלגל העליון רם מאוד, כל שכן עליון העליונים
 הרם והנשוא מהם, ולכן לא ידע בשפלים ולא ישגיח בהם, המלפנים לערפל
 אשר שם סניב כסאו ישפוט בהם: (יד) עבים סתר לו ולא יראה, ולא יביע
 בשפליט, רק השמים אשר יתארם במקוניה בהם יתהלך ויחפש לקיים אותם לעד,
 ולהעמיד מיני השפלים אשר הם נמלים בהם: יתהלך, כמו התהלכו בתרץ,
 ומתהלך

י עֲבִים סָתְרוּלוּ וְלֹא יִרְאֶה
 וְחוּג שָׁמַיִם יִתְהַלֵּךְ׃
 טו הָאֲרֶחַ עוֹלָם תִּשְׁמֹר
 אֲשֶׁר דָּרְכוּ מִתִּירְאוֹ׃ *
 טז אֲשֶׁר־קִמְטוּ וְלֹא־עַת
 נָהָר יוֹצֵק יִסּוּדִם׃
 יז הָאֹמְרִים לֵאלֹהִים סוּר מִפָּנֵינוּ׃
 וּמֵה־יַפְעַל שְׂדֵי לָמוֹ׃
 יח וְהוּא מְלֵא כְּתִיבָהֶם טוֹב
 וְעֵצַת רָשָׁעִים רַחֲקָה מִפְּנֵי׃
 יט יִרְאוּ צְדִיקִים וַיִּשְׂמְחוּ
 וַנִּקֵּי יִלְעַגְלָמוֹ׃
 כ אִם־לֹא נִכְחַד קִימְנוּ
 וַיִּתְרֹם אֲכַלְהָ אִשׁ׃

חצי הספר

תרנום

כִּי־סָרוּ בְּלִבְבְּךָ׃ כג אין
 הַתּוֹב עַד שְׂדֵי הַתְּכַנִּי
 הַרְחַק עוֹרְתָהּ מִכִּישָׁבְדֶּךָ׃
 כד וְשׁוּי עַל עַפְרָא פֶּרֶךְ
 הַקִּיף וְהִיד סִיגְרָא
 דְנַחֲלֵיא דְהַבָּא דְאוּפִיר׃
 כה וַיְהִי שְׂדֵי פֶרֶךְ הַקִּיפָה
 וּכְן פָּסַף הַקִּיף רוּכָא
 דִּי־דָ׃ ט אַרוּם הַיְכַדִּין
 עַל שְׂדֵי הַתְּפָרְנִק
 וְהַזְקוּף קָדָם אֶלְהָא
 אֲפִיד׃ כז הַצִּלִּי קְדָמוֹ
 וַיִּקְבַּל מִנֶּךָ וַנְדַרְדִּיק
 הַשְׁלֵם׃ כח וְהַגִּיד
 כִּי־מָרָא וַיִּקּוּם לָךְ וְעַל
 אוֹרְחָתְךָ יִזְהַר נְהוּרָא׃
 כט אַרוּם דְרָא דְאִמְאָךְ
 יִתְעַבֵּד גִּיתָן וְשׁוּחַ

ר ש י

ערפל ישפוט. הכנגד החשך הזה יראה וישפוט: הנה (יד) עבים סחר
 לכיוו. ולא יוכל לראות וחוג שמים יתהלך. ולא ידע את אשר בחרץ: חוג.
 עוגל. מחוגת שמים כמו וכמחוגת יתארהו (ישעיה מ"ד) קומ"פס זלע"ז
 Compose (בל"ח Zirkel): (טו) האורח עולם. הדרך הראשונים אשר
 מלז חשמור. שמרת זלנך לזכור מה נהיית זהם: (טז) קימטו ולא עת.
 נגזרו זלח עתס. ונהר של מזול או גפרית וחס של סדום הולק זיסודם:
 (כ) אם לא נכחד קימנו. התשמור ורחית חס לה נכחד יקומס. קימנו

הרמב"ן

ומתהלך זה, שהכוונה בהם לחקירה וחיפוש, כאשר פירשתי בתחלת הספר:
 (טו) האורח עולם תשמור, והנהגת הגלגל תשמור ותלפה לאמור, כי מפי
 עליון לא תלח הרעות והטוב להגביה ולהשפיל להיטיב או להרע: אשר דרכו
 מתי און זה זלננס. ויתכן שיתפרש בפשוטו, התשמור זלנך ותאמין באורח
 הזה. אשר כזר לימים ראשונים ואשר היו מן העולם דרכו אותה מתי און, והס
 נכרתו מפני הכפירה הזאת זלח עתס: (טז) נהר יולק יסודם, משל על
 מהירת ההכרתה, או יזכור אנשי דור המזול, וכן בתרגום: (יז) האומרים
 לאל סור ממנו, פניינו שהוא סר מהם ולא יפעל בהם כלום: (יח) והוא
 מלא כתיבה טוב, יאמר אליפו שהאל הוא הנותן להם הטוב, כי עלתס והכפירה
 הזאת אשר זלננס היא רחוק ממנו: (יט) יראו לדיקים וישמחו, יקשר עם
 הפסוק

א הַסֶּךָךָ נָא עִמּוֹ וְשָׁלֵם
 בָּהֶם תִּבּוֹאֲתָךְ טוֹבָה:
 כב קַח-נָא מִפִּי הַזֶּה
 וְשִׁים אֲמָרָיו בְּלִבְךָ:
 כג אִם-תָּשׁוּב עַד-שְׂדֵי תִבְנֶה
 תִּרְחִיק עוֹלָה מֵאֶדְלָיִךְ:
 כד וְשִׁית עַל-עֵפֶר בָּצָר
 וּבָצוּר נְחָלִים אֹפִיר:
 כה וְהָיָה שְׂדֵי בָצָרֶיךָ
 וּבְסֶף הַיַּעֲפוֹת לָךְ:

בסורחנא תפרוק
 ל ישוב גבר דליתו
 ובאי בוכותך ואשהוב
 בקרירות ידך: אואתיב
 איוב ואבר: ב יחד
 יוכנא כריר סיכרי
 סחתי תקפת על
 הונחתי: ג סן יגזור
 אנדע ואשכחניה איתי
 עד סדור בית
 מוקדשיה: ד אסדר
 קדמוי דין ופומי אמליל
 בבסנותא: ה אנדע
 כליא דיתיבגני ואהבין

ד ש"י

כמו קימתו של אחיו הדור כמו (הושע י"ג) בית אל ימלאנו ושם ידבר עמנו
 כמו ענו: ויתרם. גאוחם: אכלה לש זרותחין כדוכו. ר' תנחומא דרש
 שהיו בעלי קומה ולא מתו בתהומות ונחו עליהם רוחחין מלמעלה. וזהו
 יתרם קומה יתירה שלהם. כ"ס: (כא) הסכן. למוד להיות עמו שלם
 וזהו שלם ולא תחסר זהם בדברים האלה: תבואהך טובה. תבואך טובה:
 (כד) ושית על עפר בצר. על אשר חסוב אליו תשת על הארץ חוסן ומנצרים:
 ובצור נחלים. בסלעים גבוהים שנחלים עמוקים. יהיה לך חוסף לצירת
 אופיר. היא סגולת מלכים שהיו מסגלים וחוצרים זהב הנח מאופיר:
 (כה) והיה שדי בצריך. אם שדי זה קדש תמהתי על פתרונו (ששמע קללה

הרמב"ן

הפסוק הנא אחריו, יראו הדויקים (כ) אם לא נכחד קימנו, אנחנו המאמינים
 ויתר שאת ויתר עז אשר היתה לכופרים הנזכרים, אכלה אש, פתאום, ועל
 כן ישמחו ויגילו בזה, כי תהיה להם אחרית ומקוה: (כא) הסכן נא עמו ושלם
 הועיל לעלמך עם החל הנזכר ותעשה עמו שלום, כי בדברים האלה תבואתך
 טובה, ובלעדיו לא תוכל להועיל לנפשך, ירבה לומר שירחיק האמונה הרעה
 הנזכרת מלבנו, ויאמין באלהים ויהיה עמו תמיד. והתרגום אמר חליף בען
 עמיה ותשלים, שילמד וירגיל נפשו להיות עמו תמיד ויהיה בשלום, כי זהם
 תבואתך טובה, כי יעביר רעתך: (כב) קח נא מפיו תורה, כי הוא הגוזר
 לפשות הטוב והישר, ולא לחבל אקים והפסע בגדי ערומים ויתר הרעות הנזכרות:
 ושים אמריו בלבבך, להרחיק הכפירה הנזכרת: (כג) אם תשוב עד שדי תננה,
 אם תשוב מן הרעות שעשית או מן הכפירה שחשבת תננה: תרחיק עולה,
 במעשה, כמו לא תעשו עול במדה בטסקל ובמשורה, מכף מעול וחומץ, ויש
 בדבור ובמחשבה, הלאל תדברו עולה, יקפשו עולות וקרנ איש ולב עמוק, על כן
 אמר שירחיק שחי הרעות, והם רעת המעשים הנזכרים, ורעת הכפירה
 הנזכרת: (כד) ושית על עפר בצר, על עפר הארץ מנצר ומגדל עז, ולא
 חלטרך

הרננס

מה יימר לי: והבסוגלי
 חילא ינצי עמי לא ברם
 הוא ישוי תגרא בי:
 י הפון הריצא ותקין
 עמי ואשהיב לעלמא
 מדדאין יתי: ח הא
 למדנחא אהלוך וליהוי
 ולמערבא ולא אהבין
 ליה: ס בצפונא
 במעבריה ולא אחבי

נו כִּי־אָז עַל־שְׂדֵי הַחֲעָנָה
 וְתִשָּׂא אֶל־אֱלֹהֵי פָנֶיהָ:
 ט תַּעֲתִיר אֵלָיו וְיִשְׁמָעֶךָ
 וְגִדְרֶיךָ הַשְּׁלֵמִים:
 כח וְתִגְזֹר־אָמַר וַיִּקָּם לָךְ
 וְעַל־דְּרָכֶיךָ גָּנָה אֹזֶר:
 כט כִּי הִשְׁפִּילוּ וְתֹאמַר גְּוִיהָ
 וְשַׁח עֵינָיִם יוֹשֵׁעַ:

ר ש"י

שימנה עם חויביו) כמו ולח היית בעברי (שופטים י"ח) עם עוכרי. ועל
 די לורך כדומנו מן המקראות חסרים כמו והיה חסון מצלריך. כמו ושית
 על עפר צד כלומר הזן עתק תהא כצלר. ולפי הענין כן פתרונו שהרי
 סופו מוכיחו וכסף תועפות לך לשון חוסן. כמו ותועפת רעם לו (מדבר כ"ג):
 (כו) ותשא אל אלוה פניך. לא תבא להרים פניך חלל לשחול לרכיך הימנו:
 (כז) ונדריך חשלים. מונעת חמה שירטו קרננות תשלומי נדריך: (כח) ויקם
 לך. כמו ויקום לך: (כט) כי השפילו ותאמר גוה. ואם רואך שפל. תאמר
 בהצטחה להגזיהו ויגזתה ושח עינים. בלרה הנאה (חליו) בעונו וישיע
 חלוה צידריך ונתפילתך: (ל) ימלט אי נקי. חין נקי. חין נקי כמו אי כבוד
 (שמחל ח' ד') חין כבוד. וכן ולרחמים אי שכר (משלי ל"ח) חין נאה להם
 שכרות. שלשתן חזרם מנחם במחלוקת אחת. ואע"פ שהן שתי תיבות

הרמב"ן

חלטרך לשים במלש קנין: ובצור, כנפלה שהוא גנוה תשית לך זהב אופיר:
 (כה) ודעה שדי, האל באויבך להשמיד ולהיות ידו בהם עד כלותו אותם, ויש
 מפרשים זהו האל בלרה שלך, כמו עמו אנכי בצרה: וכסף תועפות לך, הרים
 יהיה לך, כי גדל עשרך וכבודך, ויהיה נשגב משונאיך, כאילו היו בגבהי ההרים
 כרמים, מן תועפות הרים. והתרגום אמר בצריך כמו בלר, והיה שדי בצריך
 כרך מוקפק: (כז) ונדריך משלם, כי יבוא אשר תדור עליו, כי הנודרים יאמרו
 אם יהיה אלהים עשירי, ושמרני ויראני בשונאי אהיה לו, או אחן זבא ונסכים,
 והנה יבוא רבונך וחלטרך לשלם הנדר כפידר עליו: (כט) כי השפילו, הרשעים
 תפלו לפיניך: ותאמר גוה, תגזר ותאמר כי גאוה השפילה אותם, כי שח עינים
 ישיע האל, ובאשר ימלט האל הוא בתוך הים ולא יכסנו בשוא גליו בהיותו
 צקי, ושמר לו נמלט אתה בצור כפיך: (ל) אי נקי, ירלה לומר יושני האל
 שהוא נקי, כמו וכל בארץ באו מלרימה, ארץ כי תחטא לי, ורבים כן. והתרגום
 אשר חרם דחא לחיתמריר במימרך יתעניר גוימן ומשוק בעיני ברייתא תפרוק,
 אמר כאשר השפילו באכאים עלפם, אתה האל תאמר שיהיה להם גאון וגבה,
 והשק לעינים תושיענו, ישיונ גבר דליתוהי זבאי בזכותך ואשתזינו צנריתות ירך

עשה

א'ו'ב כ'כ

ל ימלט ארנקי

ונמלט בבר כפיקו

כר כבבן דרוקא ילא
אכבי : ארוב גלי
קדשוי ארקה דעבי
בחן יהי הוד דהקא
אפיק : באהגריה

ר ש י

מפרשין כן. ונמלט חותו חי נקי בצור כפיק. וכן שמעתי. לשון אחר שמעתי שהיו אומרים מפיר' יעקב. שהוא לשון אדם השרוי בצער ונחאקה. והיו"ד יתירה נתינה כמו היושני נשמים (חילים קכ"ג). חבל לא שמעתי מפיר הרב:

הרמב"ן

פשה. אי. כמו אין, ואינו נכון. ואולי רצה לפרש כי ימלט פלי כולי ויכיר נקי ונמלט בצור ידי עיון ונזכותו כי ישנו לחלבים בכל לט:

תוכחת חיים

כב (ל) עקר המענה הזה לחליפז נחלקהו לארבעה דרושים. ראשונה שחליפז השיב לחיוב במענה הזה, שאין לתמוה על חורג שלות הרשעים, נהיות כי רעתם לא יזיקו חליו ית' חלילה, רק אפשר שלפעמים ה' יאריך להם לרחות אס ישונו, ולא יתחייב ולא ילמדך לגזור גזרה שה' ישיב להם כפעלם חכף, אחרי שחטאו ופשעו אינו מזיק לה' ית', חה חטאו המידאחך יוכיחך יצא במשפט עמך, וגם אס ה' יתב' יעניש הדריקים לפעמים מה צער חטאחם, אין לתמוה מדוע יעשה ה' עמהם רעה והם לדויקים לפניו, וזה נהיות כי עשיית הדריקים הדרך, אינו מועיל כלום לה', כי אס להם לדריקים לנד, חה אמרו החפץ לשדוי כי תלדק וחאם צלע כי סתם דרכיך, רק מה שיצער אותם ה' יתצדק הוא למען ירנו לעשות טוב. שנית מה שהודיע חליפז במענה הזה מעונות חיוב וחטאיהו שהיו מפורסמים חללו, שהיה מכבד ומפזר לעשירי עולם, ומה שהיה כמעט מהלדקה וגמילות חסדים לרחויים, ושהיה שונח העניים והלמוות ויתומים ולוקח משכונות ומפשיט ערומים וחובב השירים והעשירים, וזהו עון פלילי ורחוי לפורענות כמרץ, ואפשר שאיוב חטא בחלה לפי מה שחשב חליפז, חו שחטאו בחלה נחשבו כי לא לחנם קרו לחיוב רעות רצות ולרות כחלה. שלישית מה שהודיע לחיוב ממיני פורעניות שנאו לעולם לרשעים מכות רעות ונחמכות מאת ה' מן השמים משטף מים כצירים שוטפים ומאש אוכלה צנתי הרשעים, חו שירמז ממש לפורענות אנשי דור המבול והפיכת סדום, חו זולתם מחלו שהיו בעולם, ולכן אין לתמוה ג"כ ממה שקרה לחיוב נכמו חלה שהיה רחיי לזה. רביעית שהוכיח את חיוב לחמר שחילו היה לדיק כפי מה שהיה חושב, לא די שכבר היה כלול מכל מיני פורעניות, חלה שהיה מזיל רשעים אחרים בלדקתו, כי מטבעה' יתצדק וחטאו למלט הרשעים צעזור לדקות הלדיק והחשוב, וזה אמרו ימלט חי נקי, ר"ל שנלדקת האיש הנקי ימלט חי אחת מן האיים הגדולים, ואף נהיות נה רשעים, יתחייב מדברי חליפז חלו שאיוב היה חוטא ורשע צודחי ורחוי לפורענות, ואס ישנו נחשונה יזכה לטובה מרונה, כמו שאמר הסכן עמו ועלם נהם תנחאחך טובה. (מרא"פ):

כג.

א וַיַּעַן אִיּוֹב וַיֹּאמֶר:
 ב גַּם־הַיּוֹם מְרִי שִׁחִי
 ג יְדִי כְבֹדָה עַל־אֲנָחְתִּי:
 ד מִי־יָתֵן יְדַעְתִּי וְאִמְצֵאֶהוּ
 ה אָבִיא עַד־תְּכוֹנְתּוֹ:
 ו אֶעֱרָכָה לְפָנָיו מִשֵּׁפֶט
 ז וּפִי אִמְלֵא תוֹכָחוֹת:
 ח אֲדַעַה מְלִים יַעֲנֵנִי
 ט וְאֶכְיָנָה מִה־יֹּאמֶר לִי:
 י הַכָּרְבִּיכָה יָרִיב עִמָּדִי
 יא לֹא אֶךְ־הוּא יֵשֵׁם בִּי:

תרנ"ט

אחדת רגלי אורחתי
 נברית ולא צלית:
 ב פוקדנא דספוטוי ולא
 אעדי כגורתי אמישית
 ג סירי פוטוי: ו אין
 ד הוא י ה י ד א י יסן
 ה י ה י ב נ י ה ו נ פ ש י ה ר ג נ ת
 ו נ ע ג ד ה: י א ר ו ס י ש ל מ
 ז ה י ד ב ק ד מ י ה א ג ו ר ת י
 ח ו ד כ מ ה ה ו נ ס ג י ע י נ
 ט ע מ י ה: מ י ס מ ו ל ד ה י כ נ א
 י ס נ ק ד מ ו י א ת ב ה ל
 י א ת ב נ ו א ד ח ל מ נ י ה:
 י מ ו א ל ה א ב ק ד ל כ ב י
 י א ש ר י ב ה ל ג נ י: י א ר ו ס
 י א א ת ג מ ר ת ס נ ק ד מ

ר ש י

כג מענה איוב. (ב) גם היום. אחר כל תנחומין הללו: מרי שיחי
 במקומו עומד כי אין תנחום בדנריכם: ירי כנדה. מכה נגעי תקיפה יותר
 מאנחתי שאיני קובל ולועק לפי מכותי: (ג) ואמצאהו. לשופטי: תכונתי.
 מכון כסאו: (ד) משפט. הוכחת דברים: (ו) הברב כח. דברים
 ותוכחות של חטאיי יריב עמדי: לא אך. מכה וכפייה. לא ישים צי אכפו
 ואימתו. (ועד יפתר) לא אך הוא ישים צי. כי לא ישים צי אך הריצ של

הרמב"ן

כג (א) ויען איוב ויאמר: (ב) גם היום מרי שיחי, גם במענה הזה לא
 יחדש דברים אחריים, כי כעם על שקדוהו ברע לבריות ורע לשמים, ולא יענה
 להם רק ירבה להתווכח עם האל יתברך על לזקתו וישרו ועל חטאת הרשעים,
 והם צמי קושיות אשר בלבו: גם היום, שדברתם הרבה אין לי ניחוס בדנריכם,
 ושיחי עמכה במרירות: ידי כבדה, מעשות דבר על אנחתי אשר היא גדולה,
 יאמר כי שיחו במרירות ומעשיו בכנידות, ולא יוכל לשאת ידו, אף כי עלמו.
 וכמפרשים אמרו כי ידו מכותי, והענין שמכתו יותר כנדה וגדולה מאנחתי,
 כי לא יתאנח למי גדול מכאובו, וכן דעת התרגום אמר לקוד יומא מריר מימרי מתי
 תקפת על תוכחתי: (ג) מי יתן ידעתי ואמלאהו, לאלוה אשר הזכרת אלימו
 כי אשא אל אלוה פני: אביא עד תכונתו, המקום אשר יכין כסאו לשפוט את
 כל בניו, ושם (ד) אערכה לפניו משפטי, ופי אמלא תוכחות, על רשע וטוב
 לו, ולדיוק ורע לו: (ה) אדעה מלים יענני, הוא בעלמו: ואביצה מה יאמר
 לי, כי לא ידעתי ולא חנין מה תענו ומה תאמרו אחס, כי אין צמיכם נכונה,
 האם מאשר כמו גדול שכי (ו) יריב עמדי, להרלעת נזורתו: לא, יעשה ככה:

אך

ז שם ישר נוכח עמו
 וּפְלִטָה לְנֶצַח מִשְׁפָּטִי :
 ח הן קדם אהלך ואיננו
 וְאָחֹזר וְלֹא־אֶבֶן לוֹ ;
 ט שְׁמֵאוֹל פִּעֲשׂוֹתוֹ וְלֹא־אָחֹזר
 יַעֲטֹף יָמִין וְלֹא אֶרְאֶה :
 י כִּי־יָדַע דֶּרֶךְ עַמִּי
 בְּחַנְנִי כִּפְהָב אֵצֶא :
 יא בְּאֲשֶׁרוֹ אָחֹזֶה רַגְלִי
 בְּדַרְכּוֹ שְׁמֵרְתִי וְלֹא־אָט :

וְאָחֹזר

חֲשׂוּה וּמִן קִדְמֵי מִסַּר
 קִבְּלָא : א פִּדְיִן מִשְׁרֵי
 לֹא אֶתְמִישׁוּ עֲדָנִיא
 וְדַחֲבִיקִין יְתִי לֹא חֲמִין
 יוֹבוֹי : ב הַחֹכְמָא יִשְׁנֹן
 עֲדָרָא אָנְסֹן וְרַעֲוִן :
 ג חֲסָרָא דִּיהֵמִי יִדְבָּרֵן
 יִמְשַׁכְּנֹן הוֹר אֶרְמָלָא :
 ד יִצְלוֹן חֲשִׁיבֵי מִן
 אֶרְחָא בְּחָדָא אֶמְסַר
 מְסַבְּגֵי אֶרְעָא : ה הִיךְ
 דִּין כְּמִרְוּדִיא בְּמִדְבָּרָא
 גִּפְקוּ לְעוֹבְדֵיהוֹן כִּישִׁיא

ר ש י

חוכמת פשעי ולא חסומות עלילות : (ז) שם. במקום ריביו : ישר. כושר
 מפעלות יהא כוכח ונגלה ונראה עמו לפניו : כוכח. מוכח ושם הפלטה לכלח
 כי לא ימצא ביעון : (ח) הן קדם. למעלה הוא חוזר. למי יתן ידעתי וגו'.
 קדם. מזרח שנאמר קדמה מזרחה (שמות כ"ח) : אחור. מערבי. הוחיל
 והמזרח קדמת עולם. נמצא המערב אחוריו של עולם : (ט) שמאל.
 לפון : בעשותו. כשנראו. לא עשה מקום כפאו שם שארצו שם : אחו
 חרגום של ארצה. וחדע שהטעם תחת האל"ף. ואם לשון אחיזה היא היא
 טעמו מלרע תחת החי"ת : יעטוף ימין. כיסה פני הדרום בפניו למען לא
 אראנו : (י) כי ידע דרך אשר עמדימהו. לפיכך אינו נח לריב עמדי : בחנני

הרמב"ן

אך הוא ישים צי, שם מקום המשפט לפניו ואדם ישר שאהיה נוכח עמו כדי שלא
 איראני, ואז אפלט נפשי לעד משופטי, כי הישר יזכני באמת נשומעו חוכמתי :
 ושים בי, כענין ישים עליו : בי, כאומר ישים במעשי שופט לשפוט ביושר, או
 דרך הלשון ככה, כמו הבהמה אשר אני רוכב בה, כאשר יתן מוס באדם כן
 ינתן בו. ועל דעת רבותינו ז"ל כן הלשון בנשפט, וכן בשופט ונתן בפלילים, ונתן
 על פיהם. ובדברי חכמים ז"ל ומשלים נבית דין, יולאה בדוינין. והחכם רני
 אנרהם ו' עזרא ז"ל פירש לא אך הוא ישים, כמו וישימו וישכילו, כלומר אין
 מי שינין וישים לבו כי הרשעתי, אך הוא לבדו. והנכון שנאמר לא יעשה כן לריב
 עמדי נכחו הגדול, אך הוא ישים צי לבו אם קטלתי לו, כי שם במקום המשפט
 אהיה ישר, ושם יהיה מפעלי נוכח ונגלה עמו, ואפלטה נפשי לכלת סיר שופטי :
 (ח) הן קדם אהלך ואיננו, יתזור לראש התלונה, מי יתן ידעתי ואמלאהו,
 כי אני כולך קדם ואיננו שם : ואחור ולא אנין לו, שהוא שם, כי נשגב ממקום,
 והוא ברא פאת לפון ולא אסזנו שם, והוא יעטוף ויכסה הדרום על חכו, ולא
 אראנו שם : (י) כי ידע דרך עמדי, על כן אני רובה להתוכח עמו, כי הוא

היודע

יב מְצוֹת שִׁפְתָיו וְלֹא אָמַיִשׁ
 מַחְקֵי צְפִנְתִּי אֲמַר־פִּי׃
 יג וְהוּא בְּאַחַד וָמִי יִשְׁבְּנוּ
 וְנִפְשׁוּ אוֹתָהּ וַיַּעַשׂ׃
 יד כִּי יִשְׁלִים חֲקֵי
 וְכִהְנֶה רַבּוֹת עִמּוֹ׃
 טו עַל־כֵּן מִפְּנֵי אֲבָהֶל
 אֶתְבּוֹנֵן וְאֶפְחַד מִמֶּנּוּ׃

תרגום

סְקַדְסִין לְבָנָא בְּמִשְׁרָא
 אָגַם לִיה מְזוּנָא לְמַלְיָה׃
 י בְּחֻקְלָא מְדָלָא דְלִהוֹן
 חֲצִדִין וְכַרְמָא דְרִשְׁעֵי
 יב כְּסַחֲוֹן׃ זְעָרְמַלְיָ יְבִירַהּ
 יג דְּלִית כְּסוּתָא יְדִלִית
 יד לִהוֹן חוּסְאָה בְּקִרְא׃
 טו מְקַלְוֹחִיָּא דְמִוּרִיָּא
 סְטַטְשִׁין וְכַדְלִית מְשֻׁרוּי

רש"י

אשר כזהב חלח. אס יריב עמדי: (יא) באשורו. צמעגלו. כמו חס
 חטה אשורי (לקמן ל"ח). כונן אשוריו (חילים מ'): ולא אט. איני רגיל
 לנטות: (יב) מחקי לפנתי אמרי פיך. יותר מחקי מזונותי הייתי זרית
 ללפון אמרי פי כמו לחס חקי מזונותי (משלי ל'): (יג) והוא. לפי שהוא
 יחיד בעולם. ויודע דעתן ומחשבתן של בריות ומה יש להם לדבר לפניו: ומי
 ישיבנו. לפיכך נפשו אותה ויעש: (יד) כי ישלים חקי. ידעתי כי לא ישיב
 ידו עד אשר ישלים חוק גזירותיו פורענות אשר גזר עלי: וכהנה רבות עמו.
 כי כהנה רבות עשה: (טו) על כן. שאינו גומל לאדם כפי דרכיו: מפניו

הרמב"ן

היודע ועד דרכי ומעשי: ואס בחגני כזהב, אלא טהור: כי (יא) באשורו
 אחזה רגלי, ללכת בה: (יב) מצות שפתיו, אשמור: ולא אמיש, מהס יותר
 מלחס סוקי הלרויך לי תמיד: צפנתי אמרי פיו, בלבי ושמרתי אותם לעשותם
 כל היום: (יג) והוא באחד, יחיד בעולמו: ומי ישיבנו: דבר שלא יעשה ברלונו,
 וכל אשר אותה נפשו יעשה מיד, כי אין מי שיעכב על ידו. וכן אמר התרגום
 והוא יקדי ומי יתיביניה ונפשיה רגגת זענדת: והוא באחד, כענין ה' בס סיני
 בקודש, ירמזו שאין עולמו מקומו, זהו פשוטו, רק צפנימיות המלה הזאת
 נרמז, כי איוב היה חכם ומקובל יודע סוד האלהות והייסוד יתברך: (יד) כי
 ישלים חקי, קשור עם הפסוקים הנזכרים, באשורו אחזה רגלי, מלות שפתיו
 ולא אמיש, כל זה אעשה בעבור הקסד והטוב אשר גמולני מנעורי, כי יעשה
 משלס חקי ויספיק כל לרכי: וכהנה רבות עמו, טובות גדולות שגמלני ביצירתתי
 ושמירת נפשי, כאשר ביאר בפסוק הלא כחלב תקפויאיני וכגבינה תתיכני: וגמר
 הענין, (טו) על כן מפניו אנהל, כאשר יזיק לי: אתבונן, בטובו הגדול ואפקד
 ממנו, פן יהיה בי עין שהענישני עליו. והתרגום אמר ארום ישלים היך בקדמיתא
 גזרתי ודכמתהון סגיאלין עמיה. יפרש כן כי נפשו אותה ויעש בי ברלונו, וימלא
 הקוק שגזר עלי, להיות נידן תמיד צייסורין, וכהנה רבות עמו, לעשות לאחרים
 ברלונו: (טז) ואל הרך לבי, ותנהילני כי לא הכרית אוהי טרם בוא הקושך
 הזה אשר אני בחוכו, והיה מכסס מפני אופל גדול אשר נפל עלי ביום, כדרך
 למה יתן לפמל אור (לעיל):

נפשו סיגרא : מ יאנסון
 סבזת יתם ועל עגיא
 ססשקנין : י ערסלי
 אוליכו סדלית במו
 זכסנין נסלו סגהון
 עוטר א : יא ביני
 אשוחהון יעצרון סשח
 סעצדהא עצרו וסריהון
 אצחיאנו : י סקרהא בגי
 נשא נהקין ונפשת
 קסולין בחרבא תצלי
 ואלהא לא ישוי חובא :
 יי הגון הון בקרדין
 באורי תא לא
 אשהמודעון אורחהיה
 זלא אתיהבו בשבילוי :

ט ואל הרך לפי
 ושרי הבהילני :

י כילא נצמתי מפני חשך
 וצפני כסה אפל :

כד.

א מדוע משדי לא נצפנו
 עתים

וידעו

וידעו לאחזו ימיו :
 ב גבולת ישגו
 עדר גולו וירעו :

רשי

אנהל. וכשאחזוק בדרכיו אפחד ממנו : (יז) כי לא נלמתי מפני חשך. בזאת
 חני נזהל כי לא נלמתי (לחלוחית) ולמיתות קצר מפני החשך הזה הנח עלי
 וכן לא כסה מפני אה האופל הזה עד מותי : ומפני כסה אפל. על כי לא
 שבראש הפסוק חחר :

כך (ח) מדוע משדי לא נלכנו עיתים. קנלה הוא זה. למה לא
 נלכנו עתי ימי האדם מן הקצ"ה שלא ידע יום מות האדם שמח לא ימהר
 פורענות ויקדמנו יום המיתה : ויודעיו לא חזו (ימיו). מיום האדם כמו
 חדש ימים ומתרגמינן עידן בעידן סא"ל. ומדוע יודעיו ואוהביו של הקצ"ה
 אינן יכולין לראות סוף דרכיו ומידותיו : ימיו. זו היא דרך שנהג בימיו
 כמו לא יחרף לבני מימי (לקמן כ"ז) ומה הן המדות החמוהות : (ב) גבולות
 ישיגו. אוחן שדרכן להשיג גבולות שהן קוין שדות כנגד שדות אחרים ובלילם
 הם מרזים גבוהים שהיו עושים גדריהם כלילה נתוך תחום שניניהם.

חרמבין

כך (א) מדוע משדי לא נצפנו עתים, יאמר מדוע נחשוב כי משדי לא נלכנו
 עתים ונעלמו : והנה יודעיו, שהם הנביאים או החכמים יודעי שמו, לא ראו
 בלנס ימיו, כלומר הימים אשר בהם יעשה עם ברוחיו, הם קצנו שיגמול אותם
 בהם טיבה והנה בעתה. או ימשוך למעלה ומדוע לא נחשב כי יודעיו הם לא
 ראו ימיו הלפונים ממנו. והענין לאמר, איך נחשוב כי סן האל אינם נעלמים
 עתים וקלת הימים כי נראה שלא יעשה בהם משפט ברשעים, כאלו לא ידע
 טעשיהם, ונקלת הזמנים יהיה על הלזיקים קלף, כאלו לא ישמע לזעקתם,
 ואמר כן יפרש, כי ברשעים (ב) גבולות ישיגו, וגולו עדר, וירעו אותו לעיני
 סכל, כי לא יפחדו, והנה יעשו קטם בפרהסיא, וכאלל לא ישים בהם תפלה
 ולא

ג חָמוֹר יְחֹמִים יִנְהֹגוּ

יַחְבְּלוּ שׁוֹר אֶלְמָנָה:

ד יִטּוּ אֲבֵינִים מִדֶּרֶךְ

יַד חֲבָאֵי עֲנֵף-אֲרֶץ:

ה הֵן פְּרָאִים וּבַמִּדְבָּר יֵצְאוּ

בְּקַעֲלֵם מִשְׁחָרֵי לְטָרֶף

עֲרֵבָה לוֹ לֶחֶם לַנְּעָרִים:

ו בַּשָּׂדֶה בְּלִילוֹ יִקְצִירוּ

וּכְרָם רָשָׁע יִלְקָשׁוּ:

יד לארְתָא יְקוּם קְטִילָא
יְקַמֵּי עֵינָא יְהִיבָא
וּבְרִילִיא יְהִי הִיד גְּנָבָא:
טו ועֵינָא דְנִיפָא נִשְׂרַת
נִשְׁפָּ לִילִיא קְמִיבָר קָא
תַסְפְּנִי עֵינָא וְחָמוֹר
אִפִּיא יְשׁוּי כְּרִפִי לְעֵינִי:
כ חָאק בְּחִשׁוּבָא בְתִיא

ביקָא מְחַמֵּין לְהוּן
בְּגִנְוִיא לְאִידְעוּ נְהוּרָא:
יז אָרוֹם כְּחָדָא צְפָרָא
דְמִי לְהוּן הִיד מוֹלָא
דְמוֹתָא אָרוֹם אֲשֶׁהִמּוּדַע
פוּרְעָנִית מוֹלָא דְמוֹתָא:
יח קְרִיבָה הוּא לְמִישָׁם עַל
אִפִּי מִיא הִדִּי לִימִי

עֵינִי

לְהוּרָא

ר ש י

הוא משיג דמחרגמינן משגה. שהיו משגים הגבול סא"ח. ועדר גמל אידע לעלמן: (ג) חמור יחומים ינהגו. ועושין כל רעות האמורות בעניין. סוף דבר וחלוה לא ישים תפלה. להודיעם עונם ולהמלאם גמולם: (ד) יחד חבאו עניי חרן. מפני שיראים מהם: (ה) וחומר הן הפרחים שהן לימודי מדבר. לתרוב חת העוזרים: יצאו צפעלם. ילאו למלאכתן. ומה היא הפעולה. משחרי לטרף מנקשים לטרופ: ערבה לו לחם לנערים. למשרתיו ונעריו של רשע. הערבה והמדבר. הווה לו לחם ללרכם. שמעם הוא חוטף ואוכל ונחל מה שהם אוכלים. לנערים הם ההולכים אחר לגזול. כמו רק אשר אכלו הנערים (ראשית י"ד) בשדה של אחרים: (ו) בלילו. יבולו: יקצרו. לגזול: וכרם רשע ילקשו. וכרמים של אחרים. הרשעים

הַרְמַבִּין

ולא יפשה בהם משפט. והכחם ראנ"ע פירש למה לא נלפנו עמים ששדי, אילו נלפנו משכו, לא בייתי מתרעם עליו, כי ידעו לא ידעו מה יהיה, אבל הוא שידע כימים שיצאו בהם הרשעים רשע, למה יחרים. וגם הוא נכון: (ג) יחבלו שור אלמנה, יקחו אותו מסנה, כאילו היה להם חוב חללה, כענין כי תחנול אחיך חנם: (ה) הן פרחים במדבר, יחסר ב"ף הדמיון, כמו תפוחי זהב במשכיות כסף דבר דבור על אופניו, וכמו בזה הספר ועיר פרא אדם יולד, יאמר כי הרשעים כמו פרחים במדבר, וכמו משחרי לטרף בנקר לפעולתם שהיא לטרופ טרף, וילאו אל הערבה, והיא לו לחם לנערים, ההולכים עמו. כי אם יטרופ ויאכל את נערו. ופן אמר התרגום כמרודיא במדבר הכדין נפקו בעובדיהון ביטא מקדמין לביזמתא במשרא לית מורשא לטליה (ו) בשדה בלילו, בשדה שאינו שלו יקצרו כרונם, כי יגזלו השדה מנעליו: וכרם רשע, כרם בעל זרוע ישמרו אותו לנפסם, וילקשו סמנו לקש חמרי הנליר. ואמר בתרגו' נקלא דלא דולהון חלדין וכרשא דרשיעאוי יכסחון. פתר סלת ילקשו כענין מסעף פארה, לאמר שיכרתו הענף אשר בו יהיה הלקש לזמור הכרם, כפליג בעבודת הכרם ונפעלתו כי הוא עושה לקש, ונעליו הרשעים האלה יזמרו אותה לעבדה ולשמרה: (ז) ערום ילינו

ו עָרוֹם יָלִינוּ מִבְּלֵי לְבוֹשׁ
 וְאֵין כְּסוּת בְּקָרָה:
 ח מִזֶּרֶם הָרִים יִרְטֹבוּ
 וּמִבְּלֵי מַחֶסֶה חִבְּקוּ צוּר:
 ט יִגְזְלוּ מִשׁוּד יְתוֹם
 וְעַל-עֵינֵי יַחְבְּלוּ:
 י עָרוֹם הֵלְכוּ בְּלֵי לְבוֹשׁ
 וְרַעֲבִים נָשְׂאוּ עֹמֶר:
 יא בֵּין שׁוֹרְתָם יִצְהָרוּ
 יָקָבִים דָּרְכוּ וַיִּצְמָאוּ:

הרבים

א וְרָחַא שְׁעִיעְתְּהוֹן
 ב אֲרֵנָא לָא יִסְפִי שְׁבִיל
 ג בְּרִסְיָא: יִסְ צְחִיָא וּלְחֹד
 ד חוּסְתָא אָנְסִין סִימִי
 ה תִּלְגָּא וְלִיתִיהוֹן הִיכְרִין
 ו לְשִׁיֹּר אֲתַנְשִׂיא
 ז דְּאֲתַחֲבֹבוּ: תִּיָּא הִיךְ
 ח צְחֹתָא וְחוּסָא אָנְסִין
 ט סִימִי תִּלְגָּא וְלִיתִיהוֹן
 י הִיכְרִין לְשִׁיֹּר אֲתַנְשִׂיא
 יא דְּאֲתַחֲבֹבוּ: כ אֲבִיָּאִין
 יב דְּנִשְׂיָא לְרַחֲמָא סִסְגָּנִין
 יג אֲתַבְּסִיבוּ לְרַחֲמָא חֹב
 יד לָא יִדְבֵּר וְתַתְּבֵר הִיךְ

רש"י

האלו נוטלים פריים. ילקשו אשפריימ"נט זלע"ז (הש"ן יחירה כנהוג
 Epurement (זל"ח Reinigung). נוטלים לקש שלהם לקש לשון למח
 פרי כמו זתחילת עלות הלקש (עמוס ז'). לימות ח"י. וכן יסדר' אימר לקש
 מארצה: (ז) ערום ילינו. הם מלינים את העניים: מבלי לבוש. שנעלו
 כסויין: (ח) מזרם. היורד מן ההרים: ירטבו. ויתלחלו חותן הערומים
 לפי שמבלי אין מחסה כיסוי להחכמות זו: חבקו לור. נחנאים בנקיקי
 הסלעים. וגם שם הזרם יורד ומקלח עליהם ורטבם: רטוב. תרנום של
 לח. וכל מי שאינו מכוונב קרוי לח: ירטבו. מויים"טא זלע"ז moite (זל"ח
 naß) וכן בישיעה ח' ו'): (ט) (משוד) יתום. יניקת היתום. מקום
 מולת מחבלו ומזונותיו. כמו ושוד מלכיה תינקי (ישעיה ס'): יחבלו. ל' חס
 חבול תחבול (שמות כ"ז). וכמו חבול לח חבול (יחזקאל י"ח): (י) הלבו.
 הם הלכוהו בלי לבוש: ורעבים נשאו עמר. ומרעבים נטלו העומרים של
 לקא. ועוד יפתרו רעבים. אותם שהיו נושאים עומר לפי שאלו גחלים

הרמב"ן

ילינו, פועל יולא, כי יפשימו את העני עד שילינו אותו ערום מבלי שום לבוש.
 כי חסר הנגדים יקרא ערום כאשר פירשתי לעיל, על כן הולך לפרש מבלי
 לבוש: (ח) מזרם כרים ירטבו, הערומים: ונעבור שהם מבלי מחסה אשר,
 יסנקו הנורים להיות להם למחסה מזרם וממטר: (ט) יגזלו משוד יתום, פירשו
 זו מלשון ושוד מלכיה תינקי, יאמר בוי יגזלו יתום משדי אדם שלא יינקס אותם.
 והתרגום אמר יאנסון מניזת יתים, עשה אותו משוד ושבר, כי היתום אשר ישאר
 לו מעט משוד אביו יגזלו אותו ממנו: (י) ורעבים נשאו עומר, קשור עם יגזלו
 הנוזר, יאמר ורעבים נשאו עומר אשר נתן להם ללדקה יגזלו אותם. או
 יכיה פירשו ורעבים הלכו אשר נשאו עומר מן הקליר, כי גזלו העומר מידם
 וסלבו

יב מעיר מתים וינאקו ונפש
חללים תשוע
ואלוה לא ישים תפלה:
י הפה יהיו במרדי אור לא
הכירו דרכיו
ולא ישבו בנתיבותיו:
יד לאור ויקום רוצח יקטל
עני ואביון
ובלילה יהי כגנב:

תרנום

קיץ עילתא : ת"א מסור דבסילו
אפרשותא דמעשר דאתפקדו
בעדן חוקא דקיץ אהמנעו
מנהון סימי ספרא ותלנא
בית קבורהא אתחבו : כ"א דפרע
עקרא דלא תירר וארשיתא
לא יוטיב : כ"ב ונגיד נקביא
בחיליה יקום ולא יהפין בתיי :
כ"ג יהיב ליה תיובתא דרמיין

ר ש י

חותם מהם . והיו נשחרים רענים : (יא) בין שורחם ילהירו . ויעשו
שמן בעלי זחלים ויקנים דרכו בעלי כרמים : ויצמאו . לאחר זמן . לפי שאלו
הרשעים גחלים חותם מהם : בין שורחם . כמחומה לי שעושים הזחלים
שורות שורות צבית הנר והילהר זב ציניהם : (יב) מעיר מתים ינאקו .
עתיה וטוביה של עיר ינאקו מחמת חותן (האונסן) : לא ישים תפלה .
להקפיד עליהם וליקח נקמה : (יג) המה . הרשעים האלה הם דורהמטול
שמרדו באור . נשכיל המטר שהיה עולה מן הארץ ולא היו לריכים לכלום :
(יד) לאור יקום . חס היו עומדים ציוס הרי הם עוזרים דרכים : ובלילה .

חרמבין

והלכו להם רענים : (יא) בין שורחם , של הרענים הילהר מן האשכול אשר גזלו
מהם , ואם דרכו יקנים הרענים וילמאו , כי יקחו התירוש מהם . ויחכן לפרש
ורענים אשר נשאו עומר צין השורות שלהם ילהירו את העומר שגזלו מהם , ויהיה
עומר מן הזיתים יקנים דרכו הסודדים וילמאו הרענים , והנם רענים ולמאים :
(יב) מעיר מתים ינאקו , מן העיר ינאקו אנשים נאקות סלל מדוב הקמם :
תפש חללים תשוע , כאילו הם חללים . או נפש חללים אשר הרגו בדרך תשוע
הנרלק בחרב בלאת נפשו ינאק וישוע : ואלוה לא ישים תפלה , והאלהים לא
ישים ברשעים תפלה שיהיו מעשיהם שוא ותפל , רק הם חזקים וקיימים , ועל
אשר אני רואה כן , הדרך האל לבני והנהלני , וכן דעת התרגום אשר מקרתא
צני אינשא נהקין ונפשת קטולין בחרבא תללי האפשר דלאלהא לא ישוו קובא ,
פתר אותו בתימהו , רק אני קשרתיו בראש הענין , והוא פנכון : (יג) המה היו
צמורדי אור , הרשעים הנזכרים הם היו בעדת המורדים באורה , כלומר שאינם
סבלים שיעלה השחר ויהיה אור לנצח : ובנאו לא הכירו דרכיו , ולא ישנו
בנתיבותיו , רק יכנסו ביערים ובמקומות הסתר והסוסך : (יד) לאור יקום
רולק , יאמר כי צבוא האור לא יוכל לעשות כרצונו בממון צני אדם , רק ילטרך
לגזול ולרבות את הגזולים כי ימנעו מהם הגזילה : ובלילה יהי כגנב , ויעשה
כרצונו ויחליט ולא יטה לדרך לרבות ולהלחם עם אדם , על כן היו צמורדי אור
ושונאים

טו ועין נאף ושמרה נשף
לאמר לאתשורני עין

וסתר פנים ישים :

טז חתר בחשך בתים ימם
חתמו למו

לאידעו אור :

יז כי יחדו ובקר למו צלמות
כי יכיר בלהות צלמות :

זיכהו ויעניו על
אורחיהו : כד אוריכו
בזעיר פון זיתו רשיעא
ואתמביאו בקל קה
יהקטעון וברי ששכולא
יתקטפון : כה ואין לא
קשוט דכי אן הוא מן
דיברגני וישוי בדלא
הות עקר קלתי :
א ואתיב בקר דמן

רשי

יהי כנגד לחתור בתים . (טו) והנואף שנהם היה שומר וממתין עד כסף
לאמר וגו' . ונסתר ישים פניו לעצור עבירה . שעל כל חלה היו חשודין דור
המבול . על הגזל שנאמר ותמלא הארץ חמם (ראשית ו') ועל העריות שנאמר
כי השחית כל בשר (שם) : (טז) יומם חתמו למו . אותם שהיו חלסים צהם
מעשות ליסטיות ציום היו חותרים צנתים צלילה . וציום היו חתומים
מסוגרים צנתיים : לא ידעו אור . לא היו מכירין את האור . ולא היה
עת מהלכם : (יז) כי יחדו נקר להם צלמות . שציום היה נסגרים וצלילה
היו הולכים למשמרתם ולא היו ירחים מן המזיקים כלל : כי יכיר בלהות
צלמות . מכיר היה כל אחד שדים המבהילים ולא היה ירא מהם . ורצותינו
פירשו יומם חתמו נמו ציום היו עושים סימנים היכן חרפו של צית . והיכן
גנזיו של עשיר שהיו מפקידין אפרסמון אלל צעלי צתים עשירים ויודעים הם
סיניחנו צצית גנזיו וצלילה מריחים והולכים שם וחותרים שם : (יח) קל

הרמב"ן

וזנאים אותי . ויש מפרשים צמודי אור , שהם מורדים באור העולם והוא האל
ית' . כענין וישבע צחי העולם , שלא יכירו דרכי השם ונתיבותיו , רק מתקלפים
ופונים למעלה בנוא האור עליהם כי חרה להם , ועוד כי ענין מרה נכון להתפרש
כן : (טו) ועין נואף , שמחכה לנשף ועוד קשה להם האור , כי צנשף בערב יום
ינאפו כשיאיר להם : וסתר פנים ישים , כמו ונסתר פנים ישים , שישם הנואף
פניו צלילה צמקום הסתר שלא יראה ולא יהיה ניכר שם : (טז) חתר בחשך
צתים , עשה צתים צמקולת הארץ תחת העפר להסתר שם בחושך , ולא יעשה
פתח ניכר ונראה רק צמקתרת יכנס להם צלילה : יומם חתמו למו , הצתים
בעדם ויסגרו המקתרת שלא יראה שיהיה שם צית , והנס אינם יודעים אור ,
כי שם יהיו נחנאים כל היום : (יז) כי יחדו נקר למו צלמות , כי ללא הרשעים
יקד כולם הצוקר להם כמו צלמות : כי יכיר , איש את חבירו בלהות צלמות
הוא להם , ומלת למו כמשך , כי יכיר בלהות צלמות למו . והתרגום אמר ארוס
כחדא צפרא דמי להון היך טולא דמותא ארוס אשתמודע פורענותא דטולא דמותא
וכו' . ונראה שהוא מפרש כי הנקר להם כמו צלמות , כי יכיר אחד מהם בלמות
צלמות

תרנ"ט

שׁוֹחַ וְאֵסֵר : בַּשּׁוֹלְמָנָא
 וְדִלְוָא גְבִיּהָ עֵבֶר שְׁלָם
 בְּשִׁמְיָא מְרוּמָא :
 הִיא מִיְקָאֵל מִן יְמִינָא
 וְהוּא דְאִשָּׁא וְגַבְרִיאֵל
 כְּהִקְאֵלִיהּ וְהוּא דְמִיָּא
 וְבִרְיָתָא קְדִישָׁתָא
 קְתִיבָן אֵשֶׁתָּא
 וּמִיָּא וּבְשִׁלְטְנוּתֶיהּ

ה קל-הוא על-פני-מים
 תקלל חלקתם בארץ
 לא-יפנה דרך כרמים:
 ש ציה גם-חם יגולו
 מימי-שלב שאול חטאו:
 נ ישכחו רחם ומתקו רמה
 עוד לא-יזכר
 ותשבר פֶּעֶץ עֹלָה:

ר ש י

הוא על פני המים. כשהיו הצדיקים נח ומתושלח מוכיחים אותם וחומרים להם שעתיד המצול לצא עליהם היו חומרים קלים חנו לשוט על המים ויש לנו גומא ודברים קלים לעשות מהם חכיות ונשוע: תקולל חלקתם בארץ. לא יפנה דרך כרמים. היו מקללים את חלקם בארץ לאמר לא יפנה דרך הטוב בדרכי הצדיקים הרמים וסוכנים ברומם של עולם. ל"א כרמים הם הצדיקים ופרנסיה הדור. כמו ונחתי לה את כרמיה משם (הושע ב') תרגם יונתן ית פרנסהא. היו מקללים את חלקם בארץ לאמר לא יפנה דרך הטוב. נשבעים שלא יפנה את דרכם. ל"א תקולל חלקתם. מתקלקלת היתה חלקתם שהיו משחיתים זרעם לבעלה. כמו כי השחית כל צמר את דרכו (ראשית ו') תקולל ל' קלקיל כמו בעין אשר מקללים להם בניו (שמואל ב' י"ג) ל"א תקולל חלקתם. הדורות שאחריהם מקללים בהם מי שפרע מדוי המצול: כ"ש. ל"א תקולל חלקתם. לא יפנה דרך כרמים. לא היו מקבלים תוכחה מן הטובים. לשון אחר היו קלים לשוב צמפינות להרוג ולחמום ממון. ודרך יישוב בני אדם ונטיעת כרמים אין חושש לילך: (יט) ציה גם חום יגולו. מפני רעתם גרמו להם שנה אחת להשתנות עולם משנה סדריו זרע וקליד וקור וחום וקיץ וחורף: מימי שלג. כמו ומימי שלג גם אותם גזלו מן העולם לפי שאול חטאו. יש תיבות חסירות ווי"ן כמו (ירמיה י"ח) ואני ככבש חלוק והוא נפחד בכבש וחלוק. עוד הרבה במחברת מנחם בן סרוק: (כ) ישכחו רחם. אמו. דרש ר' תנחום שהיו דור המצול

ר ש י

ללמות שיבואו לו ביום כי יתפשוכו בני אדם: (יט) קל הוא על פני מים, כל אחד מחלו הרשעים הוא בדבר הקל השוט על פני נהר שלא יושג: תקולל חלקתם בארץ, שלא יעמדו חלקתם ולא יפנו אל דרך כרמיהם ללכת שם לעבד ולשמרם. רק כל רכונם ומכלם פגזל ועסק ורלות וניאוף: (יט) ציה גם חום, יאמר כי בליה וקום גדול הנאים על השלג והוא נמם ושטף מימיו נגזל ונכרת כהרף עין. כן יתמו כרגע וילכו חטאים לשאול, וכן אמר התרגום היך לחוטא יחוטא לחנסיין מימי

תרגום

וּבְדַחֲלָהִיָּה עָבַר שְׁלָמָא
 בְּשֵׁטִי שְׂמִיָּא דִּילִיָּה :
 גִּהְאִית סְבוּם לְאוּכְלוּסוּי
 וְעַל קִוְּן לְאִיקוּם גְּהוּרִיָּה :
 דּוּמָה יִזְבִּי בַר גֵּשׁ עִם
 אֲלֵהָא וּמָה יִזְבִּי יִלִּיד

כֹּה רֹעָה עֵקֶרָה לֹא הֵלֵךְ
 וְאֶלְמָנָה לֹא יִיטִיב :
 כַּב וּמִשָּׁךְ אֲבִירִים בְּכַחוֹ
 יָקוּם וְלֹא־יֵאֱמִין בְּחַיִּין :
 כַּג יִתֵּן לּוֹ לְבַטָּח וַיִּשְׁעַן
 וְעֵינָיו עַל־דַּרְכֵיהֶם :

ר ש " י

נוטלים את צניהם ונותנים תחתיהם לסתום ארוכות הצהום ואפילו חמו לא היטה מרחמת עליו: מתקור רמה. למות ולאכול רמה בשרם: עור לא יזכר. בשנה אחת נעקרו. ועל ארכה שניתן להם מתחילה היה איוב קיבל צהרבה מתו ולא ראו צפורענות זו: (כא) רועה עקרה לא תלד. כך היה מנהגם נושא שתי נשים אחת לתשמיש ואחת לבנים. זו שעומדת לתשמיש משקה כוס עיקרין כדי שלא תלד עולמית ומאכילה חפנוקים ומרחיפה ומקשטה כדי שתהא נאה. וזו העומדת לבנים מלבישה בגדי אלמנות ומרעיבה חמו: שאומר העקרה שלא תלד היה רועה ומטיב ואת האלמנה שעומדת לבנים לא ייטיב: (כב) ומשך. הקצ"ה אותן אבירים בכחו לפורענות ולמחיייה מחיך ארכה שהאריך צהם: יקום. יום אחד: ולא יאמין בחיין. כמו בחיים ציום הזה נבקעו כל וגו' (ראשית ז'): (כג) יתן

ה ר מ ב " ו

מימי תלגא וליתיהון היכדין לשאל אשתניו, פתר קטאו שנוי, כי נשתנית לורותם ברדתם שאולה, וענין כל קטא שנוי סדנר הנכון לעשותו, מלשאן אל השערה ולא יקטא: (כ) ישכחהו רחס, יאמר כי אקרי מותו ישכחהו אשתו, והוא מתוק לרימה ותאכל בשרו ושאריו: ותשבר כעץ, בעבור שאין לו זרע, כי האשה אשר (כא) רועה לו, היא עקרה שלא תלד, וכאלמנה בלא בעל שלא ייטיב ממנה להיות לו בן או בת. והנכון בעיני כי יאמר שהוא נשבר כעץ בעבור שהיה רועה עקרה כדי שלא תלד ותהיה אלמנה שתינוש ותפיל, כי לא היה חפץ שיהיה לו זרע, כאשר איננו חפץ בחלקת שדה או כרם: (כב) ומשך אבירים בכחו, והוא היה מושך בכחו אפילו האבירים אשר להם זרוע עם גבורה: יקום, הרשע על כל אחד מן האבירים: ולא יאמין בחיין, כי יהרגנו או יגזול אותנו. ויתכן לומר יקום הרשע בנקר ולא יאמין בחייו, כי הוא נלחם עם העם ואביריהם, כאשר אמר בו לאור נקר יקום רולת, והנה הוא מסתכן תמיד, כענין הנה אנכי הולך למות, והראשון נכון: (כג) יתן לו לבטח וישען, הרשע עליו, כי בו ילכד ברשת אדם רק ילית מרמה צידו וינטח בהללחתו כל ימי חייו: ועיניהו, ועיני האל על דרכיהם, כי הוא רואה את דרכם הרעה ואינו מושיע את הנגזלים מידו, כי איננו עושה צהם משפט. וזה השלמת תלונתו כאשר השלים למעלה ואלוה לא ישים תפלה כמו שפירשתי: (כד) רומו מעט ואיננו, התרוממו מעט ואיננו כל אחד מהם ימות: והמכו, מן וימכו בעונם, יאמר כי יתרוממו ויגבהו וכטעם אינם, רק יהיו נשפלים ונמוכים לחרץ וכל בני אדם יקפנין וידלגו מיקיטם, כלומר

תרגום

כי רזמו מעטי ואיננו והמכו
 ככל יקפצון
 וכראש שבלת ימלו:
 כה ואם לא יאפו מי יכזיבני
 וישם לאל מלתי:

אנחתא : ה הא עד דקפצא
 סיגרא בקטר מדינחא לא
 יגדר שמשא וכוכביא לא
 אהבריירו קדמוי : ו אף קל
 דבן בר גש דבחי ריחשא
 ובר גש דבמותוי מורני

ר ש י

לו לזטח. עד יום אידם נשענו: (כד) רזמו מעט. נסתלקו מן העולם כמעט רגע: והומכו. נדכאו ונתמסכנו: ככל יקפצון. כשאר כל הנקפלים ונמלטים בעת קליר וצליר ומסיק שנקפלים יחד בן תמו כרגע: (כה) ואם לא חיפה. כאשר אמרתי יצא אחד מכס ויכזבני: וישם לאל מלתי. שאני מהרהר לדעת מדותיו שמאריך אף לרשעים. ואת אוהביו כמוני הוא מייסר ואינו ממיחן. כמו שקבל למעלה (כ"ג) כי לא נלמתי מפני חשך. ואילו שגבולות ישיגו וכל חלה עשו לא הוכו בייסורין:

חרמב"ן

כלומר יכרתו ככל הנכרתים. או יהיה ככל יקפצון כולם כאשר הם יקפצון: וכראש שבלת ימלו, ואין להם שורש וענף. והנה איוב לא יפליג באזדן חלה הרשעים, רק כוונתו לאמר כי יש רשעים אינם חפלים בזנים ובזנות ולא בנחלת שדה וכרם, רק חפלים רעות וגאוף וגנוב, והם עושים כן כל ימי חייהם ומתים כשאר בני אדם, ואם הם נכרתים מה יזיק להם, כי זה חפלים ורזונם הוא, וכל זה לשבור דברי חביריו אשר יאמרו, כי הרשעים יצאו עונותיהם על פניהם וזרעם אחריהם, והוא השיב להם בתחלה, כי מה חפלו בזנותם אחריו, ועכשיו ישיב להם, כי חפלים שימותו בלא זנים, והם ממלאים תאותם בעולם הזה, ועל כן השלים (כה) ואם לא חיפה מי יכזיבני, שלא יהיה כן תמיד בעולם: וישם לאל מלתי:

תוכחת חיים

כד (ח) מדוע, ומדוע משדי לא נלפנו עתים, להאמין הדבר הזה ממנו שאין ידיעתו כופלת בזמן, ויודעיו ר"ל והיודעים מהשם ית' חקירה מה בדיעתו, לא חזו לו ימיו ליחסו עם הזמן בשום דבר, ומדוע לא ילדק דעתי עליו שלא ישגיח ולא יפעל בזמן, כי בהאמין זה' שישיג ושיפעל בזמן, יתחייב אללו מן החסרון ביותר, ר"ל איך יתכן שישיג וידע גדול רשעת הרשעים בעבירות גמרות כאלה, בהריסות היסוד ולא יפרע אותם כפעלים, וזהו גבולות ישיגו, ואם השם ישיג בפרטים ובזמן כפי דבריהם, איך יתכן דרך ה' שידע עונות כאלה ברשעים, וה' יניח להם לעשות חפלים, כי הגבולות כחלי אחוזת שבניהם בין איש לאיש ישיגו אחרנית להרחיב אחזתם, ועוד הלחן כלם יגזלו לגמרי, וירעו אותם בגבול שדה הנגזל להיות להם, ומי הוא

הוא שיאמין שהשם ישגיח בחלה הרעות הנמרצות ויניח לרשעים להלית ולהאריך בהם:

(כה) עקר המענה הזה יסוב על שני דרושים, הראשון שאיוב השיב לחליפז בהוראה שאין להרהר עליו בשום צד גדול מדרגות הרשעים בעצרות נמרצות המלחמה הגלגלית רצה וארוכה ולא יעכשו לעולם, אף כי יחיו בשלום ובבריאות וימותו כמעט במיתת נשיקה, והם בחייהם יעשו עבירות צעוק וצנזל ושפיכת דם נקי ובגנבה ליחומים וחלממת ויפרו ברית אחים, אשר הדין יחייב לאנשים בחלה שימותו ושיעקרו מן הארץ, למען לא יזיקו לחלה אשר אין להם מושיע, כי הקיים לרשעים בחלה היא מיתה ללדיקים ולעניים, והחכם אמר כי הרחמנות לרשעי' חכזריות ללדיקים אם כן יתחייב שהללחת הרשעים בחלה זה חיים להם, היא עול וחמס בערך הצריך ליישוב האנשים, אם חמת הדבר שהשם ישגיח בפרטים. שנית, מה שהליע איוב לחזק דבריו שלא היה רשע וחוטא ראוי לפורענו' כזה, כמו שאמר כי ידע דרך עמדי, בחכמי כזה חלל, ואמר על היותו לדיק וישר באשורו אחזה רגלי וגו', ואמר עוד מלוח שפתי ולא חמיש, מחקי לפנתי אמרי פיו, וכל זה כנגד כוונת חליפז וריעיו שחשדוהו לרשע וחוטא, וכבר הפליגו לדבר צויכות הזה פעמים רבות, רק מה שנוסף במענה הזה, הוא הראיה בגודל הפלגת העבירות הנמרצות לרשעים, אשר אין ראוי שיחיו בשום צד, ושאין דין ודיין על מעשי הרשעים:

איוב כה.

א וַיַּעַן בְּלָדָד הַשֹּׁחִי וַיֹּאמֶר:

ב רַמְשָׁל וּפַחַד עָמוּ

עֲשֵׂה שְׁלוֹם בְּמְרוֹמָיו:

ר ש"י

כה מענה בלדד. (ב) המשל ופחד עמו. כלפי שאמר לערכה לפניו משפט. אמר לו המשל ופחד עמו. המשל זה מיכאל. ופחד זה גבריאל. כלום אתה יכול להשיב את אחד מהם: עושה שלום במרומו. כשהמזלות עולים כל אחד סבור אני עולה ראשון. לפי שאינו רוחה מה שלפניו. לפיכך אינו מתקנא כ"ש. ל"א עושה שלום במרומו. אשומים

הרמב"ן

כה (א) ויען בלדד השוחי ויאמר: (ב) המשל ופחד עמו, כאשר לא מלחו מענה לסתור דבריו, שנבלדד להניא ראיה ממעלת הכורא יתעלה ומפקינות האדם, אמר כי הכל במשפט ולדק, כי השופט לדיק והנשפט סכל מדעת הסוד, ועל כן ילעג עליו איוב, כי הוא סבור שהוא מקרה, מפני הטעם הזה בעלמו, כאשר כתנתי לך שלישים: המשל ופחד עמו, עם האל אשר יזכיר בפסוק הבא

אמריו

ג הַיֵּשׁ מִסֵּפֶר לְגִדּוּדָיו
 וְעַל־מִי לֹא־יָקוּם אֲוִירָהוּ:
 ד וּמִה־יִצְדַּק אָנוּשׁ עִם־אֵל
 וּמִה־יִזְכֶּה יְלֹד אִשָּׁה:
 ה הֵן עַד־יִרַח וְלֹא יֵאָהֵל
 וְכֹכָבִים לֹא־זָכוּ כְּעֵינָיו:
 ו אֵף כִּי־אָנוּשׁ רָמָה
 וְכָרְאָדָם תּוֹלְעָה:

הַרְנָם

א וְאֲחִיב אִיּוֹב וְאָמַר:
 ג קָה סִיעָהָ סְדִלִית
 חִילָא פִרְקָהָ בְּאֲדָרַע
 דָּלָא עֵשִׂין : : קָה

רש"י

בלולין ואין המים מכניין את האש. ל"ט: (ד) ומה יצדק ילוד חשה. שאמרת בחכמי כהבז חלא (לעיל כ"ג): (ה) הן עד ירח. כמו ולא עדה עליו שחל (לקמן כ"ח): ולא יאהיל. כמו ולא יהל חור (ישעיה י"ג). חל"ף זו בזה כמו ולחריב את נפשך (שמואל א' ז') חל"ף יחירה. ל"א לא יאהיל לא יהיה לך לל. כשאינו מאיר חין לו לל. והראשון כראה ושיהם שמעתי:

הַרְמַב"ן

אחריו, כי יש משל לשפוט אבירי הכח והכל יש להם לפקוד ממנו: עושה שלום במרומו, כי במרום אין דבר רק שלום. וירבה לומר כי התמורות אשר למטה, גורמות רעותיהם והם מדופי המקבלים כי אין רע יורד מלמעלה: (ג) היש מספר לגדודיו, שהם רבים מאד מאין מספר, וכולם עושה שלום: ועל מי, מהם לא יקום אורה, כי כולם אין להם אור מעלמם, כי אורם ממנו הוא: (ד) ומה יצדק אנוש עמו, כי הוא נחמת לדיק תמים: וילוד אשה, רשע חסר דלא יזכה להיותו זך ובר לא במחשבה ולא במעשה: (ה) הן עד ירח ולא יאהיל, יאמר כי בכל גדודיו עד הירק מביט ולא יאהיל, כי לפעמים יגזור על הירק ולא יכל אורו. וכן אין הכוכבים זכים בעיניו כשירבה שיתנטל אורם, כאשר לא ירבה שיקום עליהם אורה: (ו) אף כי אנוש רמה ונן אדם תולעה, לנטלו ולשמו אפס ותהו אם ישית אליו לבו. ויתכן לפרש הן עד ירח לא יאהיל, כי אירק ונגל הכוכבים אעפ"י שיקום עליהם אורו, אינם מאירים זכים בעיניו לרדת ולהיות משכנו שם, או שירד עוד מפעלותיו, כי הוא רם ונשא מהם מאד מרום וקדוש ישכון, ואף כי אנוש רמה ותולעה שיהיה קרוב לו לדעת מעשיו ולהיות נאמן ביתו, כאשר פירשתי בפסוק הן בעבדיו לא יאמין (לעיל):

כה (ה) הן עד ידח, הן אכילו עד הירח שהיא הכוכב האחרון מן המעלה אל המטה לא יאחיל ולא יגיה אורח תמיד, כי לפעמים יקרה לה מקרה הלקות חליה צעת הנגוד, שמרבה הארץ תכדיל ותמעט מאורה, וגם כן יתר הכוכבים לא זכו בעיני ה', כי ילקו גם הם מן הלקות כאשר הכוכבים שבגלגלים התחתונים יעמדו למטה מנגד להגן על העליונים, ואז לא יאירו ולא ישפיעו, ואת חלה רלה ה' להורות לנו, כי כל הנצרחים חסרים צמליחותם צערכו יתברך, שהוא הצורח והמשפיע אשר לא ישחנה, והנצרחים ישחנו ויתנועעו ויחסרי:

(ו) אף כי, ואם הנצרחים העליונים הצלתי נפסדים הם חסרים וילקו, כל שכן האנוש שחכליתו לרמה, וזן אדם תולעה, וכן אתה חיונ מהם, איך תלעק על ה' ודינו לחשוב להיות לדיק ממנו, וכבר אמרו זה חליו פעמים. והעיקר מן המענה הזה לפי המוזן, יסוג הדבר על שני דרושים, וכבר נזכרו עניינם צמה שקדם מדברי התשובות הראשונות אשר השיבו לחיונ. ראשונה, כי לגודל מעלת הש"י ורוממות פעולותיו ושלמות מעשיו, אין ראוי צד שיוחס חליו עול וחמס, כי צראותינו שלמות הנצרחים, שאלו העליונים והתחתונים הנאללים ממנו, ראוי ומחוייב להאמין שכל מה שימשך מן הסדור על כל הנצרחים הוא על לך היושר והיותר טוב שיוכל להיות, רק לחסרונינו ולמיעוט השגתינו צנחינת הדברים, לדעת מה הוא טוב ומה הוא רע, ומה הוא הלדיק ומה הוא הרשע, ובעבור זה נסכל דבר הנמשך ממנו יתברך, וכי יחסהו ללחות וחסרון חליו חלילה. שנית, מה שהוא מפורסם ונגלה לכל, ממיעוט וקוטן מדרגת האדם וקילור דעתו וחסרונו ומדרגתו, אם מצרוחי מעלה שהם הסכלים הנפרדים והגלגלים והכוכבים, אשר גם הם צעלי שכל ונכש יחירה ממנו, ומכל מקום הם חסרים ממנו יתברך, כש"כ אנו חנו אנוש רמה וזן אדם תולעה, ועל כן חיונ ראוי ונכון שדין עול וחמס לה' צסדר ההנהגה וההשגחה לחסרון דעתנו ולגודל מעלתו. וכבר בא בכמו זה צמענה יתר הריעים אשר בא זכרם למעלה: (מרח"פ).

איוב כו.

א ויען איוב ויאמר:
ב מה עזרת ללא-כח
דוֹשַׁעַת זרוע לא-עז:

הרמב"ן

כו (א) ויען איוב ויאמר: (ב) מה עזרת ללא כח, יאמר כי דבריו לא לעזר ולא להועיל לחיונ ולא לשאר בני אדם הבאים לחקור את הענין הזה, ואין להם כח לבוא בסודו, כי האומר כי משפט האדם מקרה הוא היה לו, מרוב גדולת

ג מה־עֵצָה לֹא חֲכָמָה
 וְחֹשֶׁה לְרַב הוֹדָעָה:
 ד אֶת־מִי הַגִּדְתָּ מִלֵּין
 וְנִשְׁמַת־מִי יֵצֵא מִמֶּךָ:
 ה הַרְפְּאִים יִחַלְלוּ
 מִתַּחַת מַיִם וְשֹׁכְנֵיהֶם:
 ו עָרוֹם שְׂאוֹל נִגְדוּ
 וְאֵין כְּסוּת לְאַבְדוֹן:
 ז נֹטָה צִפּוֹן עַל־תְּהוֹ
 תְּלָה אֶרֶץ עַל־בְּלִימָה:

תרגום

מִלְכָּתָא מְדַלִּית
 חוֹכְמָתָא יְדִבִּי קָךְ
 דְּחוֹכְמָתָא לְסוּגְעָא
 אוֹדְעָתָא: ד ית מן
 הוֹיָתָא מְלִיא וְנִשְׁמָתָא
 דְּמִן גִּפְקַת סְנָה:
 ה א פ ש ר דְּגִבְרִיא
 דְּמִתְסוּמִין יתְבְּרִין
 וְאִנּוּן מְלַרְע לְמִיא
 וּמְשֻׁרְיָהוּן: ו ערטילא
 מְפָרְסִים שְׂיוֹל לְקוֹבְלִיה
 וְלִית חוֹפְאָה לְבֵית

ר ש " י

כֵּן מַעֲנַח אִיּוֹב. (ד) וְנִשְׁמַת מִי יִלְאֵה מִמֶּךָ. מִי שֶׁסָּךְ הָרוּחַ
 הַזֶּה שִׁילָא מִפִּיךָ מִי לֹא יִדַע זֹאת: (ה) הַרְפְּאִים. גִּיהַנְס הַמִּרְפָּה אֶת
 הַזְּרִיּוֹת: יִחַלְלוּ. שַׁעֲהַ חֲלָלִים כְּלוּ: מִתַּחַת מַיִם וְשׁוֹכְנֵיהֶם. צַעֲמָקִי
 עִמָּקִים: וְגַם הוּא. (ו) עָרוֹם שְׂאוֹל נִגְדוּ. לְרַעַת וּלְרַחוּת אֶת כָּל מֵה
 שֶׁנִּתְּכּוּ: (ז) עַל בְּלִימָה. אֵין כְּלוֹם בִּיסוּד כִּי הֵם עוֹמְדִים צְאוּר עַל חִזּוֹק
 זְרוּעוֹתָיו שֶׁל הַקַּב"ה. וְדוֹנֵשׁ פִּירֵשׁ עַל בְּלִימָה. מִיִּשׁוּר. כְּמוֹ רֶסֶן וּמַחַג

הרמב"ן

גְּדוּלַת הָאֵל יֹאמֵר כֵּן, צַעֲבוֹר כִּי הָאֵדָם פָּחוּת אֲחֵלוּ מֵהַשֵּׁית אֲחֵלוּ לָבוּ: (ד) אֶת
 מִי הַגִּדְתָּ מִלֵּין, שִׁילָא יִדַעֵם, כִּי הַכּוֹל יוֹדְעִים שֶׁהָאֲלֹהִים נִשְׁגָּבוּ וְנַעֲלָה מֵאֵין סָקֵר
 לְגְדוּלָתוֹ: וְנִשְׁמַת מִי יִלְאֵה מִמֶּךָ, אֵיזָה מִבְּנֵי אָדָם שֶׁנִּשְׁמָתוֹ וְרוּחוֹ מִשְׁתוּמֵם עַל
 הַדָּבָר הַזֶּה, הַשְּׁנוֹת לֵהֶם נִשְׁמָתָם וְהַקִּיּוּתָם צִדְרִיק, כִּי הוֹדַעְתָּם הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר יִלְכוּ
 בָּהּ, וַיִּחַמְּיֵנוּ וַיִּשְׁכִּילוּ הַמִּשְׁתוּמֵם הַדָּבָר הַנִּהְיֵתָה עֲלֵינוּ רוּחוֹ וְנִשְׁמָתוֹ, כַּעֲנִין וְנִשְׁמָה
 לֹא נִשְׁאַרָה בִּי, וּבְאֲשֶׁר יִנְשָׁרָהוּ אָדָם בַּשּׂוֹרָה עוֹנָה הַקִּיּוּת אֹתוֹ, כַּעֲנִין וְתַחֵי רוּחַ
 יַעֲקֹב, לְהַקִּיּוּת רוּחַ שְׁפִלִים: (ה) הַרְפְּאִים יִחַלְלוּ, הֵ"א לְתִימָה, וְהוּא קְשׁוֹר
 עִם וְנִשְׁמַת מִי יִלְאֵה מִמֶּךָ, הָאֵם רְפָאִים יִחַלְלוּ צִדְרִיק שֶׁהֵם מִתַּחַת הַמַּיִם:
 וְשׁוֹכְנֵיהֶם, וְשׁוֹכְנֵי הָאֲדָמָה אֵין צְחִיִּים וְאֵין בְּמַתִּים מִי שֶׁהוֹעִילוּ לוֹ דְּנִרִיק כִּלְלִי:
 (ו) עָרוֹם שְׂאוֹל נִגְדוּ, מִפְּנֵי שֶׁדָּבָר צִרְעִים אֲשֶׁר בְּשְׂאוֹל, הָאֵל הוּא לְסַפֵּר בְּשִׁבְךָ
 הָאֵל מֵעֲנִין הַשְּׂאוֹל, וְאֵמֵר כִּי הוּא עָרוֹם נִגְדוּ לְרַעַת מֵה שֶׁנִּתְּכּוּ וּלְפָשׁוּעַ אֹתָם
 שֶׁ, כִּי אֵין חֶזֶק וְאֵין לְלִמּוֹת בְּשְׂאוֹל, וְאֵין כְּסוּת צִדְרִין לְהַסְתֵּר וּלְהַתְּכַסּוֹת שֶׁם
 מִמֵּנוּ. וְהַקַּב"ה ז"ל פִּירֵשׁ הַרְפְּאִים יִחַלְלוּ, אֲפִילוּ הַרְפְּאִים שֶׁהֵם מַתִּים
 יִחַלְלוּ הָאֵל מִתַּחַת מַיִם וְשׁוֹכְנֵי הָאֲדָמָה, וְהַמַּשַּׁל גִּרְגְרֵי הַזֶּרַע הַמַּתִּים מִתַּת
 הַעֲפָר. וְהַעֲנִין כִּי בְּשְׂאוֹל שֶׁהוּא בֵּית סֵתֵר יַעֲשֶׂה חֲפָלוֹ, וְאֵינְנוּ נִכּוֹן בְּטַעַם, כִּי
 אֵין מִדְרָךְ הַסֵּפֶר הַזֶּה לְקִרְוֹת הַרְפְּאִים בְּשֶׁם הַיְדִיעָה: (ז) נֹטָה לְפָוּן, שֶׁהוּא
 מְקוֹם הַיִּיטוּב עַל תְּהוֹ: וְתוֹלָה אֶרֶץ עַל בְּלִימָה, כִּי הִיא תְּלוּיָה בְּאֲמֵלַע הַגְּלָגְלִים
 וְלֹא תִסְמוֹךְ עַל דָּבָר, וְכֵן הַמַּיִם שֶׁהֵם נִקְוִיִּים וְנִגְרִים לְרוּרִים צַעֲבוּ, שֶׁאֵם לֹא
 יִלְרַר

ח צִדְר־מִים בְּעֵבֶיז
 וְלֹא־נִבְקַע עֵנָן תַּחְתָּם :
 ט מֵאֲחוּ פְּנֵי־כֶסֶף
 פִּרְשׁוּ עָלָיו עֲנָנוּ :
 י חֵק הָגַעַל פְּנֵי־מַיִם
 עַד־תִּכְלִית אֹרֶךְ עַם־חֲשָׁךְ :
 יא עֲמוּדֵי שָׁמַיִם יְרוּפְפוּ
 וַיִּתְמָהוּ מִנְעֻרְתּוֹ :
 יב בְּכַחוֹ רָגַע הַיָּם
 וּבְתוֹכָנָתוֹ מָחַץ רָהֵב :
 וּבַתְּבוֹנָתוֹ ק

ח' במקום א'

טבדגא: ודקתח צפונא
 על קסא גקי ארשא
 עזרי סיא סדלית סדעם
 דקסיד ליה: ה' דרדר פי
 סקרא בעגני ולא
 אתבוע עגנא התותי:
 ס' סאחד באסקתא דמן
 פורסיה מן בגלל דלא
 יחמוניה סלאכיא פרם
 היך פרנדא עלוי עגנא
 דיקריה: י' גור לכשרי
 רקיע על אנפי סיא עד
 סוף גהרא עם חשוכא:
 יא צמודין דשביא קודעועין
 ורתהין מן

ר ש י

עדיו לבלום (תהלים ל"ב). כד רחיתי (ס"א"ח): (ח) תחתם. תחת המים: ולא נבקע ענן מעולם. שיכלו מימיו ביחד: מאחו. במחילות פני כסא הכבוד כלו. כגון ישית חשך סחרו (תהלים י"ח): פרשו. על הכסא עננו. ודמות על ראשי החיה רקיע (יחזקאל א'): (י) חוק חג. קומפ"ס Compas זלע"ז (זל"א Zirkel). כלשין וזמחוגה יחארה (ישעיה מ"ד) סיבנס בחול להיות לו חול חוק גבול עולם. ולא יעבור הים חותו חוג עד שיכלה אור וחשך: (יא) ירופפו. כשצרחם והקרישם היו רופפים ונער זהם ועמדו ציונש ונחחק: ויתמהו. תוהה ועולה במקום אחד. (ס"א) כארס תוהה ועומד במקום אחד): (י"ב) רגע

הרמב"ן

יכרד זהם דנר נפלאות כמו איננס נבקעים ואין טיפה יורדת מהם. עד שתצא דברו וישלחם על פני קילות: (ט) מאחו פני כסה, השמים יקראו כסא, כדרך השמים כסאי, יאמר כי האל מקרה פני השמים כקורות לבית, מלשון ויאחו את הבית. ותרגום ועללית ביתא, וכן לכסא מאחזים. ויש מפרשים מאחו פני כסא כי פעמים שאוחו פני הרקיע מהמטיר על הארץ מטר, ופעמים פורש עליו ענן להוריד הגשם בעתו. ודעת כולם כי אין מלת פורש נוסף. והתרגום פירש כסא כמשמעו והוא כסא הכבוד, אשר מאחו באמיעתא דמן כורסיה מן בגלל דלא יחמוניה מלאכיא פרם היך פרגודא עלוהי עננא יקריה, דנר הכתוב בשנח המטר ונשנח ענני הכבוד: (י) חוק חג על פני מים, יאמר כי אם גבול לים חק עולם ולא יעברנהו עד תכלית אור עם חשך, כל ימי הארץ לעולם: (יא) עמודי שמים ירופפו, יהיו רפות מתנועות, מלשון חכמינו ז"ל הלכה רופפת, יאמר כי המים שהם מתנועים בתולדותם. לא יעברו החוק שגור האל עליהם, ועמודי שמים שהם קיימים יתנועעו ויהיו כארס התמה ואינו יודע אנה ילך כשיגער זהם, והוא רמוז לעת הרעם: (י"ב) רגע

י ברוחו שמים שפירה

חללה ידו נחש פרת :

י הן אלה קצות דרכיו

ומה שמן דבר נשמע בו

ורעם גבורתו מי יתבונן :

קוֹפִיתִיהּ : יג בְּחִילֶיהָ
נֹר יָמָא וּבְטִיבֵי הַגִּיהָ
מָחָא גְבֻרָא : יד בְּרוּחַ
פִּימִיהָ אִפִּי שְׁמִיָא
אֲשֶׁה־בְּהֵרוֹ בְּרַח יְדֵיהָ
לְוִיתָן דְּמִתִּיל לְחֻנְיָא
מְרִיק : יו הָא אֲלִין סִיפִי
אֲוֹרְחָתִיו וְסָה דִי
אֲתַמְצִי מִן קֶצֶת מְלִיתִיהּ

רש"י

הים. כמו עורי רגע (לעיל ז') נקמט. קמטים קמטים עשו עד סנקו
למקום אחד המוכן להם: מחץ רהב. מלריים קרויין רהבים:
(יג) ברוחו שמים שפירה. חיהל. בדנרו וברוח פיו. כמו ונטה חיהל
שפרירו (ירמיה מ"ב): חוללה ידו נחש פרת. זהו פרעה הנקרא נחש
ברית (ישעיה כ"ז). לשון חיל ולרה. וכן במקום אחר. הלא אה הוא
המתלכת רהב מחוללת חנין (שם כ"ח). ל"ח יסדה ידו אה לויחן. כמו
לפני גבעות חוללתי (משלי ח'): (יד) קלות דרכיו. קלות ומועטות
לפי שאר גדולות שבו: ומה שמן דבר נשמע בו. כמו לשמלה לגנות:

הרמב"ן

רגע הים, כמו רגע הים והטו גליו, וכוא ענין נקיפה כלשון עורי רגע
ומאם, יאמר כי הים לא יעבור קוקו, וכשירלכ יבקענו וישימנו לקרנה:
ובחבתו ססן רהב, הים והס הדגים אשר בתוכו בגדולים, כדרך אהם
פודרת בעדן ים רלכת ראשי חנינים על המים:
(יג) ברוחו שמים שפירה, שיפר ותיקן להעניר מעליהם סענן הנזכר ולהשקט
הים, כי בהיות השמים זכים תשקוט הים, ואז חוללה ידו נחש ברית, אשר
זים, וכוא רמו לתנין הגדול שהוא כמו ברית בחזק ובגודל. חוללה, כמו רב
מסולל, כל הרפאים יסוללו, ענין ילדה, וכן אמר התרגום ברוח פומיה אפי
שמיא אשתגהרו ברס ידיה לויחן דמסיל לחויא טריק. ויתכן לפרש חוללה ידו,
ענין קיל ולפר, וידו יורה כן, בענין הלא אה היא המקרבת ים מחוללת חנין,
ושנס האל בהשקיט השמים והקריב סיס והכות אה כל אשר בתוכו והפכו, אבל
בברייתא דשמואל של סוד העבור אמרו נחש ברית, בעבור שהוא כמו מעות,
וכוא מבריס מן הקלה אל הקלה: (יד) הן אלה קלות דרכיו, מעט מדרכי
גדולתו וכסו: ומה, הוא שמן דבר הנשמע בו, כי כל מה שנודע וגשמע ממנו
הוא שמן דבר, כלומר מעט מוצר, כנגד הגדולה והגבורה והתפארת והגלגל
ובהוד, שמן דבר, כמו ותקת אזני שמן מנהו, עניינים קלת הדבר ומיעוטו.
ואולי הוא כמו לשמלה בקמיהם, יאמר כי פרצוה אהרן כשידנרו בהם קמיהם
אפילו מעט מן הקטא הגדול שעשו, או למעט כבודם ולקסר מעלתם בפני קמיהם
רק ענין מיעוט וקסרון הוא, והתרגום אמר דאיתמלי, פתר אותו מלשון מין
קלב, והשין במקום אשר, כשין שאתה מדבר עמי: ורעם גבורותיו, בענין רעם
שירים וחרופה, יאמר שגבורותיו הנושאות קול לגדלם ולרונם, מי יתבונן בכולם:

כז (ה) הרפאים יחוללו, הנה הברחתי מפעולת השם דברים נוראים צלמלעות הגרמים יוחר ממך, כי ראיתי הרפאים, והם הדברים שהם כמו מתים, ואשר מליחותם נסתר וטמון בארץ, יחוללו ויחהו, והם דברים נמלטים מתחת מים ושוכניהם צחצל, אשר ימלאום האנשים ויהנו מהם, כמו המחלצים והמתכות ההווים בצטון הארץ, כי עם היותם נסתרים ממצע הכוכבים, הנה יעצור ויגיע שמה השפע השמימי, ויחולל אותם טבע מה' ויחהו, ואף כי יהיו מתחת מים ושוכניהם, כמו עלי האלמוגים הנולדים בקרקע הים ומליחות המרגליות: הרפאים, שם למחלצים והמתכות זהב וכסף ואלמוגים, שהם כמו מחים, כי רפאים נקראים מתים כמו רפאים בליקומו, לפי מקומו, יחוללו ויחהו ויזרחו, מן יחולל חילות:

(ו) ערום שאול נגדו, גם עמק השאול אשר היא צלמלעות המרכז, הוא כאלו היותו ערום נגד ה', כי גם שמה יעצור השפעחו וקיומו, לקבל הרלון האלקי אשר סדר מקדם, ואין כסות לאנדון, ר"ל שאין כסות ולא שום דבר שיכסה ויסתיר מלפני ה', והאנדון הוא כל דבר הנעלם ונסתר מעינינו, הנה רוח ה' יקיימהו וידע אותו: (מרח"פ).

(ד) והעיקר מהמענה הזה אין בו תוספת כלל, רק שירצה עוד חיוב להודיע את ריעיו על היותו מאמין בסבה הראשונה סבת הכל, ושהיה מכיר עיזחו וגבורות מעשיו, ולכן לא השיבו דבר, כי התשובה לזה, היה מותר ותוספת מאשר השיבו אליו, וכאשר ראה חיוב שלא השיבו אליו דבר, הוסיף לשאת משלו: (מרח"פ).

איוב כז.

א וַיֹּסֶף אִיּוֹב שְׂאֵת מְשָׁלוֹ וַיֹּאמֶר:

ב חִי-יֵאל הַסִּיר מִשְׁפָּטִי וְשִׁדְי הַמֵּר גַּפְשִׁי:

תרגום

נְשַׁמְעֵנָא מְנִיָּה וְרַבְּפַת
גְּבוּרָתוֹ מִן יִתְבָּיֵן:
א וַאֲוֹסִיף אִיּוֹב לְמַטְל
סְהִלִּיָּה וְאָמַר: ב קָיָם
אֶלְהָא אֶעֱרִי הַלְּקַת דִּינִי

ר"ש"י

כז (א) ויוסף. עמדו ריעיו מענוח כאשר הוכיחם אליהוא כי עמדו ולא ענו עוד (לקמן ל"ז): **(ב)** חי אל. שנועה היא כי צלמת הסיר את משפטי. מכאן דרש רבי יהושע שמאכנה ענד חיוב את המקום

חרמב"ן

כז (א) ויוסף איוב שאת משלו ויאמר: צמענה הזה ישא משלים, כטו לא מסולה נכתם אופיר, וכוונתו בו לאמר שהוא לדיק, והנה יש לדיק ורע לו, וכל שכן רשע וטוב לו, כי אין זה קמם גדול כראשון, ואם נראה כי הרשעים נכרתים נעולם הזה, זה הנל הוא ואינו עיקר מלוא החכמה וסופה, כי החכמה נעלמת

ג כִּי-כָל-עוֹד נִשְׁמַרְתִּי בְּיָ

וְרוּחַ אֱלֹהִים בְּאִפִּי :

ד אִם-תִּבְרַנָּה שִׁפְתֵי עוֹלָה

וּלְשׁוֹנִי אִם-יִהְיֶה רַמְיָה :

ה חֲלִילָה לִי אִם-אֶצְדִּיק

אֶתְכֶם עַד-אֲנוּעַ

ו לֹא-אֶסִיר תְּהִמָּתִי מִמֶּנִּי :

ז בְּצַדִּיקְתִּי הִחֲזַקְתִּי וְלֹא אֶרְפֶּה

לֹא-יִחַרְף לִבִּי מִיָּמַי :

ח יִהְיֶה כְרָשַׁע אֹיְבֵי

וּמִתְקוּמָמִי כְעוֹל :

הַרְנוּם

וְשָׂרִי אֶכְרַר נַפְשִׁי :
ג אַרוּם פֶּסֶק הַיּוֹב
גִּשְׁמָתִי בְּמִיכָרִי וְרוּחָא
דֹּאֲלָהָא בְּגִחִירִי : ד אֵין
מִמְלָלָן סְפוּתִי שְׁקָרָא
וְלִישְׁנֵי אֵין מִרְנָן נְכֻלָּא :
ה חָם לִי אֵין אֹזְבִי יִתְבוּן
עַד דֹּאֲתַנְגִּיד לָא אֶעֱדִי
שְׁלִמּוֹתִי מִנִּי : ו בּוֹכּוֹתִי
תְּקִיפּוּתִי וְלֹא אֶשְׁבְּקִינָה
לָא יִחַסֵּד לְדָבְרִי מִן יוֹסִי :
ז יִהְיֶה הִיךְ תִּיבָא בְּעַל
דְּדָבְרִי יִדְקָאֵם עָלַי הִיךְ

ר ש י

כי חן אדם נודר נחיי המלך אלא חס כן אוהב את המלך : (ה) חס
אלדיק אחכס. חס אומר הדין עמכם לחייבני : לא חסיר תומתי. לא
חודה לדבריכם לומר שאיני חס : (ו) בצדקתי החזקתי. לומר שאני
צדיק : לא יחרף לבני. אותי מימי מכל דרך ומדה שנהגתי בימי. ועל
ברחו יהי כרשע אויבי : (ח) כי מה תקות חנף. כי למה אהיה רשע

הַרְמַבִּין

נעלמת פני אדם, ולא גלה להם האל ממנה אלא שייראו מלפניו ויסורו מרע,
אך ענשם ושכרם ושלות הרשעים וייסוריהן של צדיקים לא נגלה לבני אדם, כי
אין איוב מוכא ורואה בהם דין ומשפט ולא שומע מחביריו דבר סכמה על הענין :
(ג) חי אל הסיר משפטי, ישנע קי האל שהסיר משפטי, ועשה לי רע על לא
חמס נכפי שהמר נפשי, כי כל עוד שאני קי לא אדבר עולה ורמיה לרמות בני
אדם השומעים, ונשנע שאינו יודע לנפשו עין אשר קטא ולא עולה ורמיה וילדיק
את נפשו : (ה) חלילה לי חס אלדיק אחכס, לאמר שהאמת עמכם, כי אז
אהיה קונף ורשע להחניף לכם או להחניף לאל : לא חסיר תומתי ממני, אמרו
המפרשים לא חודה לדבריכם לאמר שאינני חס : רק (ו) בצדקתי החזקתי,
לומר שאני צדיק תמים : ולא חרפה, דברי אלו. והנכון בעיני כי לא חסיר
תומתי ממני לאמר שמעולם לא הייתי רשע כדי להחניף לכם, כי אלוה ישאל כל
נפש קונף : לא יחרף לבני, לא אשיב אתור לי מן הנעורים להיות פתי או רשע,
כי זקנתי בצדקי : יחרף, מן בימי חרפתי. והתרגום אמר לא יחסר מלשון חרפה,
יאמר שלא יתן חרפה על נפשו לעולם לאמר שהיה רשע אחרי שהיה צדיק מעודו :
(ז) יהי כרשע אויבי, ירבה לומר אינני מקלל אותי, רק אני אומר כי אויבי
הפרשיע אותי יהיה על כל פנים כרשע, מפני שהוא קונף ונושא פנים נחורה,
והאלהים יעניש את הקונף : (ח) כי מה תקות חנף כי יבצע, נעבור כי הגזול

ח כִּי מִה־תִּקְוֹת חַיִּיךָ כִּי יִבְצֵעַ
 כִּי יִשְׂרָא אֱלֹהֵי נַפְשׁוֹ :
 ט הִצַּעַקְתּוּ יִשְׁמַע יֱאֱלֹ
 כִּי־תָבֹא עָלָיו צָרָה :
 י אִם־עַל־שְׂדֵי יִתְעַנֵּג
 יִקְרָא אֱלֹהֵי בְּכַל־עֵת :
 יא אֲזַרְהָ אֶתְכֶם בְּיַד־אֱלֹ
 אֲשֶׁר עִם־שְׂדֵי לֹא אֶכְחָד :
 יב הֵן־אֲתֶם כָּלְכֶם חַזִּיתֶם
 וְלָמָּה זֶה הִבֵּל תִּהְבְּלוּ :
 יג זֶה יִחַלֵּק אֲדָם רְשָׁעִים אֶם־אֱלֹ
 וְנַחֲלַת עֲרִיצִים מִשְׂדֵי יִקְחוּ :

כְּשִׁיעָא : ח אָרום סן
 סְבַר דִּי־טוֹר אָרום
 יִבְנוּשׁ קָסוֹן דְּשִׁקְר
 אָרום יִנְתַּר אֱלֹהֵא
 נִפְשִׁיהּ : ט אֲפִשֶׁר
 דְּקַבְּלִיתִיהּ יִקְבֵּל אֱלֹהֵא
 אָרום חִיתִי עֲרוֹי עֵקָא :
 י אִין עַל שְׂדֵי יִתְפַּרְגַּק
 יִהְיוּ קָרִי אֱלֹהֵא בְּכַל
 עֵדָן : יא אֲלִיף יִהְיוּ
 בְּנִבּוּאָת אֱלֹהֵא דִּי עִם
 שְׂדֵי לֹא אֶכְסִי : יב הָא
 אֲתוֹן פּוֹלְכוֹן חַמִּיתוֹן
 וְלָמָּה בִּין הִבְּלִי
 תִּהְבְּלוֹן : יג זֶה יִחַלֵּק
 בְּרִי נֶשׁ חַיָּבָא מִלּוֹחַ

ר ש"י

וגזלן. מה סופו של רשע הנזל ממון: כי ישל. כי ישלך המקום את נפשו מעליו. לשון של נעליך (שמוחג). ונשל הנזל (דברים י"ט): (י) חס על שדי יתענג. כפל החמיה היא ככל החמיהות הכפולות שכן דרך הראשונה זה"ח והשנייה צמ"ס. כמו הירולין בסלעים סוסס (עמסו) חס יחרוש צנקרים (שס). היש בלשוני עולה ואם חכי לא יבין הוות (לעיל ו') חף כאן הצעקתו ישמע אל. חס על שדי יתענג. שמח מי הוא רשע או חנף יכול להתענג ולסמוך על ישועות של הקב"ה ולקרוא אליו צעת לרחו צתמיה: (יא) אורה אחכס. מה המדה שניד אל: ודרך אשר עם שדי לא אכחד. כמו כי ידע דרך עמדי (לעיל כ"ג): (יב) כולכם חזיתם. שזה חלק אדם רשע: ולמה זה הנל תהנלו.

הרמב"ן

מן האדם את לזקו כאילו נזל את ממונו ממנו, על כן אמר כי כרשע הוא חויבני, ומה תקותו כי בלע בלע ויגזל: כי ישל האל את נפשו מעליו, לשון של נעליך, ונשל הנזל: (יא) אורה אחכס ציד אל, אלמד אחכס לעבוד את המל ולאמר האמת: אשר עם שדי לא אכחד, רק אומר האמת, וכן תעשו גם אתם אמרו אמת לעולם ולא תשאו פנים בתורה. ורש"י ז"ל פירש אורה אחכס המדה שניד האל והדרך אשר עם שדי לא אכחד, כמו כי ידע דרך עמדי: (יב) הן אתם כולכם חזיתם, שזה חלק אדם רשע עם אל: ולמה זה הנל תהנלו, להיות רשעים וחנפים. עד כאן לשון הרב ז"ל. והנכון בעיני, כי יחזור למחלוקת שלהם לאמר, הן כולכם ראיתם רשעים מלליקים, ולמה זה הנל תהנלו, זה לכם חלק רשע

י אִם-יִרְבוּ בָנָיו לְמוֹ-חֶרֶב
 וְצִיָּצְאוּ לֹא יִשְׁכְּבוּ-לֶחֶם:
 טו שְׂרִידָיו בַּמּוֹת יִקְבְּרוּ
 וְאַל-מִנְתּוּ לֹא הַבְּכִינָה:
 טז אִם-יִצְבֹּר כְּעֶפֶר כֶּסֶף
 וּבַחֲמֹר יָכִין מַלְבוֹשׁ:
 יז יָכִין וְצִדִּיק יִלְבֹּשׁ
 וּכְסֵף נָקִי יַחֲלֹק:
 יח בָּנָה כְּעֵשׂ בֵּיתוֹ
 וּבְסֶכֶה עָשָׂה נֶצֶר:
 יט עָשִׂיר יִשְׁכֵּב וְלֹא יֶאֱסֹף
 עֵינָיו פָּקַח וְאֵינָנו:
 כ תִּשְׁיַגְהוּ כַּמַּיִם בַּלְהוֹת
 לַיְלָה וְגִבְתוֹ סוּפָה:

אֱלֹהֵא וְעַדב תְּקִיפִין
 ס שְׂרִי יִקְבְּרוּ
 פּוֹרְעֵנוֹתֵהוּן: יֵד אִין
 יסְגֵעוּן בְּנוֹי מְסוֹר
 דְקִטְלִין בְּחֶרֶבָא וּבְנוֹי
 בְנוֹי לֹא יִסְבְּעוּן לְחֶמָא:
 פוּ מְשִׁיבּוֹי בְּמוֹתָא יְהוֹן
 קְבִירִין וְאַרְמְלָתוֹי לֹא
 תִבְכֶּינן: טו אִין יִכְנוֹשׁ
 הֵיךְ עֶפְרָא סִימָא וְהֵיךְ
 מִינָא יִתְבִּין לְבוֹשָׂא:
 יז יִתְקִין וְצִדִּיקָא יְהִי
 לְבִישׁ וְסִימָא וְכִי יִפְלִיג:
 יח בָּנָא הֵיךְ נְקִיבוּבִיתָא
 בֵּיתִיהּ וְהֵיךְ מְסִלְתָּא
 נְעֻבִיד נְטֵר מְרִי:
 יט עֲתִיר יִדְמוּךְ וְלֹא
 יִתְבַּגֵּשׁ עֵינָיו פָּקַח
 וְלִיתִי: כ תִּשְׁיַגְהוּ
 הֵיךְ סִימָא רְגִשְׁתָּא לִיִּיא
 מְדִקְטִיגִיָּהּ יִקָּא:

ר שׁ י

להיות רשעים וחניפים: (יד) אם ירבו בניו למו חרב. ירבו למוות ביסורי תחלואים עד בי ישמתו אלמנותיו במיתחן ולא חבכינה: (יח) בנה כעש. כחולע הצונה חור שאינו מתקיים וכסוכה שעשה נולד התלנה והכרם שאינו של קיימא. ע"א נולד הכרם שאינו שמרם בכל עת. זו שמעתי. (סא"ח): (יט) עשיר ישכב. ימות בעשרו ופעמים שלא יחסוף לקצורה:

הרמב"ן

רשע עם האל: (יד) אם ירבו בניו למו חרב, יהיו לחרב, ואין זה מולא החכמה ומקור הכינה, רק טעם אחר וסוד אחר יש בענין הזה, ולא גלהו האל לבני אדם ולמד אותם לומר איני יודע, כי יותר תנוק דעתי בזה מאשר ירשיעוהו על כל פנים, כי הוא לדיק בעיניו, והאריך לספר ברעות הנאות על זרעו של רשע אחריו ואמר אפילו יהיה כדבריכם שיבואו על זרעו של רשע כל הלרות שבעולם ויעוף כנולדו במותו, אין כל זה מולא החכמה, דמשר התלונן כבר, כי מה קפלו בביתו אחריו, ועוד שיש לדיק ורע לו, הוא הקאשיא אשר בה היתה תלונתו מתחלה, וכל עיקרו עליה יזעק: (טו) שרידיו במות יקברו, הנשארים לו מן החרב ימותו ויקברו: ואלמנותיו, נשואות בניו לא תבכנה להם, כי חשמחנה על אשר מתו על מיטתן וכקברו ולא היו כראשונים שנפלו בחרב, והיו דומן על פני האדמה: (יז) יכין וצדיק ילבש, אחריו במותו, כי לא תשאר אחריו לבנו: (יח) בנה כעש ביתו, תולעת, מענין כנגד אכלו עש, יאמר כי לא יקום ביתו ולא יעמוד: (יט) עשיר

א. וישארה קרית וילך

וישערהו ממקמו :

ב. וישלך עליו ולא יחמול

מידו ברוח יברח :

ג. ישפק עלימו כפימו

וישרק עליו ממקמו :

תרגום

א. וישארה קרית וילך :

קדוקא ויטל ויעלעגניה סן

אתריה : כג ויטלוק עליו

ולא יחם סן ידיה סעבק

ישוק : ב. וישפק

עליוהו ידיהו וישוק

עליו סן אתריה :

א. ארום אית לסיקא

ספיקא ואתר לדהבא

ססגין : ב. סרזא

סעקרא יהגסיב ואבגא

יתך פרפוקא : ג. סוף

שוי לחשוקא ויקר סוקא

דזא סששש אבגין

כ. ש. י.

כח.

א. כי יש לכסף מוצא

ומקום לזהב יקני :

(כז) וישלך עליו. המשליך עליו רעה ולא יחמול : מידו. כל רשע ומכחו וממקומו : ברוח יברח. כן עלתו שהיה מסייעו בתחלה : יברח. מעול ידו בשעת כשלונו. כמו שעשה חרבוניה להמן (אסתר ז') : (כג) ישפוק עלימו כפימו. היודעים אותו לפניו ועתה רואים בשנרו :

כח (א) כי יש לכסף מוצא. גם זה טעם לדבריו הרחשון. שאמר בלדקתי החזקתי. כי למה חיה רשע אם בשביל כסף חזק לכל יש מולא וסוף. אבל החכמה מאין תבוא. זה סוף הפרשה. היא יקרה

הרמב"ן

(יט) עשיר ישכב ולא יאסף, עשרו כי נמותו לא יאספוכו בניו, כי יפלו בקרב טרם אספס עשרם וממונם : עניו פקח, הפוקח בו ואינונו : כי (כ) תשיגרו כשטף מים, כל אחד מן הנלהות. ונכון לי לפרש, עשיר ישכב על מטתו ולא יאסף אל עמיו בעשרו : עניו פקח ואינונו, על עשרו נמותו, לראות אם יקוהו בניו, והנה אינונו לעשר כי שללוהו הנגזלים, וזה ממענה לומר שאמר לו ככה, בניו ירבו דלים וידיו תשיבנה אונו : (כז) וישלך עליו ולא יחמול, יאמר כי רוק סקדים יטהר וישלך עלמו עליו ולא יחמול, ומיד ברוח יברח הרבע, כי ירוץ יותר ממנו וילך לאנדון ולא ישיגהו רוק הקדים אשר ירדפהו. סכירות המרולה יקרא השלכה כדרך וישליכו הרצים והשלישים וילכו עד עיר בית הנעל. או הפסוק וישלך עליו נקשר עם פסוק הקודם וישערהו, ואמר כי רוק הקדים ישליך השערה לשערו ממקומו ולא יחמול : (כג) ישפוק עלימו כפימו, יודעו לפניו ישפוק כל אחד על הרשעים כפיו :

כח (א) כי יש לכסף מוצא, זה הענין כולו נקשר עם הפסוק הנא אחרי כן והחכמה מאין תמלא, יאמר אל הקנרים למה זה הנל תכנלו, לתת טעם של הנל למשפטי הרשעים ובלדיקים, כי האל הודיע מולא כל הדברים, זולתי מולא החכמה שראה אותה נילורת האדם, כי אותה העלים מכל הנכרלים

כי

ג בְּדוֹל מַעֲפָר יִקָּח

וְאֵבֶן יָצוּק בְּחִשָּׁה:

ג קָץ יָשָׁם לַחֲשֶׁךְ

וּלְכָל-תַּכְלִית הוּא חוֹקֵר

אֵבֶן אֶפֶל וְצִלְמוֹת:

ד פָּרֵץ נַחֲלֵי מַעֲסָדָר

הַנִּשְׁכָּחִים מִנִּדְגָל

דָּלוּ מֵאֲנוּשׁ נָעוּ:

ה אֶרֶץ מִמְּנָה יֵצֵא לֶחֶם

וְתַחֲתֶיהָ נִהְפָּךְ בְּמִרְאֵשׁ:

תרגום

סְטִילָסִין דְּהַמָּן נִפְק
 חֲשׂוֹךְ וְטוֹרֵי מוֹהָא:
 דְּתַקִּיף נַחֲלָא מִן אֶרְדָּא
 דִּי סוֹדֵלַח סְרוּבִיא
 דְּסִתְגִישִׁין מִן יְמַעְבָּר
 רְנָלָא אֲזֻרְקָפוּ סְבָגִי
 גִּשָׁא אֲמִלְטָרוּ: ה' אֶרְעָא
 דְּסָנָה נִפְק מִזֻּנָא וְלִרְע
 סָנָה גַּהֲמִים דְּצִנַּת תְּלִגְנִיה

ד ש " ו

מכל על פן כל ימי נחתי לבי עליה ללמוד: ומקום. יש לזהב שמשם יזקו ויתכו אותו: (ב) ואבן יצוק נחושה. מן ההר ילק החומן את הנחושה הרי תחלה וסוף יש לכל דבר. שכל העולם יכלה וכל אשר בו: (ג) קץ שם. המקום מתי יהיה החשך. שהשמים נמלאו והארץ תכלה. ולכל תכלית דבר הוא חוקר לו: אבן אופל. אשר משם ילא לו חשך וללמות אבן מקום מולא פורענות. לכן נקרא אבן במקום פורענות כחדם הכיגף את רגליו באבן שיש לו לער כ"ס. כמו קו חוהו ואבני זוהו (ישעי' ל"ד). דמן טורח התגזרת אבן וגו' (דניאל י"א): (ד) פרץ. על סדום ועמורה נחלי אש וגפרית: מעם גר. ממקום שהוא כובע וניגר: הנשכחים מני רגל. אלו אנשי סדום ששיכחו תורת רגל האורחים מארלם. שהיו משכיבים האורח במטה. אם היה ארוך יותר מקטעין רגליו. ואם היה קצר מארוכין אותו. כך מפורש באגדה: דלו. על ידי פריצת נחל זה ומאנוש נעו: (ה) ארץ. אשר ממנה ילא לחם. נהפך מקומה כמו אש:

הרמב"ן

כי הודיע והראה לבני אדם, לפיכך מולא הכסף ממעקי הכרים והמקום אשר יזקו הזהב, וכן הצדל והאבן אשר יצוק ממנו הנחשת, כי בין אבני ההר ימלא כי האל (ג) קץ שם לחשך, וידע קלו ויודיע לבני אדם: ולכל תכלית הוא חוקר, כבר הוא חוקר וידע עם אבן ללמות, כלומר עד מקום האפס ותהום: (ד) פרץ נחל מעם גר, יאמר כי האל יגדול הנחל ויפרוץ מעם המקום שהוא נגר ממנו, והוא המקום אשר הוא נסתר מתחת לארץ ומקומות הנחל הנשכחים מן הרגל ולא יעברוהו, כי המים גברו על האנשים ומתנוועעים גלים: דלו מאנוש כמו דלו עיני למרום. והכוונה גם כן לאמר, כי האל יוליא מעיינות ונחלים גדולים מתהומות הארץ, כי הוא יודע הכל ושליט על הכל: (ה) ארץ שמנה ילא

תרנום

סָתַף פָּא דְקַמַּת
 אֲשָׁתָא: וְגִינְתָא דְעֵדֵן
 דִּי אֲתֵר דְשִׁבּוּזָא
 אֲבָהָא וְעִפְרוּרִין
 דְדִהָבָא לִיה: וְאוֹרְחָא
 דְלֹא חֲפְמִיה עוֹפָא וְלֹא
 סְקַרְתִּיה עֵין מְרְפִיתָא:
 תִּיָא שְׁבִיר אֵילָן חַיִּי
 דְלֹא חֲפְמִיה סְמָא
 דְפִרְחָהּ הִיךְ עוֹפָא וְלֹא
 סְקַרְתִּיה עֵינָא דְחֹה:
 חֲלָא שְׁיִלְגָה בְּהַ בְּנֵי
 אֲרִיִּין לָא יִיָאֵר עֲלוּי
 לִיתָא: תִּיָא לָא הִלִּיבו
 בְּהַ בְּנֵי אָדָם וְלֹא סְמָא

וּמְקוֹם־סְפִיר אֲבָנִיהַ
 וְעִפְרוֹת זָהָב לוֹ:
 וְנָתִיב לֹא־יִדְעוּ עֵיט
 וְלֹא שְׁזַפְתּוּ עֵין אָהָה:
 ח לֹא־הִדְרִיכוּהוּ בְנֵי־שָׁחַץ
 לֹא־עָדָה עָלָיו שְׁחַל:
 ט בַּחֲלָמִישׁ שָׁלַח יָדוֹ
 הַפֶּךְ מִשְׁרַשׁ הָרִים:
 י בְּצוּרוֹת יְאֹרִים בִּקְעָה
 וְכָל־יָקָר רָאָתָה עֵינוֹ:
 יא מִבְּכֵי נְהָרוֹת חֲבֹשׁ
 וְחַעֲלָמָה יֵצֵא אוֹר:

ר ש י

(ו) מקום ספיר. היו אבניה: (ז) לא ידעו עיט. לא עזר עליהן חיל של ליסטין: ולא שזפחו עין איה. לפי שהוא רוחה יותר משאר עופות. ולכך נקרא ראה שהיא עומדת בצבל ורוחה כבילות בארץ ישראל. כך מפורש באגודה. כלומר לא חפרוה מרגלים: (ח) לא עדה עליו. לא עזר עליו. כדמתרגמינן אשר עזר בין הנחרים דעדא (בראשית ט"ו): שחץ. ושחל. משנעה שמות האריה הם. והקצ"ה מה עשה (ט) בחלמיש שלח ידו. והפך שרשי ההרים מלמעלה למטה: (י) צלורות יאורים בקע. חוזר לתחלת עניינו שאמר כי לכל דבר יש מולאו. צלורות בקע למולא היאורים. וכן כל יקר ראה עינו מהיכן ילא לבריות: (יא) מבכי נהרות חנם. צבריאח העולם: צכי. כעו נככי ים (איוב ל"ט): חנם

ר ש י

לא לחם, גם זה פלא שיוצא לחם מן הארץ, ובאשר יחפרו תחתיה ויעמיקו ימלאו מקום הפך מן העליון, והוא כמו האש ויוצאו ממנו הגפרית וארץ טלחה, או הספיר ועפרות הזהב. ויתכן לפרש כי טלת ארץ נמשך, ואמריש ארץ ממנה יוצא לחם, וארץ תחתיה, כלומר מקומה נהפך כמו אש, ולכל יש מולא זולתי החכמה: (ז) נתיב לא ידעו עיט, כי הנתיב שלא ידעו אפילו העופות: ולא שזפתו עין איה, והיא מין עוף הנקראת ראה שרואה ביותר: (ח) לא הדרכוהו בני שחץ וגו', ולא עזרו עליו האריות והכפירים: (ט) שם שלח ידו, בחלמיש הצורים אשר בנתיב הוא: והפך, ההרים שנהם משרשם לכסות עליהם תהום, או הוציא יאורים מן הצורים והסלעים שנהם כאשר יחפון: (י) וכל יקר, וכבוד הנפיה בעולם ראה עינו, כי כל הכבוד שלו וכל הגדולות אליו: (יא) מבכי נהרות חנם

י והחכמה מאן תמצא
 וא זה מקום בינה:
 י לא ידע אנוש ערכה
 ולא תמצא בארץ החיים:
 י תהום אמר לא ביה היא
 וים אמר אין עמדי:
 טו לא יתן סגור תחתיה
 ולא ישקל כסף מחירה:

תרנום

עלוהי חויה: • בְּשִׁמּוֹר
 אושים ידיה הטה מן
 עקריהון פוריא:
 י בְּיִגְרִין גְּהִרִין גִּזַּע
 וְכִי אִיקְרָא חֶסֶת
 עִינִיה: י מן קלידי
 גְּהִרִיא זְרוּ וּמְחַרְבָּא
 דְּתַעֲלוּקָא יִפִּיק גְּהִרִיא:
 י וחוכמתא סאן האן
 תשתבח והאן דין אתר
 ביוגתא: י לא ידע בר
 גש עלתה וְלֹא תִשְׁבַּח
 בְּאַרְעָא וְדִינָן דְּסַחְסִין

רש"י

כמו ויחכש את חמורו (ראשית כ"ב). ל"ט. (ס"ח מזכי וגו'. מפני
 זכיותן של ישראל שהיה זוכין לאמר מה נשתה. חיבש ותיקן להם נהרי
 מים מן הסלע). (ויחכש להם מחורגם ויחוקו): ותעלומה יוליא חור.
 חלון יש זרקיע ושמו תעלומה משם חולדות השמש לתקופתו. זפרקי רבי
 אליעזר. כלומר לכל דבר יש מולא וסוף. רק לחכמה לא מולא לה אלא
 מפיו ולא סוף עולמית: (יב) והחכמה. זו תורה: (יג) ולא תמלא
 בארץ החיים. זמי שמחיה אלא זמי שממית עלמו עליה זיגיעה וזרענון:
 (יד) תהום אמר לא זי היא. אם תשאלנה ליורדי תהום העוסקים
 זמולא מרגליות זמולא זהב וכסף ממקום תהומות הארץ. יאמרו לך לא
 זי היא. איני זקי בהוראה: וים אמר. יורדי הים לסחורה יאמרו לך
 לא עמדי החכמה. ולמה לפי שאינם יכולים לקנותה כשאר פרקמטיא
 לתת מעושרם זדמיה. זבאגדה הוא אומר שבשעת מחן תורה זא השטן
 לפני הקב"ה ואמר לו היכן תורה. אלל זן עמרם. זא לו אלל משה.
 אמר לו היכן תורה. אלל ים. זא לו אלל ים. אמר לו היכן תורה.
 אמר לא זי היא לך אלל זן עמרם. זא לו אלל זן עמרם אמר לו היכן
 תורה. אלל תהום. זא לו אלל תהום. אמר ליה אין עמדי לך אלל זן
 עמרם. זא לו אלל זן עמרם אלל היכן תורה. אלל הקב"ה. זהו שאמר
 תהום לא זי היא וים אמר אין עמדי: (טו) לא יותן סגור. זהו סגור

הרמב"ן

סבש, מזכי נהרות קונש אותם שיפנורו אותם ויצשו: וכל תעלומה, הוא הוליא
 אותה לאור: (יב) רק והחכמה, לא הודיע מאין מולאה ואי זה מקומה:
 (יג) לא ידע אנוש ערכה, לא ידע מקום מערכת משכנה, או ערכה במשמעו.
 כי לא ישיגו אפילו להכין מעלמה: (יד) תהום אמר לא זי היא, יאמר כי
 איננה נמלאת בכל הארץ, לא זמקום מולא הכסף והזהב והספירים, ולא מתקת
 לארץ זנקלים וזמעינות, גם לא זתהום ולא זים. כי לרוב מעלתה לא הודיע
 כאלהים את מקומה, כאשר הודיע מקום הכסף והזהב והספירים, כי ערכה
 ומקורה

טו לא תסלד בקתם אופד
 בשהם יקר וספיר:
 יז לא יערבנה זרב וזכית
 ותמורתה בלפז:
 יח ראמור וגביש לא יזכר
 ומשך חכמה מפנינים:
 יט לא יערבנה פטרות כוש
 בקתם טהור לא תסלה:
 כ והחכמה מאין תבוא
 ואי זה מקום בינה:
 כא ונעלמה מעיני כלחי
 ומעוף השמים נסתרה:
 כב אבדון ומורת אמרו
 באזנינו שמענו שמעה:

בתידותן : יד תהוקא
 אמר לא גבי היא ויקא
 אמר לית בהדי: טו לא
 יתיהב דהב סנין
 חלופתא וקא יתקל
 סיסא פרוגה: טז לא
 תשתתף בפסלון דסן
 אפיר בבירולין יקר
 ושבוזא: יז לא יעלינה
 דהב א אספקלרא
 ופרוגה סאני אוקריזין:
 ת"א לא יסרהנה גבר
 עתיר בדהב וזכיתא
 לא ירב חלופה סאני
 דרהבא סנינא: יח סנדלכין
 ובירולין לא ידבר ונגדא
 דחוכמתא סן מרגלין: ת"א
 לית אפשר דתשהכח בקלחתא
 אלהין ביוקרא היר דהבא וסן
 דלא ינשרונה אולא וסתברא
 נ היר ונוגיהא ופרוג אגרה
 ויעלמא דאחי סני פונויא:

ר ש י

זהו זהב טוב שנשעת שנפחת כל חיות של זהב נסנחת: (טו) לא
 חסולה. לא תשחנת. לשון סילו לרוכב בערבות (חילים ל"ח) המשנחה
 לומר חשונה היא כחם חופיר וכשוהם יקר. לא שנת הוא לה. וכן
 המסולחים צפו (חיכה ד'): (ח) ותמורתה. לא בכלי פז: זהב טהור
 מנהיר כמרגלית: (יח) ראמות וגביש. שמות חכמים טובות שנים הם:
 לא חכר. חללה: (יט) פטרת כוש. חנן טובה היא כמו חודם פטרה:
 כחם. היא קנולת עדי לחכשיטי נשים עדיים. ונקראת נקנולה כחם
 בלשון עברי. ובלשון ערבי חלחלי והוא חם זהב וחלי כחם (משלי כ"ה).
 וכן ותעד נאמה וחלייתה (הושע ז'). ויש פותרים כחם כתר ולא נכון.
 כי לא מליט פעולה בלשון זה. כאשר מלינו בלשון כתר מכחיר כותרת:

הרמב"ן

זמקירה גדול מהם, על כן פירש (טו) לא יוחן סגור תחתיה וגו', ואמר הפנין:
 (יט) ומשך חכמה מפנינים, ירלה לומר שהחכמה שהיא נמשכת ועולה לספלה
 יותר מהפנינים. ויש מפרש ומשך חכמה, כי המושך אותה פן במקום הנסתר
 אשר היא שם משך דבר יקר יותר מפנינים, והוא משלויפה פירושו: (כ) והחכמה
 מאין תבוא, יאמר כי מקום פולאה נעלם, וגם אין אדם יודע מאין תבוא, אם
 מלפון או מדרום, אם מן השמים או מן הארץ: (כא) כי היא נעלמה מעיני
 כל

ג אלהים הבין דרכה
 והוא ידע את מקומה:
 כי כיהוא לקצות הארץ יביט
 תחת כל השמים יראה:
 כה לעשות לרוח משקל
 ומים הבין במדה:
 ט בעשורו למטר הק
 ודרך לחיז קולות:
 טו אז ראה ויספרה
 דבניה וגם תקרה:

יש לא יעלינה כרגלא
 ירקא דאתי מן פוש
 קסמלון דכי לא
 השתלחף: כוחבכתא
 מן האן פיתי והאן דין
 אתר ביונתא: כאוכסיא
 סמחמיהון דכל חי
 ומעופא ד ש מ י א
 קמסרא: כג כי אבדנא
 וסלאך מותא אמרו
 באתיהבא לישראל
 במשמענה שמענה
 שמועתא: כג אלהא
 אתבין אורחה והוא ידע
 ית אתרה: כד ארום
 הוא לסיפי ארעא
 יסתכל תחות כל שמיא

ר ש י

(כח) ומעוף השמים. מלאכים המעופפים: (כז) אברון ומות אמרו.
 המאברין וממיתין עלמן עליה אמרו באזנינו שמענו שמעה. שהיגע זה
 מתקיימת זו. ויש אימרים כאשר באגדה אשר פירשתי למעלה. שזה
 השטן לפני המקום אמר לו היכן תורה. אמר ליה וכו' והיינו דכתיב אברון
 ומות אמרו באזנינו שמענו שמעה כשנחנה לישראל: חבל האלהים.
 (כג) הבין דרכה והוא ידע את מקומה. שיודע הוא היכן שורה. וגם
 ישנחה ויאמרו לך כי אלהים הבין דרכה. נסתכל זה ונראה את העולם
 באותיותיה כסדרן ומשקלן יצר כל היצורים כאשר כתוב בסוד ספר יצירה:
 (כד) כי הוא לקלום הארץ יביט זה. היאך יצנס ויצרחם. ותחת כל
 השמים לרכי צרייתן ראה זה: (כה) לעשות. זה משקל לרוח לכל ארץ
 לפי כחה. וכן המים לפי המדה לפי מה שהיתה ארץ לריכה להשקותה.
 יש ארץ נגובה ולריכה הרבה גשמים. ויש ארץ שאינה לריכה כל כך:
 (כו) חק. גזירה קלוזה לפי כל ארצות ומעיין ופלא להשקות כל ארץ
 וארץ. ובעשותו דרך לכל החיזים שלא ילאו שני קולות דרך נקב אחד.
 פן יחריב את העולם: (כז) אז ראה. ראה אותה נסתכל זה ובעלתה

הרמב"ן

כל חי, גם מן העופות המעופפים למרחוק נרקיע השמים: (כז) אברון ומות
 אמרו, יאמר כי החיים אינם יודעים לא מקומה ולא ערכם, וגם המתים אשר
 בשאלו ובארץ ללמות אמרו, באזנינו שמענו שמעה, שמעו כי היא נסתכלת ומעלתה
 גדולה מצוה בסודה, זולתי (כג) אלהים הבין דרכה וגו', ואם כן הכל מודים
 בה ובמעלתה, והכל אינם משיגים אותה: (כד) כי הוא לקלום הארץ יביט,
 כי האל יביט לקלות הארץ ולנסוף השמים בנראו אותם: (כה) לעשות לרוח
 משקל, ועשה משקל לרוח והמים תיכן במדה: (כו) בעשות למטר חק, להטעיר
 לפעמים

כ'ח ו'אמ'ר י'לאר'ם ה'ן י'ראת
א'דנ'י ה'יא ח'כמ'ה
ו'סו'ר מ'רע ב'ינ'ה:

י'חמי : כ'ה ל'סע'ב'ר
ל'רוח'א מ'תק'לא ו'ס'יא
א'תק'ן ב'ש'ח'ת'א :
כ'ו ב'סע'ב'ר'יה ל'סמ'רא
ק'יס'א ג'זר'ת'א ו'ס'ה'ל'ך
ל'ח'ו'י' ד'ר'ה'ט'ין ב'ק'ל'יא :
כ'ו ה'י'ד'ין ח'כ'יה ו'א'ש'ת'ע'יה

ר'ש'י

ועשה הכל: ויספרה. ספר אוחיותיה כפולות ופשוטות. ראשונה וחמלעית
ואחרונות ח"מ"ח. והיא חותמו של הקנ"ה. וכן בשאר סדרים נרא כל
דבר ודבר באוחיות הללו. והכל מפורש בספר ילירה: הכינה. זימנה
ליירה: (כח) הן יראת ה' היא חכמה זו לריבה לזו. ואין החכמה
יפה בלא יראה:

ה'ר'מ'ב'ן

לפעמים: ודרך לחזיו קולות, וכס הברק והרעמים: (כו) אז, נעשות הכל
בילירת עולמו: ראה, החכמה שעליה יסד עולמו, בדרך ה' נחכמה יסד לרן
כונן שמים בתבונה: (כט) ואמר לאדם, הגיד לאדם שיראו מלכניו והיא כל
חכמתם: וסור מרע, היא בינתם, כי זה כל האדם, וזוה יושעו במופלא מהם
אל ישאלו, ובמכיסה מהם אל יתקורו, כי אין להם עסק בנסתרות. והשלים
ענייניו בדרך שהשלים שלמה המלך ע"ה ספר קהלת, סוף דבר הכל נשמע, את
האלהים ירא ואת מלותיו שמור כי זה כל האדם, וזה יורה על דעתו וסגרתו, כי
הם טובים בידיעה ובהשגחה בנפש, רק בעולם הזה יראה דברים שלא כדרך וישעם
בהם, או יסתפק ויתלונן עליהם, כאשר פירש במענה הלאל יסכן גבר. והנה
זה פירש הפסוקים האלה כפי פשטם, וכוא בדרך הספר הזה בתוכחותיו, רק
בעלי הקבלה יפרשו ענין בו יש לכסף מוצא, כי ידבר במעשה מרכבה העליונה,
ואומרים כי ארבעה מתכות הנזכרות בפסוק ירמוז למולא יסודם שמכלל עפר
ספירות, ואמר שיש להם מולא. וקץ שם לחשך, הנזכר במעשה נראשית והוא
קקר תכלית הכל עד בנין הנבנה מן האומיות, וקראו נתיבות החכמה נחל,
והוא העושה בהם פימה להיות נגר משם, והיו נשכחים מני רגל, משל לרוב
עמק הענין. וארץ ממנה יצא לחם, ירמוז לרובן שממנו מולא הקיים ומדת
כדין. מקום ספיר אבניה, כ"ג אומיות. נתיב לא ידעו עיט, ל"ג נתיבות
שתחלתם מנתיב אחד אשר לא נודע למלאכי השרת ולא הביט עין או עראית.
בחלמיש שלח ירו, המשיל החכמה לחלמיש לור על הנתיבות שבו סתומים בה.
הפך משרש הפים, ונלה הנסת, חתמם, וקרא יאורים ההוויות הנכללות
בשם מים נמעשה נראשית, ואחר שילאו היאורים, כל יקר ראתה עינו, הנהיית
נמעשה נראשית, וכיה העולם מים נמים, וקנש אומם והנדיל בין מים למים
נמאמר יהי רקיע. ותעלזמה, ותעלוס החכמה הוליא לאור. והחכמה מאין
חמצא, מליאתה מחין. ולא ידע אגוש ערכה, סדרה. ולא תמצא בארץ החיים,
המלאכים במקום שהם רולים לרעת אותה. תהום אמר לא בי היא, דרך מליכס
יאמר, כי בורא החכמה מליין, ועוד שנעלמה מן המלאכים עד בואה, רק
האלהים על ידי התבוננות האליל ממנה ארבע יסודות אשר יספר, והם קלות
הארץ ותחת השמים ששם האש והרוח והמים. אז ראה נמחשנה הקודמת והוליא
ממנה ספר וספר וספור וחכמה ותבונה ודעת. ואמר לאדם, הן יראת ה' היא
חכמה, שהיא מדת עונו של הקנ"ה. זהו דרכם בפסוקים הללו, והדברים
נעלמם ישתנחו ויתהללו, אבל לא ידענו אם הענין סובל הפירוש הזה, ואם
קבלה היא נקבל:

תוכחת חיים

כח ורחבנה מאין תמלא, וסאמר סגלים חסד רחיצתו לבנות
 עריי עולם החמריים להיחם מסתמים ונלתי קיימים מעתדים למקריים,
 וסודיע מקום מולח סדורים סמכרים, סתחיל להודיע מה שיהו עקר
 צעה"ז לאדם, שיהו החכמה, ולקושי השגחה ולגודל רוממותה אשר,
 שמליחות הזכב והחכמים החכמים ים להם מקום ומולח, חולם החכמה
 החמיתית צדיעה ענייני העולם, וקשר המליחות עליין ותחתין מאין
 תמלא, שיהיה לה מקום ודרך ידוע ואיזה מקום צינה שיוכל האדם להשיגה,
 סאמר יוכל האדם להשיג ולמלא יתר לרכיז במקומות ידועים:

(יג) לא ידע אנוש ערבה, הנה צאר חיוג גודל מעלת החכמה החמיתית
 אשר לרוממותה לא ידע אנוש ערבה שיוכל לקנותה בקניין, לקולר השגחיתו,
 סלא נובל להבחין חופן סדור המליחות מכל נמלח ונמלח, ואיך סוה אחד
 נקשר יחד בסדור סלם, כי סדור סזה לו תמלא צארן החיים, צהיית
 האדם נקשר צחומר צארן החיים סקימריים האלה, והחכמה והצינה
 סגזרת צזה, סיה לרעה חת ס' וסדורים סגמכמים ממח, כפעם סרתי
 נח חת כבוד, וסדיעמי נח חת דרכיך, חולם צסוף חמר שהעקר ממנה
 יהיה ידחת ס' וסור מרע צעה"ז (מר"חפ): ומה"רי חלבו כחצ והחכמה
 סאין תמלא, כלומר כי מליחות החכמה סוה מן הכחיות סגמלח צאדם סקקרח
 חין, כי כסימלח יגיע תכלית שלמות האדם, ולא קודם לכן, ודרך סגעת זה
 סכח אל החכמה סוה מלד התשובה צשאלת חיה סוה לרעה גררי סדורים
 (כלומר מלד התשובה סגח על סגח חיה סוה, ופי' סח"ח לשום חדם לידע
 מהות ונדר מחיה דבר, חס לא ע"י סארצע שאלות סהיחו. ספילסופים
 על סכלל, והס מה, וממה, ומי, ולמה, והס כנגד חומר ולורה סועל
 ותכלית, ור"ל מה סוה החומר, וממה סוה נעשית, ומי סוה ספועל, ולמה
 סוה נמלח, צסביל חיה תכלית סוה נמלח בעולם, והיודע להשיג על חלו
 סשאלות, כצר הגיע חל החכמה והצינה והמדע להצין ולידע מהות וגדר
 הענין ועלמותו של כל דבר, וצזה ילא סכלו מן סכח חל ספעל, וסוה תכלית
 שלמותו,) סהו חמרו וחיה מקום צינה, ולפי שמליחות שלמות סזה צאדם
 סוה צבת, וסמליחות אשר צבת, כאלו סוה ממולע צן המליחות וסהערד
 יקדחו סכתוב אין, וכן חמר סלמה (קבלת צ'), ומותר האדם מן סנהמה
 אין כי סכל סנג, כלומר סמותר סזה על סנהמה סוה דבר שמליחותו חלוט,
 וחלו חמר ואין מותר לאדם על סנהמה, סיה משמעו משפט סולל גמור (ר"ל
 סחין לו מותר כלל), חכל חמר סחמר ומותר האדם מן סנהמה אין, משמע
 משפט חיוציי כאלו חמר סיש לו מותר על סנהמה, חכל סיתרון סוה סיה
 אין, כלומר דבר שמליחותו חלוט, לפי סחיננרק כחכיות כלבד, סה מצוה
 לצעלי סהגיון, כי סמשפט סזה, כחו כח משפט חיוציי, לא משפט סוללוי
 ע"כ. (וכן כחצ מהר"י ערחה צשער ל"ט צשינוי לסון קלת). וסעקר
 מן סמענה סזה לחיוצ יסוב על חרצעה דרוטים. רחשן סחיוצ סוסוף
 לחק כוונתו צמכיעת סהסגחה ספרטית, צחמרו חורה חחכס ציד חל, וסאר
 חלבו עדי לז חכחד, וסביח רחיה צמענה סזה על מה סגמלחו רשעים רבים
 סילקו

שילקו, ונמענה שקדה לזה הניח רחיה על רשעים גדולים ורצים שלא ילקו לעד, רק יתחזקו וילליחו תמיד וימותו בעשרם, וזהו הענין כן מחויב הוא שיהיה מלך המערכת והכוכבים, כי אין טעם לדק ולא רחיה אמתית לדעת, מדוע רשעים ילקו בפרענות, והאחרים אשר יהיו רשעים מהם בחטאות גדולות מפורסמת ילליחו וישקטו, לזה אמר הן אחס כלכם חיותם הדבר הזה, ולמה זה הכלתה בלדבר ריבם. השני שאינו רלה להודיע את ריעיו, שעם היותו רוחה העוות הלז, שכבר נמלא רשעים שילליחו כל ימי חלדם, שהוא היה שונא העול והחמס, וחלילה לו מרשע ומעשות רע, רק אמר יהי כרשע חייבי ומתקוממי כעול כי תקות חנף תאבד. שלישי מה שהניח רחיות חזקות שכל הדברים האלה שהם על לך הקרי וההזמן כפי מצב המקום והזמן, והוא שהניח רחיה ואמר, כי יש לכסף מולא ומקום לזהב חוקו, שזה איננו בכל מקום, רק על לך המצט מהכוכבים, וכן אמר ברחל מעפר יוקח וכו', ואמר על חלוף ותמורת המקומות מן ההפך אל ההפך, בקלת העיתים והמקומות פרץ נחל מעם גר וכו', ואמר ארץ ממנה ילא לחס ותחתיה הפך כמו אש, ואמר מקום ספיר חזניה וכו', וההפך מזה אמר עליו נחייב לא ידע עיט וכו' שכל אלה הם על לך הקרי והמערכת, וכן יקרה לרשעים וללדיקים שילקו או ילליחו — הרביעי מה שהיה חושב ומאמין, כי אס היות הדבר כן, שההלכות תלויות במערכת, מ"מ עקר הכל הוא ההשתדלות בהשגת החכמה, ועם היותה נמנעת מהשגתה בשלמות, לפי שהיא לזר ציד האקים, מ"מ העקר ממנה הוא ביראת ה' וסור מרע, לפי שמה יגיע אל השארות הנלחי שלא יגיעו מקרה ולא ישלובו שנוי, ויראת ה' סור מרע היא ההתחלה לחכמה האמתית וסנת השארות (ערא"פ):

איוב כ"ט.

א וַיֹּסֵף אִיּוֹב שְׂאֵת מְשָׁלוֹ
וַיֹּאמֶר:

ב מִי־יִתְּנֵנִי כִּירְחֵי־קֶדֶם
כִּי־מִי אֱלוֹהַּ יִשְׁמְרֵנִי:
ג בְּהָלוֹ נָרוּ עָלַי רֵאשֵׁי
לְאֹזְרוֹ אֵלֶךְ חֲשָׁךְ:

רש"י

כ"ט מענה איוב. (ג) מי יתנני כירחי קדם. כימים הקדמונים כשהייתי בגדולתי: (ג) זהילו נרו. לשון יאור ושמחה: לאורני. הייתי

הרמב"ן

כ"ט (לא) ויוסף איוב שאת משלו ויאמר: (ג) מי יתנך כירחי קדמוני: (ג) בהלו נרו עלי ראשי, כי יאיר נתיבי ודרכי כולם כאילו נרו דלוק עלי, ולאורו

תרומה

עם סְלֵאבִי שִׁירוּתָא
אֲתִקְנָה לְחֹדֶר פְּשָׁפֶשׂ
יָתָה: כִּי וְאָמַר לְבַר נֶשׁ
הָא דְחִלְתָּא דְיֵי הָיָא
חֻבְבָּתָא וְלִסְעָדֵי מִן
בִּישְׁתָּא הָיָא בְּיוֹנָתָא:
א וַיֹּסֵף אִיּוֹב לְכַסֵּל
כְּתָלִיהָ וַאֲמַר: מִן
יִבְרָנְנִי הֵיךְ יִרְחֵן
דְּקִדְמִין יוֹסֵיָא דִּי אֵלֶהָ

י פֶּאֶשֶׁר הָיִיתִי בְיַמֵּי חֲרָפִי
בְּסוּד אֱלוֹתַי עָלֵי אֱהִלִּי:
ה בְּעוֹרֵי שָׂדֵי עֲפָרָי
סְבִיבוֹתַי נְעָרִי:
ו בְּרַחֲצֵן הַלֵּיכִי בַחֲמָה
זְצוּר יְצוּק עֲמָדֵי פְלִגֵּי־שָׁמֶן:
ח בְּצִאתִי שַׁעַר עֲלִי־קֶרֶת
ט בְּרַחוּב אָכִין מוֹשְׁבִי:
י הָרְאוּנִי נְעָרִים וְנַחֲבָאוּ
יא וַיִּשְׁלָשִׁים קָמוּ עִמָּדוֹ:
יב ט שָׂרִים עֲצָרוּ בְמַלְיָם
יג וּבָרָא יְשִׁימוּ לְפִיהֶם:

יִפְרָגְנִי: : בְּאִנְקָרְהוּתָהּ
שָׁרְגִיָה עָלַי רִישִׁי
לְגִדְרִיהָ אֵיזֵל חֲשׂוּקָא:
י הַיִּבְקָא דְהוּיְהִי בְיוֹמֵי
חֲרִיטוֹתַי בְּיָסֵן דְרָו
אֱלֵהָא עָלַי סְשִׁבְנִי:
ח בְּעוֹרֵי בְרוֹן דְהֵוָה
טִיִּבֵר שָׂדֵי בְסִצְרֵי חוֹזֵר
חֲזוֹר דִּלִּי עוֹלִי־סִי:
י בְּסִשְׁוֹנֵי אִסְתְּוֹרֵי בְלֹאֵי
יב וְסִיגְרָא יִזְלַף עִסִי סִיִּסִי
ט גִּשְׁחָא: י בְּמִמְקֵי תִרְקָא
עַל קֶרֶתָא בְּסִתְרָהּ
אֲתִקֵּן מוֹתְבִי: ח חֲסוֹ
יחִי עוֹלִי־סִיָּא וְאִסְתְּוֹ
יג וְקִשִׁישִׁיָּא יְקוּסוֹן זְקָפוֹ:
טוּנְגִידָא בְּגִיָּו בְּגִיָּא
יז וְאִיִּדָא יִשׁוּן לְפּוֹמְדוֹן:
יח קִל אֲרִכּוּנֵן אִסְתְּוֹ

ר ש י

הוֹלֵךְ כָּל חֶשֶׁךְ וְנֹרָה שֶׁהִיְתָה בָּהֶם לְעוֹלָם. לִי הִיָּה חוֹר: (ד) צִימֵי
חֲרָפִי. צִימֵי קִדְמָתִי. לְשׁוֹן חֲרָמֵי הוּא חֲרָפִי וְחַפְלֵי: צִימֵי חֲלוּהַ עֲלֵי
אֱהִלִּי. כִּשְׁהוּ כְּשִׁירֵי הַדּוֹר בָּחִים לְאֱהִלִּי לְהוֹמֵד בְּדַבְרֵי הַקֶּב"ה בְּתוֹרָה
וּבְגִדְרֵי סִיג לְשַׁעֵה: (ה) נְעָרִי. מִשְׁרָתִי: (ו) הַלֵּיכִי. רַגְלֵי בְּחִמָּה.
כְּמוֹ בְּחִמָּה: וְלוֹד יִלּוֹק עֲמָדֵי פְלִגֵּי שָׁמֶן. כְּלוֹמֵר נַחַת רוּחַ וְכָל תְּחוּמֵי לֵב
הַנּוֹחִים בְּגַחְלֵי שָׁמֶן. יִלּוֹק. כְּמוֹ וַיִּלְקַח: (ז) עֲלֵי קֶרֶת. תְּקַרְהַ גְבוּהַ
מוֹכַנַת כְּסֵף לְשַׁנַּת לִזְקֵנֵי הָעִיר. וְכֹאשֶׁר בְּרַחוּב הָיִיתִי מִכִּין מוֹשְׁבִי:
(ח) רְאוּנֵי נְעָרִים. הֵיוּ נְעָרִים רוֹאִים אֹתִי וְנַחֲבָאוּ. וַיִּשְׁלָשִׁים עוֹמְדִים
מִכִּי: (ט) שָׂרִים עֲצָרוּ בְמַלְיָם. וּמִלְפִים שֶׁאִפְתַּח אֲנִי תַחְלָה: (י) כִּי

הרמב"ן

וּלְאֹרֹו אֵלֶךְ נִמְשָׁכִי כְּעוֹלָם כָּל לְרָה וְנִמְשָׁכֵהּ הַנְּהוּיָה בְּאֶרֶץ, לִי הִיְתָה חוֹרָם וְשִׁמְסָה:
(ד) בְּסוּד חֲלוּהַ עֲלֵי אֱהִלִּי, כְּדֶרֶךְ סוּד ה' לִירִיֵּאִתּוֹ וְנִרְיָתוֹ לְהוֹדִיעַם, אָמַר כִּי
הִיָּה סוּד חֲלוּהַ נֹרָה בְּאֱהִלִּי, וְכֹאשֶׁר הִיָּה מִתְנַבֵּא בְּכָל הַבְּחוֹת, וַיִּשְׁחַטֵר הוּא וְכָל
אֲשֶׁר לוֹ מִן הַקּוֹרוֹת וְהַלְרוֹת. אִו יִהְיֶה סוּד אֱלֹהֵהּ, כְּמוֹ לְמַלְאֲכֵי עֲלִיוֹן וְלִבְנֵי הַשָּׁמַיִם
שִׁישְׁכְּנוּ עַל אֱהִלִּי לְשִׁמְרוֹ מִכָּל רַע, כְּעִנְיָן כִּי מַלְאֲכָיו יִלּוֹק לָךְ לְשִׁמְרֶךָ בְּכָל דְרָכֶיךָ,
וְהוּא כְּלִשׁוֹן צִימֵי יִשְׁרָיִם וְעֵדָה, וְעַל סוּד בְּקוֹרוֹם, בְּסוּדֵם אֵל תְּבוֹא נַפְשִׁי כְּפּוֹל
וְנִקְהַלְסֵם אֵל תִּחַד כְּבוֹדִי, כִּי בְּהוֹסְדֵם יִקַּד עָלַי יִקְרָא סוּד. וְהַתְּרָגוֹם אָמַר בְּזִמְן
דְרָו חֲלֵהָא עֵילוֹי מִשְׁכְּנִי, וְהוּא כְּלִשׁוֹן הַרְשָׁאוֹן: (ה) סְבִיבוֹתַי נְעָרִי, רַמְזָו לְבִנְיוֹ:
(ז) בְּצִאתִי שַׁעַר, עֲלֵי מְרוֹמֵי קֶרֶת, כִּי שֵׁם מוֹשֶׁב הַשּׁוֹפְעִים וְהַגְּדוֹלִים, כְּדֶרֶךְ
הַשַּׁעֲרָה אֵל הַזְּקֵנִים: בְּרַחוּב אָכִין, לִי מוֹשְׁבִי, עִנְיָן גְּדוּלָה, כִּי יִכְיֶנוּ לוֹ כְּסֵף
בְּרַחוּב הָעִיר, כֹּאשֶׁר יַעֲשֶׂוּ לְפָר הָעִיר אִו לְשׁוֹפֵעַ, כִּי שֵׁם יִשְׁבֵּן לְשׁוֹפֵעַ אֵת הָעַם.
וְרַשִׁי ז' לְמִפְרָשׁ, כֹּאשֶׁר בְּרַחוּב אָכִין מוֹשְׁבִי יִרְאוּנֵי נְעָרִים וְנַחֲבָאוּ מִמִּנִּי:

י קול־נגידים נחפאו
 ולשונם לחכם דבקה:
 יא כי און שמעה ותאשרני
 ועין ראחה ותעידני:
 יב כִּי־אִמְלֹט עָנִי מִשׁוּעַ
 וַיָּחֹם וְלֹא־עֹזר לוֹ:
 יג בְּרַכַּת אֲזוּכָר עָלַי הִבֵּא
 וְלֵב אֱלֹמָנָה אֲרֵנָן:
 יד צַדֵּק לְבַשְׁתִּי וַיִּלְבַּשְׁנִי
 כַּמְעִיל וְצַנִּיף מִשְׁפָּטִי:
 טו עֵינַיִם רְיִיתִי לְעֹזֵר
 וְרַגְלַיִם לִפְסָח אָנִי:
 טז אֲבֵא אֲנִי לְאֲבִיוֹנִים
 וְרַב לֹא־יָדַעְתִּי אַחֲקָרְהוּ:

וְלִישְׁנֵהוּן לְסוּרֵיגִיהוּן
 אֲדַבְּקַת : יא אָרוֹם
 אֲזוּכָר שְׁמֵעָה אֲמַדַּת
 טב לִי וְעִינָא רַחֲמַת
 וְאִסְתַּדַּת עָלַי : יב אָרוֹם
 אֲשׁוּיב עֲנִיא דְבָעִי וַיִּתֵּם
 וְלֹא סְעִיד לִיָּה :
 יג בְּרַכַּתָּא דְאֲזוּכָר עָלַי
 הִיָּתִי וְלִבָּא דְאֲרֵמְלָתָא
 אֲמִלִּי תוֹשְׁבַחָתָא :
 יד זְכוּתָא לְבִישִׁית
 וְאֲלֵב־שְׁנֵי הַיָּד מְעִילָא
 וְכִצְנִיפָתָא דִּינִי : טו נְהוּר
 עֵינִין הָוִיתִי לְסַמִּיא
 וְטוֹר לְחַגְרָא אָנָא :
 טז תִּיר הָוִיתִי לְסַסְפְּנָא
 דְדָמִי לְסַמִּיא וְטוֹר
 לְקַצוֹר עַרְסָא דְמַתִּיר
 לְחַגְרָא אָנָא : טז אָבָא
 אָנָא לְחַשִּׁיבִיא וְתַגְרָא

ר ש י

און. אשר שמעה מלתי ותאשרני: ועין ראחה. בכל מקום בגדלי וכוסר מדתי: (יג) ברכת אזכר. חדם מת צעווכו ונטרד: עלי תצא. כי הייתי זן את זכיו ואת אשתו. ורבותינו אמרו שהיה גדול שדה יחומים ומשניחם ומחזירה להם. ופשטיה דקרא חינו נראה כך. שאין קרוי אזכר אלא דבר שהוא עלמו. אזכר. כמו ככלי אזכר (תהלים ל"ח). וכן תעיתי כשה אזכר (שם קי"ט). לאן אזכרות (ירמיה כ') : ולז אלמנה ארכין. שהיה מטיל שמו על אלמנות. לאמר קרובתי היא. או אני חשיאנה. כדי שיקפלו עליה תוצעים: (יד) צדק לבשתי וילבשני. רדפתי אחרי הצדק והוא נמלא לי כמעיל ולניף שהם תכשיטים נאים. כן היה משפטי

ה ר מ ב ין

(יא) ועין ראחה ותעידני, גם ותאשרני, כי השומע יאשר אותו והרואה יעיד באשרו, והנה כולם יאשרוהו בשמיעה או בראיה. או יהיה פירוש ותעידני כמו שיאמרו אני ראיתי את איוב, והכל יתאו אליו ויתפארו בראותם אותו: (יב) כי אמלט עני משוע, יתכן שהיה שופט או שהיה גדול ועלתו נשמעת במקומו: (יג) ולב אלמנה ארכין, בהיות הדין עמה: (יד) צדק לבשתי וילבשני, משפטי כמעיל ולניף אשר יכסו כל הגוף וגם הראש, וילבשני שב אל הצדק שיאמר רדפתי צדק ונמלא לי, וכמעיל ולניף שהם בגדים נקיים ונאים, כן היה משפטי טהור

ונקי

י וְאַשְׁפְּדָה מִתְּלַעוֹת עוֹלָם
 וּמִשָּׁנָיו אֶשְׁלֵךְ טָרֶף:
 יח וְאָמַר עִם־קִנֵּי אַגּוּעַ
 וּבַחֹל אֲרַפֶּה יָמִים:
 יט שְׂרָשִׁי פָתַח אֶל־יָמִים
 זַמְלָל יְלִין בְּקִצֵּירִי:
 כ כְּבוֹדִי חָדַשׁ עִמָּדִי
 וּקִשְׁתִּי בְיָדִי הִחֲלִיף:
 כא לִי־שָׁמְעוּ וַיִּחְלוּ
 וַיִּדְמּוּ לָמוֹ עֲצָתִי:
 כב אַחֲרַי דְּבָרִי לֹא יִשְׁנֶה
 וְעֲלִימוֹ תִטַּף מִלְּתִי:
 כג וַיִּחְלוּ כַּמָּטָר לִי
 וּפִיהֶם פָּעְרוּ לְמַלְקוֹשׁ:

דלא ידעית אפשפדיה:
 י ויהבריה גיבי מקלקל
 וספכוו רמיתי עדאה:
 יח ויאמרית עם הקפי
 בשרפסי אתנגיד והיך
 חלא אסני יוסיא:
 יט עקרי פתיח למבועי
 סיא וסלא יגיה בחצרי:
 כ יקרי חדה גבי וקשתי
 בידי משתלחפא:
 כא סני קבילו ואוריכו
 ושתיקו למלפתי:
 כב בתר פתגמי לא
 יתגון ועליהון השפר
 מלתי: כג ואוריכו נדך
 מטרא לותי והיך
 אריסיא דפוסהון פתח
 למלקושא: כד אגחד

ר ש"י

נחה וטהורה: (יח) וחומר עם קני חנוע. בשביל כושר מדתי הייתי חומר
 כלבי כשחמום יהיה קני וזיתי נכון עמי: וכחול חרצה ימים. עוף ששמו
 חול. ולא נקנסה עליו מיתה שלא טעם מעץ הדעת. ולכסוף חלף שנה
 מתחדש וחתר לנערותו: (יט) שרשי פחוח וגו'. כלזה הייתי חומר כלבי
 שלא ייבש שרשי ולא ימות קלירי. כמו ועשה קליר (לעיל י"ד). והן
 יונקות ענפים רכים של חילן: (כ) כבודי חדש עמדי. חמרתי שכבודי
 יתחדש תמיד: וקשטי. וחיתני תחליף תמיד לטובה: (כא) לי שמעו
 ויחלו. השומעים דברי היו מייחלים שיתקיימו. והיו מתקיימים כי מסורת
 חכמה היא בידי: (כב) חטוף מלתי. לשון נבואה. וכן לא חטוף על
 בית ישחק (עמוס ז'). כלומר נבואה היו דברי: (כג) למלקוש. לזמן

הרמב"ן

ונקי: (יח) אגוע, סנוד שאמות זביתי עם בני וזנותי אקר שארצה ימים כחול
 בים: כי (יט) שרשי, ביה פחוח אלו מים וזל ילן תמיד על קלירי ופארותי:
 והיה (כ) כבודי, מתחדש עמי בכל יום, ואולי הכבוד רמו לנפורים, והוא
 כדרך מתחדש כנשר נפוריכי: וקשתי ביד תחליף, יאמר כי כאשר תכיה
 סקשת בידו, תחליף ידו כת ועלומה, מלשון וקוי ה' יסליפו כס: (כא) לִי
 שמעו ויחלו, אשר שמעו לי יסלו אלי וידמו לעלתי: (כב) ועליו חטף מלתי,

תרומם

אֶמְסוּלֶהוּן וְלֹא יִהְיֶה
 וְקִלְסֶהוּר אִפִּי לֹא
 אֶסְתַּכֵּלֹן : כִּה אֶבְחַר
 אֶרְחֶהוּן וְאֶתִּיב
 בְּרִישֵׁיהוּן הַיָּד חֲתָנָא
 וְאֶשְׂרֵי כְּסִלָּא בְּחִילָא
 הַיָּד כְּסֵן דְּאֶבְלִין
 מְנַחֵם : אֶזְכְּרוּן מְנַחֵבִין
 עָלַי דְּעֵדְקִין מְנֵי לְיוֹמִין
 דִּי רְחִיקִית אֶבְהַתְּהוּן
 לְשׂוּאָה עִם כְּלָבִיא
 גְּמָרֵי עָנִי : בְּאוֹף חֵיל
 יִדְיָהוּן לָמָּה לִּי עֲלוּיָהוּן
 הַזְּבִיד כּוֹךְ : תִּיא לְחֹד
 חֵיל יִדְיָהוּן לָמָּה לִּי
 לְקַבְּלוּתֵיהּ שׁוֹחֲצָא אִין
 אֶתְגַּב לְהוּן לְהוֹבְדָא

כִּי אֶשְׁחַק אֲלֵיהֶם לֹא יֶאֱמִינוּ
 וְאוֹר פָּנָי לֹא יִפִּילוּן :
 כִּה אֶבְחַר דְּרַכָּם וְאֶשֶׁב רֵאשׁ
 וְאֶשְׁכּוֹן בְּמַלְךְ בְּגִדְרוֹד
 כַּאֲשֶׁר אֶבְלִים יִנַּחֵם :

ל

א וְעַתָּה שְׁחַקוּ עָלַי צְעִירִים
 מִמְּנֵי לַיָּמִים אֲשֶׁר־מָאֲסֵתִי
 אֲנֹתָם
 לָשִׁית עִם־כַּלְבֵי צֹאנִי :
 ב גַּם־כַּח יְדֵיהֶם לָמַר לִי
 עָלִימוּ אָבֵד כָּלָח :

ר ש י

חרד היו מדברים. כי רוב שעותיהם שתיקה שהיו תלוצים לשמוע דברי:
 (כד) לא יאמינו. שאני משחק עמהם מפני חשיבותי: ואור פני לא יפילו.
 היו יראים להתקרב אלי ולהגים לבס זי: (כה) אבחר דרכי. כל
 דרכיהם ועלתם אני הייתי צוהר להם שהיו שואלים לי איזה הדרך נלך
 ומה נעשה: ואשכ ראש. אם היו מסובים אני הייתי מסב בראש המסובין:

ל (ז) גם כח ידיהם. למה היה לי צלותן הימים. רשעים היו
 ולא תועלת בהם כי פורענות באה על ידם: עלימו אנד כלח. זקנה:

הרמב"ן

מן ולא חטוף על בית ישחק, ואולי כולם מן נטפי מים, אך שמים נטפו, כדרך
 יערוף כמטר לקחי תזל כעל אמרתי: (כד) אשחק אליהם לא יאמינו, מרוב
 מורא לא יאמינו כי להם אשחק: ואור פני לא יפילו, כאשר יפול אור פני
 המשחק בעיני רואיו: ואני (כה) אבחר, הדרך אשר ילכו בה ולא הם: כאשר
 אבליים ינחם, כי הוא ידבר והאבליים יעמדו, ספויי ראש וישרישו, וכן היו מפני
 מוראי:

ל (ח) ועתה שחקו עלי צעירים ממני וגו', יפליג ויתאונן בזה יותר
 מקליו וזכרון בניו וממונו. ועתה נגינתם הייתי, יאריך חיוב ויפליג לאמר, כי
 ירעו לו אויביו הרשעים בשמחתם לרעתו לו וללעגם לו כדרך וישמח עליך אויב,
 על כן יאמר בספר משלי הקדמונים שאלו לאיוב מה מלאת רע מכל הבא עליך,
 אמר שמחת אויבי לרעתי: (ז) גם כח ידיהם למה לי, יאמר כי היה מואם
 אנותם

ג בחסר וככפן וגלמוד

הערקים ציה

אמש שואה ומשאה:

ד הקטפים מלוח עלי-שיח

ושרש רתמים לחמם:

ה מן גו יגרשו

יריעו עלימו כגנב:

בכוף קבורתא :

ג בחוסרנא ובאולצנא

דלא ודד הון ערקון

רשי עיא בארעא

צחיא חשוכא הון

רומשא אתר שוחא

ורגושתא : ד דתלשין

חובי חולף עסבי מיכלא

ועקרין רתיסין סוניהון:

היא דשבקון פתגמי

אורייתא מן לוח לבהון

כטור מלי דעלמא עקרי

רוח מן א מתוקדין

רש"י

(ג) בחסר וככפן. היו גלמוד ועורקים ליה. שמזריחים אותן צימיו מקרב בני אדם לילך בחשך: חמש שואה ומשואה. צרוח"ינה זלע"ז. (בארתי צהלים קמ"ח): הקוטפים מלוח עלי שיח. צהיותם צמדצרות היו קוטפים להם מלוחים על חילכות היערים ואוכלים. מלוחים עשבהוא ובלשון ארמי קקולין. ובלשון משנה מלוחים. מלו"ס Malves זלע"ז. (ובל"א מאלו"ע Pappelkraut). כאותה ששנינו העלו מלוחים על שלחנות של זהב: שיח. חילן. כמו תחת אחד השיחים (ראשית כ"א): (ה) מן גו. מן קרב עיר היו נגרשין: (ו) צערוץ נחלים. יש ארץ

הרמב"ן

אבותם להיות מנהיגים כלבני לאנו, וגם כח ידיהם ומעשיהם לא היה חשוב אללו כלום ולא ישית אותם במלאכתו, אעפ"י שהיו אנשי כח, כי ימאס אותם לחסרון דעתם עם זקנתם, כי עליהם אנדה הזקנה אשר בה הכח והנוי יקרא כלת, כאילו היה לה צימיו נעריו ואינה נכרת צמעיהם, והנה הנערים חסרי לב, ואם האבות לפנים כן אף כי צניהם הלעירים ממנו. ויתכן לפרש כח ידיהם רמז להונם כענין ומכחכס שחדו בעדי, יאמר כי לא עם כלבני לאנו וגם לא יכבדם לעשרם, כי לא יחפוץ בו ולא לזקנתם כי היא אונדת צהם לסכלותם. והחכם ראנ"ע ז"ל פירש גם כח ידיהם למה יראו לי עתה כי הם חסרי כח, שאנדה עליהם הזקנה שהיו בתחלה צימיו נעוריהם חסרים, עד שגם לתם ולא יודע מתי יזקינו, ואין טעם לפירוש הזה כלל: (ג) בחסר וככפן, נחסרון וברעב כל אחד מהם עומד: גלמוד, יחיד ומשתומם ובורחים אל המדבר מקום ליה וערבה, ואתמול בורחים אל מקום שואה ומשואה, הזמן הקרוב שעבר יקרא אותו אמש כי ימי אלה הנבלים ללילה ימים, וירלה לומר כי אין שלותם מרחוק רק מאמש, כלומר מקרוב מעת צוא עליו רעתו. והתרגום אמר בחוסרנא ובאולצנא דלא ולד הון ערקון רשיעא בארעא ליהא חשוכא היך רומשא אתר שוחא ורגושתא, יאמר כי בחסרון וברוחק צשכול וגלמוד בלא צנים היו בורחים אל מקום ליה וחשך שממון ושאלון כל חיתו יער, פתר כפן מן כפנה שרשיה, לשון האסף והדחק השרישם זה בזה: (ד) הקוטפים מלוח עלי שיח, שיקטפו וילקטו עשבים מארץ מלחה עם השיקים אשר שם: ושרש רתמים, להיות להם כל אלה ללחמם ולחם ביתם, ומתוך צני אדם (ה) יגרשו, ויריעו עליהם כגנב, כי יגורשו ויגנבו, ועל כן ישכנו בצקעי הנחלים, ונין שיקי היער ילעקו ויהמו ככלב:

(ו) תחת

וּבַעֲרוֹץ נַחְלִים לְשֹׁכֵן
 חֲרֵי עֶפְרַיִם וְכַפִּים:
 וּבִין־שִׁיחִים יִנְהָקוּ
 תַּחַת חֲרוֹל יִסְפְּחוּ:
 ח בְּנֵי נָבֶל גַּם־בְּנֵי כָל־שֵׁם
 נָבְאוּ מִן־הָאָרֶץ:
 ט וְעַתָּה נִגְיַנְתֶּם רַהֲיֹתִי
 וְאַהֲוִי לָהֶם לְמֶלֶה:
 י הִתְעַבֹּנִי רַחֲקוּ מִנִּי
 וּמִפְּנֵי לֹא־חֲשַׁכּוּ רַק:
 יא כִּי־יִתְרוּ פֶתַח וַיַּעֲנֵנִי
 וְרָסָן מִפְּנֵי שְׁלַחוּ:
 יב עַל־יָמִין פֶּרֶחַח יִקוּמוּ רַגְלֵי
 שְׁלַחוּ
 וַיִּסְלֹוּ עָלַי אֲרַחֲזוּת אִידָם:
 רש"י

וכתעבדין נומדין
 לסוניהון : ה סן
 שיהיא מתרדין
 מיכבין עליהון היך
 נקבא : י בתקוף פצירי
 נחיא למשרי
 בנקירתא דעפרא
 ואבניא : י בניי אילניא
 נהקין תחות היגי
 מתחברין : ח בניא
 דנבל עם בני הדיוטין
 ישתפפון סן ארעא :
 ט וכדון זמרהון הוייתי
 נהוייתי להון לשותא :
 י רחקונני רחיקו מני
 ומן קדמי לא מנעו
 רוקא : יא ארום שושלתי
 ונימי אמוני שרא
 וסנפני וזממא מן קדמי
 פטרו : יב על ימינא
 בחוצפא בניהון קיסין
 רגלי שדרו וכבשו עלי

תרנוח

מלוח מתקעת שסס היו טובנים בחורי העפר : חורי . נקיקי הסלעים :
 וכפיים . תרגום של סלעים : (ז) חרול יספחו . אורט"יאס **Orties**
 בלע"ז . (ובל"א **Meffeln**) . היו נחספים . כמו ונספחו על בית יעקב
 (ישעיה י"ד) : (ח) ככאו . צימי מן הארץ שהייתי משפילה . לשון נכה
 רוח : (יא) כי יתרי פתח . יתר קשתי פתח (כמו שאמרתי למעלה וקשתי
 תחליף) . כלומר כחי החיש מי שנידו לעשות : ורסן מפני שלחו . רכני
 שהיו מרוסנים זו שלחוהו מפני כי אינם יראים מעתה ממני : (יב) על

הרמב"ן

(ז) תחת חרול יסופקו , יאספו , מלשון ונספחו על בית יעקב : (ט) ועתה
 נגינתם הייתי , כי ישמחו לו בעבור עשותו בהם משפט , או הושע האביונים מידם
 בעלתו : (יא) כי יתרי פתח , יאמר כי יתר קשתי אשר כונן חליו עליו פתח
 אותו האל ולא יורה בו קץ ויענה אותו תמיד , עד כי שלחו הרסן אשר שם על
 לקייהם , והוא רואה ואין לאל ידו . והתרגום אמר ארום שושילתי ארא , ואמר
 כי יתר אשר אסר בו את הרשעים פתח כל אסר מן הרשעים אסוריו מעל ידיו
 ויענה בו את איוב , כי הם יקשרוהו ויאסרוהו תחת אשר אסרם והוא הנכון :
 (יב) על ימין פרקס יקומו , אמרו המפרשים כי פרקס כפול הקי"ת מן פרק

מט

י נָתַסוּ נְתִיבָתִי לְהִיטִי יַעֲלִוּ יָדַי
 לֹא עֵזֶר לָמוֹ :
 יד כְּפָרֵץ רָחַב יֵאָתִיו
 תַּחַת שְׂאֵה הַתְּגַלְגָּלוֹ :
 טו הָהֶפֶךְ עָלַי בְּלִהוֹת תְּרֹדָה
 כָּרוּחַ נְדָבָתִי
 וּבָעַב עָבְרָה יִשְׁעֹתִי :
 טז וְעָתָה יְעָלִי תִשְׁתַּפֵּךְ נַפְשִׁי
 יֵאֱחָזֵנִי יָמֵי-עֲנִי :
 יז לַיְלָה עֲצַמִּי נֶקֶר מֵעַלִּי
 וְעֵרְקִי לֹא יִשְׁכָּבוּן :

אִסְרֵי הַבְּרֵדָה :
 יג צְדִיאוֹ שְׁבִי לִי
 לְפִוְרְעֹנֹתִי מְהֵרָה לִּי
 דָסְעִיד לְהוֹן : יד כְּתֻקוֹף
 פְּלִטִיּוֹת גְּלִי יִסָּא
 אֶתֶּן תַּחֲוֹת רְגוּשָׁא
 מְתַגְלָגְלִין : טו אֶתְהַפֵּךְ
 עָלַי רְגוּשָׁתָא תְרֹדוּף
 כְּפִוְעָא רְבִנּוּתִי וְהִיךְ
 עָבָא עֲבַרְתָּ פּוֹרְקֵנִי :
 טז וּבְרֹדוֹן עָלַי כְּצַמְעָרָא
 נִפְשִׁי יֵאֱחָזֵנִי יָמֵי
 עֲנִיּוּתָא : יז לַיְלָה נֶקֶר
 מֵעַלִּי וְעֵרְקִי לֹא יִשְׁכָּבוּן
 מְתַקְפָּקִין מְגִי וְדַמְעָן
 יְתִי לֹא שְׁכָבִין :
 יח כְּסוּגְעֵי חִילָא יִתְבַּלֵּשׁ
 לְבוּשִׁי אֲצַב כְּתוּנִי

ר ש י

ימין . על ימיני עומדים פרחים קטנים כשאר הדיוטות שאיני חשוב צעיניהם להכנע מפני : רגלי שלחו . אם המקום לר להם דוחפים אותי הלחה : ויסולו עלי ארחות אידם . כל דרך גולה שיש להם לעשות עושין מסילתן לפני ואללי ולא יוראו : (יג) נתסו נתיבותי . הטובה ואין חוששין לה : נתסו . כמו נחלו . וסמ"ך מתחלפת בלד"י : להותי יועילו . להקניטני מוסיפיה : (יד) כפרץ רחב . שנגדר שהכל נחים ועוזרים שם . כן יאתיו יחד עלי להכלימני : תחת שואה התגלגלו . כלומר מתגלגלים ונחים בסחר עד שמגיעין אללי להקניטני כדי שלא אשמוטמהם : (טו) ההפך עלי בלהות . שדים : תרדוף כרוח . כרוח רעה את נדיבותי . רוח נדיב שהיה שורה עלי מתחלה : (טז) ועתה . אל הנרה הזאת תשתפך נפשי כאשר שתפעם רוחו . כי יאחזוני וכופין אותי להשתפך נפשי : ימי עוני . שאני נהם : (יז) ניקר . כמו העיני האנשים ההם תנקר (מדבר ט"ז) .

הרמב"ן

מטה אהרן , והוא בנוי לנער אשר יוליא עתה פרח , וכן יקראו קטני העופות אפרוחים , ובלשון הבחינו ז"ל פרחי כהונה ואומרים קטן פורח , יאמר כי על ימינו יקומו כל אחד מן הנערים , ורגליו אשר על במותימו ידרכו וישלחו מעליהם והם יפלו עליו ארחות איד ונער אשר יעשו לו : (יג) להותי יועילו , כאילו יש להם תועלת נהומי , ואין צריכין לעוזר כי אין בידו להנצל מידם : (יד) כפרץ רחב יאתיו , יבואו עליו יקר : תחת שואה התגלגלו , כולם לבוא עליו להכלימו : (טו) תרדוף כרוח נדיבותי , כל אחת מן הנלהות תרדוף נפשי , או נדיבותו ממש , כי נדיב עמים היה : (טז) ועתה עלי תשתפך נפשי , יאמר כי היחה לו ישועה בימים הקדמונים להושע מן הרשעים האלה , או להושיע עניי ארץ , ועתה תשתפך נפשו

יח פֶּרַח־כַּחַח יִתְחַפֵּשׁ לְבוּשִׁי
 כְּפִי כִתְּבֵתִי יֵאָזְרֵנִי
 יט דְּוִרְנִי לְחֶמֶר
 וְאַתְּמַשֵּׁל בְּעֶפֶר וְאֶפֶר
 כ אֲשׁוּעַ אֵלֶיךָ וְלֹא תִעַנֵּנִי
 עֲמִדְתִּי וְתִחַבֵּנֵנִי כִּי

י'רִגְנִי יֵשׁ אֲשׁוּוּ יְתִי
 לְמִיגָא וְאַתְּחִיל
 קְעָרָא וְקָטָם
 חֵיא אֲקָשׁוּ יְתִי לְאָדָם
 דְּאַתְּבָרָא מִן מִיגָא
 וְאַתְּתִיר לְאֶרְדָּהִם
 דְּאָדָמִי לְעֶפֶר וְקָטָם
 כ אֲבַעֵי מְגָד וְלֹא תִעַנֵּנִי
 יְתִי קָטָת וְתִחַבֵּנֵנִי
 בְּמִימְרֵי כֹא תִתְהַפֵּק
 לְאֶבְרָאָה לִי בְּאֵלִימוֹת

רש"י

נוקד. פוריו"ר בלע"ו. (כזר בארתי במשלי ל' י"ז). החולעים מנקרין
 צמרי מעל עצמי: ועורקי. גידי חין להם מנוחה. גיד בלשון ערבי עורק
 כך פירש דוכס. לשון אחר עורקי. רודפי המזרחים אומי: (יח) יתחפש
 לבושי משחנה לבושי גלד אחר גלד. כשאלם פושט את בגדיו ולבוש
 בגדים אחרים משונים מן הראשונים קורא אותם בגדי חופש. כמו
 התחפש וזח במלחמה (מלכים א' כ"ב). ומחורגם אישתני: כפי כתנתי
 יאזרני. שאחר ומעניק לוארי. כן יאזרני חותי לבוש כל סביבי:
 (יט) הורני לחומר. הורני זלמדני השחין הזה לישב בחומר. כמו
 שאמרנו למעלה (כ') והוא יושב בתוך האפר. דבר אחר הורני לחומר.
 פירש השליכני. לשון ירה צים (שמות ט"ו). שמררו בו צבניין המגדל.
 שכתב בו והחמר היה להם לחומר (ראשית י"ח): ואתמשל. נדמתי.
 ובמדרש רבי הנחומא. הומר רבי צרכיה סרס את המקרא. חני נמשלתי
 לאברהם צדקתי שקרא עלמו עפר ואפר (ס"ח). והוא דני כרשעי
 דור הפלגה. שכתוב בהם והחמר היה להם לחומר (ס"ט): (כ) עמדתי
 לראות לשחוק ולהצין. כמו ובפתחו עמדו כל העם ולא ענו עוד (נחמיה

הרמב"ן

נפשו עליו כי חין לו ישופה, ויאחזקהו ימי עניו: (יז) לילה שלמי נקר מעלי,
 יקר כל אחד מהם מעליו: ועורקי לא ישכנון, פירשו בו גידי, כי כן בלשון ישמעאל,
 וכן ברזל עשות תרגומו ערקין דברזל, כמו וגיד ברזל ערפק, רק יש לפרש כפשוטו
 מן העורקים ליה, יאמר חני סובל ייסורין בלילה ורודפי הרשעים לא ישכנו של
 מטתם, רק ילכו בלילה להתלוצ עליו בצקר השכס, והלשון הזה משמש לכל
 ממהר לברוק או לרדוף, וכן ויצרקו איש לשדהו הלויס והמשוררים: (יח) ברב
 כס, העוני והמכאוב יתחפש לבושו ולא יכירנו, כי יצר עליו בגדיו כאילו הם
 בגדי נכרי כבדים עליו אשר לא נסה ללכת בהם: כפי כתנתי, אשר היה ראוי
 ללבוש יאזרוהו הכאב: (יט) הרני לחומר, מן אשר הורהו יהודע, הורוני ואני
 אקריב, יאמר כי הכאב עשה אותי כטיט חולות, וכל מי שיורה עליו וידעה אותו
 יאמר שהוא שוב לחומר וימשל לעפר ואפר כמתים, וכן אמר התרגום אקשו ימי
 לטיגאל. ויש מפרשים שהוא לשון השלכה מן ירה צים: (כ) אשוע אליך ולא
 תענני, אתה האלוה הנזכר בראש המענה. או ידבר עם האל מן הסתם, כי הוא
 בעולם בלרות עמדתי לפניך להתפלל ולקרוא בשמיר, כמו אם יעמוד משכושמוא
 לפני

כא תהפך לאכזר לי
בעצב ידך תשטמני :

כב תשאני אל-רוח תרכיבני
ותמגני תשורה :

חשיהק

כג כי-ידעתי מורת תשיבני
ובית מועד לכל-חי :

כד אך לא-בעי ישלח-יד
אם-בפידו להן שוע :

כה אם-לא בביתי לקשה-יום
עגמה נפשי לאביון :

ר ש י

א ידך תגנסני :
כב תמלגני לפיחא
כג תרכיבני ותמסגני
כד תשיתא : כג ארום גלי
קדסי דלמותא התיב
לי ובית קבורתא סומן
לקל דחי : כד לחוד לא
ברתחא ישדר סחתייה
אין בעדן צערייה יקבל
צלותהון : היא ברם לא
לגרמיה יגרג סחתייה
אין בחטמי ישגי להון
אםפלעיתא : כה אין לא
בבית לקשי יומא עגמת
נפשי לחשיבא : כו ארום
טב סברית ואתא ביש
ואוריבית לנהודא ואקא
קבלא : כז מצי חמרו
ולית בהון חזו דמא
אקדימו יהי יומי

(ח) : ותחזון בי . מחשב עלי לשנות את נגעי : (כב) תשאני אל רוח . שדים : תרכיבני ותמוגני תושיה . חולשות וחשות כח היה ממוגני . חושיה . לשון נקבה ועל תושיה עומד . ואין תי"ו זו כתי"ו של תשאני : (כג) כי ידעתי . כי יודע הייתי אשר למות תשיבני . מוקום שהוא מועד לכל חי בקבר : (כד) אך לא בעי . ובהשחתם היה רגיל השופט לשלות יד . כמו לעי השדה : אם בפידו . אם היה שולח פיד . שהוא שזר על זריותיו : להם שוע . היה משעשען תנחומין במקלח . וכן פירשו רבותינו אין הקדוש צרוך הוא מכה אומה ומושיבה לזו . אלא מציא פיד לזו . ומשעשעת בחזרתה שלקחה כבר ומתנחמת בה . הציא פיד לאשור ושעשע במלרים . שנאמר הטיטני מכוח אמון (נחום ג') . הציא פיד למלרים ושעשע באשור הנה אשור בלבנון (יחזקאל ל"ח) . ועוד יפתר להם שוע . חפילה ותחינה מועלת בהם : (כה) אם לא בביתי לקשה יום . יודע

הרמב"ן

לפני , והנה מתחזון בי כל היום להציא עלי קללים ששומים : (כא) תהפך לאכזר לי , כי מדתך לרחם ולי תהיה לאכזר , או תהפך ממדתך הראשונה אשר רחמת עלי : (כב) תשאני אל רוח , ותרכיבני על כנפיה ללכת מהר לאבדון . והקב"ה ראב"ע ז"ל פירש תשאני אל רוח נפש להיות כל הלילה במחשבי הנבל . ותרכיבני על נפשי דברים והרהורין בלילה , כדרך וחתני נסלמות : ותמוגני תושיה , יאמר כי תמוגד ותאזר ממנו כל חכמה ודעת , כי ידע שימות בסוף ושוב לבית מועד לכל חי , והוא הקבר : (כג) תשיבני , כדרך כי עפר אתם ואל עפר תשוב : (כד) אך לא בעי ישלח יד , הנכון מה שאמרו בפסוק הזה , פי יאמרו איזו שידע כי ישיבהו האל אל המות ואל בית מועד לכל הקיים . אך שם בעי